

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

online irodalmi folyóiratok

2013
6

Kiss Ottó prózája | Bíró József, Lázár René Sándor, Péntek Imre versei | Beszélgetés Király Farkassal a Magyar Írószövetség digitális irodalmi munkacsoportjáról | Kritikák Cserna-Szabó András, Csepregi János, Molnár Vilmos, Hász Róbert, Kőrösi Zoltán, Scherter Judit könyveiről

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

Szerkesztők:

Pápay György (*főszerkesztő*), Vass Norbert (*esszé, tanulmány*),
Vincze Ferenc (*Kritika*), Zsávolya Zoltán (*Szemle*), Zsolnai György (*Közügy*)

Főmunkatársak:

Buda Attila, Csillag István, Micskei-Kőrös Kata

Olvasószerkesztő:

Szilágyi Emőke Rita

Szerkesztőségi titkár:

Demus Zsófia

A szerkesztőség címe:

Postacím: 1462 Budapest, Pf.: 629.

Tel./fax: (1) 321-4757 • E-mail: szif@racio.hu

www.szepirodalmifigyelo.hu

Fedélterv: P. Szathmáry István

Nyomdai előkészítés: Layout Factory Grafikai Stúdió

Megjelenik minden második hónap 15-én

Előfizetési díj: 3000 Ft

A Szépirodalmi Figyelő által feldolgozott folyóiratok:

2000, Alföld, Ambroozia, Apokrif, Bárka, Beszélő, Confessio, Credo,
Duna-part, Dunatükör, Élet és Irodalom, Életünk, Eső, Ex Symposion,
Ezredvég, Forrás, Helikon (Kolozsvár), Hévíz, Hid, Hitel, Holmi, Irodalmi Jelen,
Irodalmi Szemle, Jelenkor, Kalligram, Kortárs, Korunk, Látó, Liget,
Lyukasóra, Magyar Lettre Internationale, Magyar Műhely, Magyar Napló,
Mozgó Világ, Múlt és Jövő, Műhely, Műút, Napút, Opus, Ózon, Palócföld,
Pannonhalmi Szemle, Pannon Tükör, Parnasszus, Partium, PoLiSz,
Prae, Sikoly, Somogy, Spanyolnátha, Székelyföld, Tekintet, Tempevölgy,
Tiszatáj, Új Dunatáj, Új Forrás, Üzenet, Vár, Várad, Vár Ucca Műhely,
Vigilia, A Vörös Postakocsi, Zempléni Múzsza

Lapunk előfizethető a szerkesztőségben,

terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.

Előfizethető továbbá közvetlenül a postai kézbesítőknél,

az ország bármely postáján, a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban

és a Központi Hírlap Centrumnál

(Budapest, VIII. ker. Orczy tér 1., tel.: 06-1/477-6300; postacím: Bp., 1900).

További információ: 06-80/444-444; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

Nyomdai munkák: *mondAt Kft.*, www.mondat.hu, Lázy Kft. • Budapest

Kiadja a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány

Felelős kiadó: a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány elnöke

ISSN 1585-3829

TARTALOM

■ SZEMLE

Kiss Ottó: <i>Silja Vevit unokája</i> (Élet és Irodalom, 2013. szeptember 6.)	3
Bíró József: <i>Empirikus változatlan</i> (Szörös Kő, 2013/5.)	10
Lázáry René Sándor: <i>Változatok vereségre, télre</i> (Alföld, 2013/9.)	11
Péntek Imre: <i>A vidéki költők</i> (Kortárs, 2013/10.)	13
Schein Gábor: <i>Burok</i> (Műút, 2013/5. [2013041])	16
Jenei Gyula: <i>Babonák lapja</i> (Spanyolnátha, 2013/5.)	17
Fekete Richárd: <i>Pepita</i> (Jelenkor, 2013/9.)	19
Krusovszky Dénes: <i>Mielőtt apámat kettéfűrészelték</i> (Holmi, 2013/9.)	22

■ ONLINE IRODALMI FOLYÓIRATOK

Körkérdés az online irodalmi folyóiratokhoz	37
---	----

■ KÖZÜGY

„Nem elég a technológia, nekünk is tennünk kell valamit” Beszélgetés Király Farkassal	68
--	----

■ KRITIKA

Vidosa Eszter: <i>Az irodalom visszavág</i> (Cserna-Szabó András: <i>Szíved helyén épül már a Halálcsillag</i>)	74
Csufof Lilla: <i>GAME OVER – Press START To Continue?</i> (Csepregi János: <i>Az amerikai fiú</i>)	78
Takács Éva: <i>Hímzett irodalom</i> (Molnár Vilmos: <i>Az ördög megint Csikban</i>)	85
Gorove Eszter: <i>Utcák, városok, világok</i> (Hász Róbert: <i>A Vénusz vonulása</i>)	90
Mezey Alexa: <i>Közhely az örökségünk</i> (Kőrösi Zoltán: <i>Magyaroka</i>)	94
Debreceni Boglárka: <i>Fiktív szereplők</i> (Scherter Judit: <i>Hősnők és írók</i>)	99

■ BIBLIOGRÁFIA

2013. szeptember–október (Micskei-Kőrös Kata) 104

Számunk szerzői 127

Lapszámunk borítóján P. Szathmáry István grafikája látható.

Lapunk megjelenését támogatták:

Nemzeti Kulturális Alap

dunafin

Dunafin Kft.

aLap Kft.

SZEMLE

Kiss Ottó

SILJA VEVIT UNOKÁJA

A sarki kisvendéglőben kezdődött. Azon a szeptemberi estén Benjámin Noll-lal ültem ott, bibliaóráról indult haza, amikor találkoztunk. Nemrég lett tizennyolc, és úgy döntött, meghív vacsorára. Már megtettük a halat, a pincér éppen szedte le a tányérokat, amikor a bejárati ajtó szinte kiszakadt a helyéről.

Az első pillanatban fel sem fogtuk, mi történik. Két géppisztolyos rendőr állt meg a bejáratnál, közöttük négyen rohantak be. Másodpercek alatt a földön voltunk, a kezünk hátracsavarva, moccanni se tudtunk. A két szék felborult, Benjámin Noll Bibliája viszont nem esett le az asztalról. Ahogy vittek minket kifelé, szólt a rendőröknek, hogy ne hagyják ott, de egyikük se fordult vissza, úgy csináltak, mintha nem is hallanák, csak később hozta utánunk a pincér a kisteherautóig.

Akkor már mindennaposak voltak a letartóztatások. Általában a munkanélkülieket vagy a kevésbé képzetteket vitték el, a feketézőket, a napról napra élőket. De volt, hogy házaspárokért vagy egész családokért jöttek, néha csak a fiatalokért. Ez volt nekik az aljanép, vagy ahogy finomabban mondták, a semmirekellők.

Az osztagparancsnok, egy bajuszos főtörzsőrmester, meglengette az orrunk előtt a Bibliát.

– Szép dolog az istenhit, de a hazaszeretet se kutya, ugye, urak?

Benjámin Noll a cipője orrát figyelte, aztán előrebilincselte kezével nyúlt a Bibliáért, mintha fohászzkodni készülődne.

– Nana – mondta a tiszthelyettes –, imádkozni még lesz idejük bőven, most üljenek fel a gépjárműre!

Nyitott platón utaztunk, a teherautó zötyögött a macskaköveken. Az őrre vittek minket, egy kis épületbe a városon kívül. Amikor megálltunk, Benjámin Noll szemébe néztem, de nem tudtam kiolvasni belőle, mire gondol, csak sejtettem, hogy valami hasonló járhat a fejében, mint nekem. Hogy vajon eleve ránk hajtottak, vagy a pincér szólt be

telefonon, mert nem tetszett neki a szöveg, amit hallott. Benjámín Noll vacsora közben arról beszélt, hogy már régebben, a konszolidáltabb időkben sem tudta elfogadni, hogy a demokráciának nevezett valamilyen mi sem természetesebb annál, ha valaki okosnak vagy gátlástalanulnak születik, jobban élhet, mint a butább vagy kevésbé agresszív. Alapvetően ugyanolyan emberi lényekről van szó, ugyanolyan igényekkel és vágyakkal, ám az eszebbeknek vagy a mindenkori hatalom kiszolgálóinak valahogy mégis több joga van a jóléthez meg a látszólagos szabadsághoz. És hogy ez az álláspont, amellet, hogy mindig is tarthatatlan volt, soha senkinek nem tűnt fel, vagy ha valakinek mégis, az éppen az utóbbiakhoz tartozott, így nem állt érdekében szóvá tenni.

Az órs bejárati ajtaja szűk folyosóra nyílt, jobbra iroda, hátrébb, balra a fogdaajtó. Azzal szemben állt az ügyeletes asztal, ott adtak át minket az öröknek. Egyikük rangjelzés nélküli rendőr volt, a másik idősebb szakaszvezető, ő írta alá a papírokat. Levették a bilincseinket, mindkettőnket megmotoztak, és a pénztárcáinkkal, Benjámín Noll Bibliájával és mobiljával együtt mindent, amit a zsebünkben találtak, betettek az asztalfiókba.

Bent sokkal hidegebb volt, mint a folyosón. Ahogy kulcsra záródott a cellaajtó, vacogni kezdtem. A plafonon apró vasrács mögött sárga fényű izzó pislogott, az egyetlen priccsen kívül más nem volt a helyiségben, se fűtőtest, se vécé, se kübli.

Fél órája lehettünk ott, amikor Benjámín Noll kiszólt az öröknek, hogy adjanak valami pokrócot. A rangjelzés nélküli rendőr jött az ajtóhoz, de csak a kémlelőnyíláson lesett be.

– Reggel elmennek, addig bírják ki.

– És hugyozni lehet? – kérdezte Benjámín Noll.

A rendőr matatni kezdett a kulcscsomóval.

– Csak egyenként! – nyitotta ki az ajtót.

– Nekem nem kell – mondtam.

– Akkor maga menjen – szólt Benjámín Nollra.

Egyedül maradtam. Apám és anyám jutott eszembe, de csak néhány pillanatra, mert annyira fáztam, hogy összekoccantak a fogaim. Forró sivatagba képzeltem magam, tűzött a nap a fejemre, égette a bőröm, és már-már érezni véltem a hatását, amikor újra nyílt a fogdaajtó.

Benjámín Noll megállt a cella közepén, vagy húsz másodpercig hallgatott, utána leült a priccse. Azt mondta, a másik ór az irodában tévét néz, két plédet terített magára, tehát attól nem kell tartani, hogy megfázik.

– Nagyon vicces – néztem rá.

Erre megint hallgatott vagy fél percet, aztán hozzátette, hogy be-tárazott fegyvert tart a kezében, és az irodaajtó sarkig nyitva van, szóval innen biztosan nem tudunk megszökni.

– Úgyis elkapnának – mondtam.

– Nem mindegy? – hördült fel, és ezzel befejezettnek tekintette a beszélgetést. Felkuperodott mellém a priccse, aztán imádkozni kezdett.

*

Éppen csak felkelt a nap, hozták a reggelit. Forró teát, felvágottat és két-két kiflit. A tea ízetlen volt, de nagyon jólesett, bár átmelegedni attól sem tudtam.

Most a szakaszvezető kísért ki minket. Előbb én mentem, és nem sokkal azután, hogy Benjámín Noll is visszaért, egy kisteherautót hal-lottunk leparkolni az órs előtt.

Felálltam a priccse, kinéztem a rácsos ablaknyíláson, de csak a vezetőfülke teteje látszott, és hogy sűrű köd ül mindenben.

Néhány perc múlva újra nyílt a cellaajtó. Az előtérben két fiatal rendőr állt, ők vettek át minket. Elintézték a papírmunkát, aztán a személyi igazolványokon, a pénztárcákon és az orvosi kártyákon kívül mindent visszaadtak. A Bibliát és a kikapcsolt mobilt is Benjámín Noll kezébe nyomták, de bilincset nem tettek ránk.

Amint kiléptünk az ajtón, első gondolatom az volt, hogy az esti ima segített. A hatalmas ködtől alig látszott a kisteherautó, pedig csak néhány lépésre állt a bejáratnál. Úgy éreztem, eljött a pillanat. Benjámín Nollra néztem, találkozott a tekintetünk. Tudtam, neki is az jár a fejében, ami nekem. Egyszerűen futásnak eredünk, és mire a két fiatal rendőr csőre tölténé a fegyverét, eltűnünk a ködben.

Nem mozdultunk.

Aztán szóltak, hogy másszunk fel a kocsira, és mi tettük, amit mondtak.

Az egyik rendőr a sofőr mellé ült, a másik velünk maradt a platon. Amikor elhelyezkedtünk, hármat koppantott a vezetőfülke tetején, és a kisteherautó elindult.

Éjszaka nadrágban, cipőben feküdtünk, egymásnak háttal, egészen közel, hogy a testünk összeérjen, ne fázzon meg a vesénk. Mindössze két vagy három órát aludtam, azt is szakaszokban és nyugtalanul, ráadásul nyomasztó álmom volt. Évekre bezártak minket egy szűk helyiségbe, tudtam, hogy nem szabadulhatunk, és azt is tudtam, hogy legfeljebb néhány napot bírnek ki ott. Ahogy zötykölődöttünk a macskaköve-

ken, elgyötörtnek éreztem magam, és már-már beletörődtem a sorsomba, hogy tényleg úgy lesz minden, mint az álmomban, amikor megint történt valami.

Meg kellett állnunk egy vasúti kereszteződésnél. Percekig járt a motor, mire a sofőr leállította. Újabb percek teltek el, aztán meghallottuk a közeledő személyvonat hangját, de miután eldöcögött, a teherautó nem indult újra. A sofőr lekapcsolta a fényszórókat, de akkor már az sem segített.

– Leszállnak és megtolják! – szólt ránk a rendőr, és a nyomaték kedvéért intett is a géppisztolyával. Éppen csak felálltunk, már lökdösött is lefelé a platóról, aztán leugrott ő is.

Addigra a másik rendőr is hátrajött a vezetőfülkéből.

– Megint beszart a motor – mondta.

Benjámín Noll az övébe csúsztatta a Bibliát, a jobb hátsó kerékhez állt, én meg a kocsí másik oldalához léptem. A sofőr üresbe tette a váltót, nekidőlünk az autónak, de az meg se moccant.

– Na, mi lesz! – ordították a hátunk mögött.

Benjámín Nollra néztem, láttam, ő is erőlködik.

Mély levegőt vettem, összeszedtem minden erőmet, és a lélegzeteimet bent tartva újra nekifeszültem.

Akkor végre megmozdult.

Fölfelé nagyon nehezen ment, a sínekig minden centiméterért meg kellett küzdenünk, ám ahogy a hátsó kerekek is átgördültek az enyhe emelkedőn, szinte magától gurult.

Abban a néhány másodpercben, míg a sofőr ráadta a gyújtást, a két rendőr méterekre lemaradt.

Ekkor néztünk megint egymásra Benjámín Nollal.

Ez az utolsó esély, gondoltam, és ugyanabban a pillanatban futásnak eredtem. A szemem sarkából annyit még láttam, hogy Benjámín Noll megiramodik a másik irányba.

*

Se fegyverek hangját, se felszólítást nem hallottam, csak káromkodást, az is hamar beleveszett a ködbe.

Vagy öt percig futottam, aztán lassítottam kicsit. Ha visszafordulok, könnyen rám találhatnak, ha nem fordulok vissza, elveszítjük egymást Benjámín Nollal.

Megálltam, hogy végiggondoljam. Igyekeztem megnyugodni, de nem ment, remegett mindenem.

Elindultam újra a töltés mellett, arra, amerre addig is haladtam.

Tíz-tizenöt perce gyalogolhattam, amikor a hátam mögül meghallottam a közeledő vonat hangját. A ködtől semmit nem láttam, de a zakatolásból úgy ítéltam, nagyon lassan jön. Elhúzódtam a sínek mellől az árokba, és lekuporodtam a fűbe.

A szerelvény nyitott ajtajú, üres marhavagonokból állt. Ahogy eldöcögött mellettem, hallottam, hogy valaki a nevemet kiáltja. Összerándultam, de a következő másodpercben felnéztem, mert megismerem Benjámín Noll hangját. Újra szólított, aztán még egyszer. A kiáltozás a tehervonat elejéről jött, de hiába fürkésztem, őt nem láttam. Végül a hangja is beleveszett a zakatolásba.

Felmentem a töltésre, megvártam, míg néhány kocsí elhalad előttem, aztán felugrottam az utolsó előttire.

A nyitott ajtón könnyen bemásztam. Ürülékszaggal vegyes szalmaillat csapott meg. Összekotortam egy marék száraz szalmát, bedobtam a marhavagon sarkába, hogy ne hordja rám a szél a szagot, leültem, aztán csak bámultam magam elé.

Szűk fél órával később, amikor valahol a pusztában megálltunk, kinéztem az ajtón.

Benjámín Noll már szaladt felém a sínek mellett. Amennyire bírtam, kihajoltam, és integettem, hogy lássa, hol vagyok.

Soha nem örültem még ennyire neki.

Nyújtottam a kezem, hogy könnyebben fel tudjon lépni.

Benjámín Noll is összekapart egy marék szalmát a vagon aljáról, letette mellém, és ráült. Amikor kicsit kifújta magát, közölte, a nevemben is beszélt az apjával, de csak a tényeket, és hogy jól vagyunk, ne aggódjanak. Aztán rádobta a mobilt egy személyvonat tetejére. A marhatelep melletti megállóban ácsorgott, amiatt álltunk meg a kereszteződésben.

Néztem rá, de nem szóltam. Gyakorlatilag semmink sem maradt, se pénzünk, se személyes irataink, csak a ruhánk és Benjámín Noll Bibliája.

– Nálunk is voltak? – kérdeztem később.

– Voltak – mondta Benjámín Noll. – De őket se vitték el. Gondolom, ránk várnak.

Két napot utaztunk együtt. A szerelvény néha megállt ugyan, de mindig csak egy-egy percre és mindig a nyílt pályán, úgyhogy még inni sem tudtunk. Az éhség dél körül és az esti órákban jött rám, Benjámín Nollra csak másnap reggel. Addigra már feloszlott a köd, és a nap állal-

sából kiderült, hogy nyugat felé megyünk. Néhány órával pirkadat után megálltunk egy rendező-pályaudvaron is, de csak mozdonyt cseréltek.

– Nemsokára elválnék – mondta akkor Benjámín Noll.

– Tudom.

– Te méz előbb vagy én?

– Nekem mindegy – feleltem.

Késő délutánra elértük a hegyeket, másnap reggelre ismét sík lett a vidék, bár még mindig nyugatra tartottunk. Nem sokkal azután, hogy feljött a nap, a szerelvény újra lassított, és percekig szinte csak lépésben haladt.

Kinéztünk az ajtón. A vonat közepe táján, öt-hat lépésre a sínektől almafák álltak.

– Azt hiszem, én itt maradok – mondta Benjámín Noll, és leugrott.

Ugrottam én is, aztán futottam utána az almafákhoz. Ahogy odaértünk, a hasamnál felhajtottam a pulóverem alját, ő meg telepakolta. Rengeteg alma volt a földön, egészségesek és rohadtak is vegyesen. Mire a motorvonat felpörgött, már alig bírtam tartani a súlyt.

– Vigyázz magadra! – mondta Benjámín Noll.

Meg akartam ölelni, de az almáktól nem sikerült.

Nevetett.

A szerelvény gyorsított, mennem kellett. Felléptem a töltésre, a legközelebbi vagon alá borítottam az almákat és felugrottam. Aztán felkaptam egy egészségesnek tűnőt, hogy kidobjam neki, pedig tudtam, hogy most már annyit szed, amennyit akar.

Elkapta.

*

Kora este, sötétedéskor szálltam le, és éjszakára egy üres magtárban húztam meg magam. Este még azt gondoltam, egy ideig ott maradok, de reggel megláttam a templomtornyot a látóhatár szélén. Másfél-két órát gyalogoltam, aztán bekopogtam az első utca egyik házának ajtaján.

Vékony, ősz hajú öregasszony fogadott. Olyan apró termetű volt, mint egy hatéves gyerek, alig kellett már neki hely a világban. Silja Vevitnek hívták, és elmúlt nyolcvan. Északról jött a szüleivel még valamikor lány korában. A férje évtizedekkel azelőtt, nem sokkal a háború után halt meg, tőle tanulta a varrást, tőle örökölte az üzletet és a vevőkört, de mára mindkettőből alig maradt valami. A régi műhely inkább egy fészkerhez hasonlított, ott kaptam ágyat és szállást. Silja Vevit a vaskályha melletti falnál tárolta a fát, a sarokban varrógép állt, szék, vasalódeszka, néhány szabóolló, kréta, kopott mérőszalag.

Hithű katolikus volt, egyedül nevelte a fiát, aki huszonnégy éves korában felült a vonatra, hogy valami gazdagabb vidéket keressen. Azóta nem látta, nem is hallott róla. Egyedül élt, de amikor bekopogtam hozzá, azt mondta, tudta, hogy egyszer eljövök. Meg volt győződve róla, hogy ami történt, nem véletlen.

Errefelé hamar beköszönt a hideg, szeptember végén már fűteni kell. Megérkezésem másnapján elkísértem Silja Vevit az erdőre, hogy megmutassa, mi a teendőm. Évek óta gumis kézikocsin hordta haza a fát, de már nehezen járt, úgyhogy azután csak én mentem. A harmadik vagy negyedik nap délutánjára, mire visszaértem, kitoldotta a férje régi télikabátját, hogy ha hidegebbre fordulna az idő, azt vegyem fel. A következő héten megkért a szomszédja, hogy neki is hozzak néhány kocsit fát, később a három házzal arrébb lakó öregasszony is. Mindkettőjüktől kaptam némi aprópénzt, egy részét félretettem magamnak, a többiből Silja Vevitnek vettem aprósüteményt.

– Az unokám – közölte, ha rákérdeztek, ki vagyok. De olyan szeretettel tudta mondani, mint aki tényleg elhiszi, hogy igaz. Néha még hozzátette azt is: – A fiam küldte, hogy öregségemre ne legyen egyedül.

Apámékat két-három hetente hívtam fel a posta előtti utcai fülkéből, mindig csak húsz másodpercre, hogy ne tudjanak bemérni.

Abban az évben november elsején jött meg a tél. Reggelre méteres hó hullott, olyan volt a táj, mintha az ég leszakadt volna a földre.

– Szép karácsonyunk lesz – mondta Silja Vevit.

Bő másfél hónap múlva, karácsony előestéjén kopogtak a nagyszoba ablakán. A kanapén ültünk, épp végeztünk a fadiszítással.

Az ablakon át nem láttam tisztán, de mire előrementem, már biztos voltam benne, hogy ki az.

Benjámín Noll állt az ajtóban.

Azt hiszem, ő lepődött meg jobban. Legalábbis először. Döbbenettel vegyes öröm ült az arcán.

– Most már meg tudlak ölelni – mondtam.

– Alma nélkül könnyű – szólalt meg végre, és széttárta a karját.

– Itt lakik a nagyanyám? – kérdezte aztán, a vállam fölé hajolva. – Vevit. Úgy hívják, Silja Vevit.

Élet és Irodalom, 2013. szeptember 6.

■ Kiss Ottó 1963-ban született Battonyán. Verset és prózát is ír. József Attila-díjas.

Bíró József

EMPIRIKUS VÁLTOZATLAN

valakik : koszlott : zsebembe : nyúlnak
 : *nemjajgatoknemjajgatoknemjajgatok* :
hosszasan : kitartóan : kotorásznak
 : *sivárüresüressivársivárüres* :
 igyekezettük hi – á – ba – va – ló – sá – ga ellenére
 : *matatnakmatatnakmatatnak* :

továbbra : sem : lelnek : semmit :
inevitablesurpriseinevitablesurpriseinevitablesurprise
 : **lebeletnyi : szabadságot : sem :**
egyszómintszázegyszómintszázegyszómintszáz
 : gya – nús : va – gyok :
akárcsak : a : valamikori : feketeigazolványok

Szőrös Kő, 2013/5.

Lázáry René Sándor

VÁLTOZATOK VERESÉGRE, TÉLRE*Költőnek üdv, ha szótlanabb...*

Költőnek üdv, ha szótlanabb ma, néma,
 Ha nem fönt harsog, súlyt visz lépte lenn,
 Ha verdiktum s valótlan anatómia
 Sem bírja versre – úgyis képtelen
 Ő helyrehozni azt, mit torz hatalmak
 Eltévesztettek, melléfogtak itt –
 Az államfőknek dolga volna... Hallgat...
 Rendezzék őket! Tereljék foglyaik
 Más rendbe, elzárt rendszerekbe újra!
 Ők tudják, ők tűnődtek eleget –
 Merenghettek már rajta, szerre fújva
 Köz-szájukon hideget, meleget –
 Hogy kit mi hat meg, mért, s mit ér a mákony
 Lányult lelkeknek téli éjszakákon?

De most a költők némasága...

De most a költők némasága többet
 Nyom hósi szónál – üdvösebb talán
 Hallgatni, míg bőszt küldetésbe göbbedt
 Száj harsog, ám a győzők asztalán
 Úgyis halomban áll terv, téma, térkép,
 Áthúzható jog, átrajzolható
 Jövő, határ, jelentés, séma, mérték,
 Törlendő számsor, vágó, rabolt adó,
 Népeknek sarca, sorsa, melyre bölcs fők
 Bólintgatnak már báli székeken –
 Hatalmak tévedését helyre költők
 Úgysem hozhatnák, bármily képtelen
 Verdiktjük, hisz nagy államférfiak vak
 Szolgái csak hazátlan, téli fagynak.

(Marosvásárhely, 1919. november 5-én. Bizonytalan dolog. Aztán mégis, sokszor lemásoltam, helyben, közeli barátaimnak, de eljuttattam Tordára, Kolozsvárra, Zilahra, Aradra, Váradra, Szatmárra, és még Nagybányára is, de nagy titokban, roppant titkosan, némelykor csak az „Alexandros”, ám esetenként az eléggé rejtélyesnek tűnő „Lazarus Rénatus” szignóval is körültekintően ellátván...)

Lábjegyzet Lázár René Sándor verseihez

Lázár René Sándor 1859. szeptember 17-én született Kolozsvárott. 1890-től már főleg Marosvásárhelyen élt – Marossárpatakon hunyt el 1929 októberében. Költői műveinek és írott hagyatékának méltó felfedezése még hosszú ideig váratott magára. Verseinek legelső (bár elenyésző) része csak 1992 augusztusában került elő a marosvásárhelyi Molter-hagyatékból, aztán később kisebb és nagyobb adagokban, de szinte véletlenszerűen, hosszan lappangó, korabeli (részben családi, részben baráti) hagyatékokból is. Igen terjedelmes, bár eléggé szétszórt lírai életműről lévén szó, még a Lázár-versek és verstöredékek, változatok meg másolatok, átírások és fordítások, vagy a prózai fragmentumok számát tekintve sem bocsátkozhatunk elhamarkodott számításokba, sem előzetes mérlegelésekbe, mert a már-már egészen mutatkozó szövegekpusz még újabb meglepetéseket is tartogathat – földolgozása roppant időigényes, hosszú évekre rúghat, ám kétségtelenül folyamatban van. *(Közzéteszi: Kovács András Ferenc.)*

Alföld, 2013/9.

Lázár René Sándor (1859, Kolozsvár – 1929, Marossárpatak) életművének feldolgozása jelenleg folyamatban van.

Péntek Imre

A VIDÉKI KÖLTŐK

„A helyi költő titokban olvassa korai verseit és ifjúkori regényét... lemondóan és tagadva, telenovellákat néz, aggódo kapcsolata van a saját profiljával a Facebookon, és fél gondolatolvasó laptopjától...”

Tatjana Bijelić: *Helyi költő*

A vidéki költő jó messze lakik a fővárostól, ahova mindig is vágott. Próbált odaköltözni, oda nőszülni, állást találni – sikertelenül.

Aztán – maradt – vidéki költő.

Foglalkozása: tanár, újságíró, esetleg biológus.

Utóbbi esetben a rózsák fajtáit, nemesítésük kultúrtörténetét, szimbolikájukat dolgozza fel

versben és prózában.

E különleges virág színét, árnyalatait, illatát katalogizálja.

Beszerzi a legfinomabb balkáni rózsaoiljat,

és azt szagolgatja, hogy ihletet kapjon.

S tearózsaszirmokat szór kedvese ágyába, hogy így tegye teljesebbé az orgazmust.

Délután beül a könyvtárba,

végiglapozza az összes irodalmi lapot,

míg végre megtalálja rég elküldött versét

az ódivatú kiadvány szépirodalmi rovatának

eldugott helyén, két illusztráció közé nyomorítva.

Ilyenkor elégedetten tekint körül az olvasóteremben,

ám pillantását senki sem viszonozza.

A vidéki költő akkor is vidéki költő,

ha történetesen – átmenetileg – Budapesten él.

Bensőjét gyermekkori látomások gyötrik.

Néha titokban elutazik a határszélre,

nagyszülei birtokára, ahol még érintetlen

a tágas udvar, a megöregedett gyümölcsös,

s az ámbitusos ház bejáratát fehér komondor őrzi.
Hátul, a szerszámoskamrából alakít ki dolgozósobát,
álmodozó lakrészt, múltba ugró meditációs kabint,
ahol esténként – régi költőszerepébe bújva – gyertyafénynél írja
romantikus hexameterjeit, kilométerszám.

A vidéki költő szívesen jár közgyűlésekre,
könyvbemutatókra, tanácskozássokra.
A leghátsó sorban foglal helyet, az ismerősök karéjában.
Megvan a véleménye az ostoba intellektuelekről,
akik a pulpituson szónokolnak,
de nem tudják megkülönböztetni a törkölyt a szilvapálinkától.
Alkalmat teremt a kóstolóra, az összehasonlításra,
mert belső zsebéből lapos üveget von elő,
és megvetően kacsint az emelvényen ülő szószaporítókra.

Máskor beleveti magát a pomológia rejtelmibe,
a batul és a pónyik almák származását nyomozza,
fajtajellegét próbálja elhelyezni a Kárpát-medencében,
különös nosztalgiát ébresztve a régi magyar gyümölcsészet iránt,
s még a legmegátalkodottabb modernista is úgy falja sorait,
mintha leves, előérő muskotálykörtét szürcsölne
egy titokzatos, erdélyi kertben...
Olyik pedig a szőlő- és borászat mesterévé válik.
Hegyre jár, a hajlékát rendben tartja,
tudja, mikor kell metszeni, permetezni,
s szüret után, első fejtés alkalmával végigkóstolja
barátaival az olaszrizling, a chardonnay, a rajnai rizling
nyers, vad ízorgiáját, hogy aztán hazafelé autózva
a helyi rendőr karjaiba fusson...

A vidéki költő együtt ring az évszakok
változásaival, megérzi a telihold különös delejét,
az „öregszelet” az Alpokaljáról,
hétvégi parasztházát kóbor kutyák és macskák tisztelik meg,
akiknek a legrondább időben is elemózsiát visz
15 éves Audijával.
Ő még tudja, milyen illatokat terel a szél
a beérett búzatáblák fölött.

S a Vilmos körtét nemcsak felesként ismeri,
hanem sárgás, kívánatos gyümölcsként (piros foltokkal),
amit a fáról szakít le, kegyeletes mozdulattal.

A vidéki költők végülis szeretetre méltó lények,
bár bogarasságuk közismert, némi megbecsülést azért szereznek
a kocsmában, templomban, a képviselő-testület előtt.
Verseik megjelennek – az ismerős szerkesztő kegyéből –
a megyei lap szombati mellékletében,
s néhány barátságos hátba vágás megilleti őket az utcán:
Hé, öregem, olvastalak ám! Egész jó voltál!
És a kiérdemelt megbecsülés sem marad el:
sírhelyüket – előbb-utóbb –, hisz ők sem ilyen értelemben
halhatatlanok, ünnepi ülésén
védetté nyilvánítja a helyi kulturális bizottság.

Kortárs, 2013/10.

Schein Gábor

BUROK

Nyáréjszaka, sűrű zivatar. Rémország fölött
villámlik az ég. Nincsen út, de még van irány.
Az ablaktörő vadul kalimpál, mint egy madárijesztő
kabátujja. Ketten ülnek a kocsiban. Nem szólnak
egymáshoz, a nő vezet. Előttük a fényszóró bizonytalan,
szűk udvara, körben a sötétség átázott, sűrű szövésű
drapériái. A szemek e madár nélküli tájon sosem voltak
eléggé élesek. Későn villannak föl az útszéli karók
vörös, foszforeszkáló csíkjai. A nő lassan hajt.
Ujjai a kormányon elfehérednek. Most csak az
valóságos, amit a szélvédő és a karosszéria körülzár.
Tekintetüknek föl kellene hasítania ezt a burkot.
A férfi oldalra figyel. A villámok egyre közelebb
húzódnak, nincs szünet a dörrenés előtt. Visszafordul.
Érzelmek valóban másolatok? A nő fél. Egy szembejövő
autó reflektora hirtelen mindkettejüket elvakítja.
Az ablaktörő zakatol, a motorházban valami
kopogni kezd. Rémország szíve felé közelítenek.

Műút, 2013/5. (2013041)

Schein Gábor 1969-ben született Budapesten. Verset és prózát is ír.
József Attila-díjas.

Jenei Gyula

BABONÁK LAPJA

hol az origó? előre vagy hátra fut a számegegyes? s én hol
leszek? hol állok majd azon a lapon, amire gyerekkort rajzol
egy idegen kéz – nekem? gyerekkort, amiből felnőni
nem lehet. iskolába menet számolom a járdaköveket;
úgy lépek mindig, hogy vonalra. vagy vonalak
közé. babonázok, de később már nem emlékszem, hogy mi
mit jelent. négyzethálókba gabalyodom. tudni fogom
a számokat, de nem szeretem őket. a fekete kandúr
az üres méhkaptárban lerágja majd saját, még
ki nem nyílt szemű kölykei fejét. a négy cérnanyüszögéből
előbb három, majd kettő, később egy marad, aztán
a csönd nyálkás magzatburka fölött dongani kezdenek
a döglegyek. hét élete van a macskáknak. vagy
kilenc. tíz, tíz, tiszta víz! nem lélekvádorlás, csak
pokol és menny! meghosszabbított szorongása fejkendős
öregasszonyoknak, akik úgy beszélnek a boszorkányokról,
mint bizonyosságról. anyám bólogat, és nem lesz, aki
ellentmond. magamnak kell kitalálnom saját
tévedéseimet. ha kéményseprőt látok, megfogom legelső
gombomat, s addig szorítom, amíg nem találkozom három
szemüveges emberrel. amíg megfájdulnak az ujjaim.
elengedni a szerencsét nem szabad. a sparhelten lévő lapos
lábosban hirtelen emelkedni kezd a tej föle. nagyon vigyázz
magadra, mondja majd reggel apám. péntek van, ráadásul
tizenharmadika. a tej mellé csúnyán vágott, vastag szelet
kenyeret kapok. étvágytalan reggelek. a tej fehér, a vér
piros. kopasz nyakú fekete jérce vére habzik kicsi tálban. apám
lottózik. tucatnyi szelvény, bűvös számok. soha nem nyer.
egyébként rendíthetetlenül hiszi, hogy csalnak, de azért
játsszik. kéri, mondjak számokat egytől kilencvenig:
három, tizenhárom, huszonhárom, harminchárom. egyszer
csúszik csak be majd egy négyes, de akkor fizetik
a lottótörténet legkisebb nyereseményét, apám kétségbeesetten
amőbázik tovább a szelvényeken, tizenhármast

sosem tesz, mégse nyer. de hogyan is nyerhetne szegény,
amikor a húzásokat péntekenként tartják. kilencven kis
négyzettrács rabja lesz, s a szegénységből nem tudja
kibabonázni a gyerekkorom. én sem tudom magam
a gyerekkorból. de szerencseszámom lesz a tizenhármas,
ám péntekkel kombinálva is ugyanolyan marad, mint
bármely másik. a járdaköveket, a lépéseimet
néha majd még számolom, de ha látok egy fekete
macskát, soha többé nem fordulok vissza sehonnan.

Spanyolnátha, 2013/5.

Fekete Richárd

PEPITA

XIX.

Nem jártam még bányában
és nem éreztem a kas szűkösségét,
ahogy a tavasz benzinszagát sem.
Nem tudom, hogyan kell AK47-essel
lőni, gyámlyukat ásni,
és nem ismerem a halott katonák
gyermekeinek történetét.
Nem vagyok tisztában a robbanószerkezetek
működésével, a mechanikához és a kémiához
pedig egyáltalán nem értek.
Az éjjel menetelő század és az
elővájár sötétsége között
csak nehezen tudok különbséget tenni,
az ideológia működéséről alkotott
elképzeléseim pedig meglehetősen
egyoldalúak.
A feketét és a fehérét ugyan
könnyen megkülönböztetem,
de szürke szempárba máig
nem tudok belenézni,
a táguló pupillával és
a kifordított szem fehérjével
ugyanaz a helyzet.
A csarnokvíz látványát is
csak addig viselem el, amíg
a sárban úszkáló katonákra
és a földben úszkáló vajúrokra
gondolok.
Egyébként a bányászok nosztalgiáját
– az alvájárás melankóliájához hasonlóan –
nem teljesen értem, a nehéz
témákról pedig kifejezetten

nehezemre esik beszélni.
 Bányászgyerekként
 nem köszönök jószerencsét
 és nem mondok imát
 Borbála napján,
 farbőrugrásról pedig
 – ahogy te most tőlem –
 apámtól hallottam először.

XX.

Viszont huszonkét évet éltem panelben,
 ahol naponta éreztem a lift szükségét,
 '99-ben pedig a tavasz puskaporszagát is.
 Tudom, hogyan kell légpuskával
 konzervdobozra löni, grundháborúhoz lövészgödröt ásni,
 és ismerem a halott bányászok
 gyermekeinek történetét.
 Tisztában vagyok
 a sújtólégrobbanás
 folyamatával, pedig a fizikához és a
 kémiához
 egyáltalán nem értek.
 Az éjjel menetelő század
 sötétségét könnyen megkülönböztetem
 a proligyerek sötétségétől,
 az ideológiák működését pedig
 – alvás előtt, üveg bor után –
 elég jól átlátom.
 Ha sokáig nézem a konyha pepitakövét,
 a sakktáblát
 és az adásszünet hangyaháborúját,
 könnyen válik a fehér feketévé,
 a vörössel és
 a nem vörössel
 kicsit bonyolultabb a helyzet.
 A monoszkóp konokságát
 csak addig viselem el, amíg

a mocskokkal háborúzó angyalokra
 és a földdel háborúzó vajúrokra
 gondolok.
 Egyébként az eltúlzott színeket
 – a bányászok nosztalgiájához hasonlóan –
 elég jól megértem, a könnyű
 témákat pedig szorgalmasan
 igyekszem megnehezíteni.
 Bányászgyerekként
 nem köszönök áldás, békességet
 és nem mondok imát
 Boldizsár napján,
 a farbőrugrás kifejezést pedig
 – ahogy te most tőlem –
 apámtól hallottam először
 és másodszor is.

Jelenkor, 2013/9.

Krusovszky Dénes

MIELŐTT APÁMAT KETTÉFÜRÉSZELTÉK

Mielőtt apámat kettéfűrészelték, úgy emlékszem, egészen boldog volt. Pedig egyikünknek sem alakult valami szépen az a tavasz. Minden azzal kezdődött, hogy elveszítette az állását, és ezt anyám nem tudta megbocsátani neki. Még most is hallom, ahogy ordítózna a konyhában, azt hiszik, már alszunk, de én is, öcsém is, a szobánk padlóján térdelünk, és az ajtórezen keresztül próbáljuk az artikulatlanunk tűnő kiáltásokból kihámozni, hogy min veszekednek már megint. Anyám szerint, ha jól hallom, apám egy aljas zugivó, és lehetett tudni, hogy ez előbb vagy utóbb fel fog tűnni valakinek. Apám persze tiltakozik, hogy anyám csak ne rágalmazza őt, mert ő mindig elvégezte a dolgát tisztességesen, csak a főnöknek biztos van valami titkos talpnyalója, akinek beígérte az állást. Meg amúgy is, ahhoz senkinek semmi köze, hogy ő a tízórai vagy az uzsonna mellé mit iszik. Anyám meg erre azt kezdi el mondani, az asztalt csapkodva, hogy legalább tagadna, meg hogy biztos odabent is bevallott mindent, meg se próbált ellenkezni, pedig neki is vannak ismerősei, a tanácsban is, hivatkozhatott volna rájuk.

Nézünk egymásra az öcsémmel, látom rajta, kicsit bizonytalan, hogy most kell-e sírni vagy nem. Inkább megsimogatom a fejét, aztán segítek neki bemászni az ágyba. Ennek egyhamar úgysem lesz vége, suttogom a fülébe, holnap reggel meg óvodába kell menned. Az óvoda emlegetése rögtön megnyugtatja, amennyire utálta kiscsoportos korában, most, középsősként annyira ragaszkodik hozzá, ha tehetné, hétvégenként is bemenne, hogy egész nap az óvónénik nyakán lógjon. A múltkor is elmentünk anyámmal sétálni hárman, mi a park felé indultunk volna, ami a házunktól jobbra van, de ő rögtön elkezdett hisztizni. Nem, neki az nem jó irány, induljunk inkább balra, mert ő az óvoda felé szeretne menni. Először csak neveltünk rajta, aztán gyorsan rájöttünk, hogy nem viccel. De hisz vasárnap van, az isten szerelmére, mondta anyám, végül mégis nekünk kellett engedni. Mi sem lakunk éppen a város közepén, de az óvodához még tőlünk is kifelé kell menni. Ráadásul arra nincs is semmi, csak a szürke utcák, az egyre szűkebb, egyre hepehupásabb járdákkal, se egy pad, se egy játszótér, sivar az egész. Közben meg tízméterenként ezek a tarra vágott fák, amelyekről

akkoriban szabályosan féltem. Egy földből kimeredő törzs, ennyi az egész, egy fa, se ág, se levél nincs rajta, sokáig azt hittem, már nem is élnek, és azt még ma sem értem, hogy mi célt szolgált vajon a csonkolásuk. Szóval ilyen utcákon kellett sétálnunk, miközben én is és anya is, ezt láttam rajta, azon gondolkodtunk, hogy mennyivel jobb lenne most a parkban, egy padon. Ki tudja, lehet, hogy még ismerősökkel is összefutnánk, meg hát ott játszótér is van, illetve egy csúszda meg két hinta. Bár az egyik már vagy fél éve leszakadt, és azóta sem nyúlt hozzá senki. Mindenesetre akkor is izgalmasabb a park, mint ez a környék.

Aztán, ahogy odaérünk, látom az öcsémen, hogy hirtelen azt is elfelejti, hogy ott vagyunk mögötte. Egyszer csak átmegy az utca túloldalára, és megáll a kerítésnél. Két kézzel belekapaszkodik a dróthálóba, a fejét is nekitámasztja, úgy néz befelé. Én valahol félúton forgolódom, figyelem az öcsém hátát, nem mozdul, nézem anyámat, ő se moccan, illetve a zsebében turkál, aztán elővesz egy cigit, de nem indul el felénk. Szerintem kivárára játszik. Megint az öcsémre nézek, semmi, visszafordulok, anya unottan kifújja a füstöt. Mi ütött ezekbe? Lassan elindulok a kerítés felé én is, erre megfordul az öcsém, látom, hogy sír, mégis elnevetem magam. A drótkerítés hálómintája úgy benyomódott a homlokába, hogy innen nézve egészen úgy fest, akár egy ürlény.

Hallom, ahogy nevetek, igazából semmi mást nem hallok egy pillanatra. Azt hiszem, ez ilyen önvédelmi reakció nálam, mikor nevetek, kizárom a külvilágot, anyám toporgását hátulról, az öcsém szipogását szemből és ezt az egész szürkeséget, ami minden irányból körbevesz. Attól tartok, hogy éppen ezekben a pillanatokban szokom rá a hangos, nyerítésszerű nevetésre, ami miatt annyit piszkálnak majd később, és ami miatt én is olyan sokszor elszégyeltem magam. Egy cseppnyi őszinteség sincs ebben a nevetésben, és tudom, hogy ezt mások is észreveszik.

Mire abbahagyom, az öcsém már újra a kerítés felé fordulva áll, ugyanabban a pózban, mint az előbb, de most már zokog, látom a hátán, hogy rázkódik. Mellélépek, de nem mondom neki semmit, egyszerűen csak én is beleakasztom az ujjaimat a kerítésbe, és végigpillantok az óvodaudvaron. Végül ő szólal meg, kicsit szaggatottan beszél, a sírástól, gondolom, alig kap levegőt. Azt hittem, te legalább érted, mondja, miközben felnéz rám, mert vagy három fejjel magasabb vagyok. Én igen, válaszolom, miközben hátrapillantok anyámra, nem ezen nevetem, csak olyan vicces volt a fejed. Ezt hirtelen nem érti, úgyhogy

megfogom a kezét, és rányomom a homlokára, hogy érezze a barázdákat. Most már persze ő is elneveti magát, együtt kacagunk, és ahogy megfordulunk, látjuk, hogy anya is mosolyog, ami nagyon jó, de azért én igazából haragszom rá, mert neki kellene a helyemen állnia.

Apám különben a városi strandfürdőben dolgozott, míg ki nem rúgták, úszómester volt. Ez két dologgal biztosan összefügg a későbbi életemből. Egyrészt soha nem tanultam meg rendesen úszni, másrészt a klórszagtól melankolikus nosztalgiarohamot kapok bárhol és bárhol. Különben úszni azért nem tanultam meg jól, mert valahogy szégyelltem apám előtt eredendő nemtudásomat. Persze senki sem úgy születik, hogy tud úszni, illetve bizonyos szempontból mindenki, de aztán szépen lassan ez a tudás elfelejtődik. Csakhogy normális esetben ilyenkor az emberek elmennek egy tanfolyamra, és újra belejönnek. Én viszont, mivel az egyetlen úszótanfolyamot apám tartotta, valahogy nem akartam előtte ügyetlennek mutatkozni, és rajta is láttam, hogy megnyugtatóbbnak találná, ha nem lennék ott a többi velem egykorú gyerek között délutánonként. Ez egy ilyen hallgatólagos megállapodás lett közöttünk, én lemondok a tudásról, ő meg arról, hogy a fia továbbviszi a szakmáját, de legalább egy ütközési felületet sikerül kiiktatnunk az amúgy is elég sérülékeny kapcsolatunkból.

Persze visszafelé nézve ilyen egyszerűnek látszik az egész, de emlékszem, akkor mennyit görcsölt miatta a gyomrom, az első közös óránk előtt. A tanulómedence melletti folyosón, egy szekrény mögül leskelődtem. Apám belegázolt a vízbe, combközépig ért neki, ami a srácoknak derékig, és így, ebből a szögből nézve elég magabiztosnak is tűnt. Belemártotta mindkét kezét a vízbe, előbb rövid evezőmozdulatokat végzett velük, majd összeszorította őket, és kimert egy nagy adagot, amivel benedvesítette rövidre vágott haját és az arcát, majd egy kisebb adaggal külön a bajszát is. Ahogy ezzel végzett, lassan körbenézett. Bizonyára észrevette, hogy nem vagyok ott, de nem mondta ki a nevem, csak annyit kérdezett, mindenki itt van-e, amire a többiek igennel feleltek. Még az öltözőben lefíztem őket egy csomag, direkt erre a célra vásárolt cukorral. Különös volt az egész, apám tudta, hogy nem vagyok ott, és tudta azt is, hogy hazudnak a srácok, mikor azt mondják, hogy mindenki ott van. Közben persze a srácok meg azt tudták, hogy apám jól látja, hogy nem vagyok ott, mégse fog rákérdezni, mert ahhoz ki kellene mondani a nevemet, ami az ő neve is. Jogos volt a gyanúja, hogy ha a vízben állva, kopott, piros úszógatyájában, huszonöt gyerek előtt megkérdezi, hogy ott vagyok-e a medencében, azt

mindenki úgy fogja érteni rögtön, hogy ő maga ott van-e. Márpedig apám semmitől sem félt annyira, mint attól, hogy a saját tanítványai előtt esetleg nevetségessé válhat. Egy pillanatra elhallgatott, még egyszer körbenézett a gyerekeken, aztán belekezdett a foglalkozásba. Először a légzést fogjuk megtanulni, mondta, de a többit már nem hallottam, mert közben visszalopakodtam az öltözőbe.

Az egész dolog este sem került volna szóba, ha anyám nem kérdez rá vacsora után. De végülis szerencsénk volt, mert mielőtt válaszolhattunk volna, elkezdődött a Kórház a város szélén, és onnan kezdve csendben kellett maradni. Apám nem is szólt semmit, lassan felém fordította az arcát, és miután látta, hogy én is inkább hallgatok, nyugodtan nézte tovább a sorozatot.

Ez az egész még valamikor tavaly ősszel zajlott le, de a dolgok csak idén kora tavasszal fordultak igazán rosszra. Anyám elkezdett egyre később hazajárni a munkából, de mindig a túlórára fogta, amit viszont apám már a kezdetektől kétkedve fogadott. Valamit hallania kellett, mert az első nagy veszekedéseiknél mindig arra hivatkozott, hogy innen vagy onnan értesült róla, hogy anyám kivel túlórázik, meg miféle földmérésekre jár hétvégente. Mi akkor is ott térdeltünk a szobánkban az öcsémrel, és úgy hallgattuk őket. De eleinte még nem értettük, hogy mi történik. Apámra az ilyen veszekedős éjszakák után sokszor a nappaliban találtunk rá, ott feküdt a kanapén összegörnyedve, karikás, felakadt szemmel. Az étkezősztal kockás terítőjével takarózott be, és mindenfelé sörösüvegek heverték körülötte. Nekem fel sem tűnt addig, hogy van otthon sörünk, de hamarosan elkezdtek az üvegek kiszorítani a kaját is a hűtőből. Anyám az ilyen reggeleken mindig tiszta idegbeteg volt, ahogy mentünk kifelé, elfordította a fejünket, amikor apa felé néztünk, ha nem hagytuk magunkat, meg is pofozott. Az öcsém akkoriban kezdett el sírdogálni. Persze korábban is sírt néha, hiszen kicsi volt, de attól kezdve szinte mást sem csinált. Csak akkor nem sírt, amikor az óvodába vittük, anyám szerint ez valami fejlődés, hogy megérti, menni kell. Szerintem meg csak nem szeretett már otthon lenni. Ezt később anyám is kénytelen volt belátni, mert egy idő után feltűnt neki, hogy az addig rendben, hogy odafelé nem sír, de miért zokog, miközben hazahozza? Csak hát aztán rossz következtetést vont le a dologból.

Anyám a tanácsházán dolgozott, a földhivatali osztályon, vagy mi is volt a neve. Néha én is bementem hozzá, mert útba esett iskola után. Az ilyen váratlan látogatásaimnak sokáig nagyon örült. Emlékszem

ma is, milyen arcot vágott, amikor először felbukkantam nála, adott egy pusztit, és körbevitt, hogy mindenkinek bemutasson. Még a tanácselnök szobájába is bementünk. Az elnök egy nagydarab, lila arcú, reszelős hangú figura volt, akinek félig-meddig már ősz haja hátra volt fésülve, és olyan szabályosan, mozdulatlanul lapult a fejére, hogy le sem tudtam venni róla a szememet. Jóska bácsi vagyok, szólalt meg az öreg, és kinyújtotta felém a kezét. Én erre belecsaptam egyet pimaszul, amin mindhárman jól neveltünk. Ő a nagyobbik fiam, mondta anyám, az elnök meg, miközben rágyújtott, úgy válaszolt, hogy a szavakkal együtt egy nagy füstgomolyag is kijött a száján, aha, majd hozza be a kisebbet is. Egészen olyan volt, mint egy kivénhedt sárkány.

Hajhálót hord, mondta anyám később, kint a folyosón. Ezek szerint látta, ahogy az öregember haját vizsgálgam, szóval figyel rám. Felnevettem, de még nem azon a nyeritős hangomon, aztán előrefutottam, hogy kiszedjem a táskámból a rajzaimat, amelyeket az iskolában készítettem. A figyelméért cserébe választhat egyet, gondoltam, de mire előbányásztam a rajzlapokat, anyám már valaki mással beszélgetett. Egy kopaszodó, pofaszakállas férfi állt vele szemben. Ahogy megláttam, hirtelen az jutott eszembe, hogy vajon azért növeszt-e ennyi szőrt az arcára, mert a feje búbján már olyan kevés van? De ezt végül nem mertem megkérdezni tőle. Szóval ő az, nézett anyámra, mielőtt mosolyogva odaguggolt volna mellém, Géza vagyok, mondta, tegezz csak nyugodtan, majd kinyújtotta a kezét ő is. Neki már nem csaptam bele, csak illedelmesen megráztam, és elmondtam a nevemet.

Hazafelé menet még mindig azon bosszankodtam, hogy e miatt a pofaszakállas figura miatt nem tudtam megmutatni anyámnak a rajzaimat, ő persze észrevette, hogy valami nincs velem rendben, ezért elkezdett inkább az öcsémről kérdezgetni. Jól van-e szerintem, mikről beszél, miért sír annyit, ilyesmi. Nekem nem nagyon volt kedvem válaszolni ezekre a dolgokra, de aztán mégis kinyögtem, hogy az a helyzet, az öcsém nem szeret otthon lenni, fél, és még azt is hozzátettem, hogy én ugyan nem félek, de én is utálok otthon lenni. Anyám hirtelen megállt, elengedte a kezemet, és rám nézett. Láttam a szemén, hogy majdnem elsírja magát, de a végén mégis meg tudta állni. Hát igen, apátokkal mostanában sok gond van, mondta, amire én közbe szerettem volna szólni, hogy nem csak vele, de nem hagyott rá időt. Újra megragadta a kezemet, és egyre gyorsabban lépkedve hazaráncigált.

Mikor megérkeztünk, apám a konyhában ült, az öcsémmel az ölében, előttük az asztalon egy pohár tej volt meg egy üveg sör. Anyám

még az előszobában odahúzott magához, és azt mondta halkán, hogy vegyek ki valami ennyit a hűtőből, de a szobámban egyem meg, és az öcsémet is vigyem magammal. Éreztem, hogy baj lesz. Amilyen gyorsan tudtam, megkentem egy nagy szelet kenyeret vajjal, rádobtam két parizert, aztán odahajoltam az öcsémhez, és a fülébe súgtam, hogy jöjjön be a szobába, mert van egy titok, amit el akarok neki mondani. Persze, amilyen kíváncsi volt, rögtön be is szaladt, én meg elindultam utána, de ahogy elhaladtam apám mellett, összeért a vállunk egy pillanatra, ő erre hirtelen elkapott, és jól megölegetett. Én persze eljátszottam, hogy ki akarok szabadulni, meg talán mondtam is, hogy ne csinálja, én ehhez már nagy vagyok, de igazából jólesett ez a váratlan ölelés tőle. Nem is tudom, mikor fordult elő utoljára közöttünk ilyesmi, de jó régen, az biztos.

Ahogy becsuktam magam mögött az ajtót, egyből a földre térdeltem, hirtelen el is felejtettem, hogy az öcsémnek beígértem egy titkot, annyira izgatott, mi fog történni odakint. De egy kis idő múlva meghallottam, hogy szipog. A francba már, mondtam lefojtott hangon, nem igaz, hogy mindig ez a műsor kell. De hát megígérted, pusmogta maga elé, jól van na, válaszoltam, és felültem mellé az ágyra. Szóval mi a titok?, kérdezte, és akkor én elmeséltem neki, hogy ma délután bementem a tanácsra anyához, és olyan figurákkal találkoztam, hogy el sem hiszi. Először is ott van a tanácselnök, aki egy sárkány, de nem kell félni tőle, olyan öreg, hogy már csak füst jön belőle, és éjszakánként egy hálóval szorítja a fejére a haját, nehogy leessen. Na meg ott van anya kollégája, a Géza is, akinek meg már leesett a haja, ezért elkezdett az arcára szőrt növeszteni, hogy mégse legyen teljesen csupasz a feje. Mondtam volna tovább is, mert elég jó fantáziám volt, fogalmazásnál mindig meg is dicsért a tanárnőm, de ekkor meghallottam apám üvöltését odakintről.

Azt kiabálta, hogy baszódj meg, aztán még hangosabban, hogy mind a ketten baszódjatok meg. Az öcsém, pedig az előbb már jobb kedve lett a történetemtől, most megint elkezdett bőgni. Anyámat alig hallottam, ő nem ordított, inkább valahogy hideg, kimért hangon beszélt. Gyorsan ott is hagytam az öcsémet az ágyon, benyomtam a számba a vajás kenyér maradékát, és lehasaltam az ajtó elé, úgy hallgatóztam. Anyám éppen azt mondta, hogy tönkreteszed a gyerekeket is, már ők sem bírnak elviselni. Ettől nagyon mérges lettem, hogy mégis miért hivatkozik ránk, azt se tudja, mi van. Azon gondolkodtam, hogy ki-rohanok, és elmondom nekik, hogy hagyják ezt abba, mert mind a ket-

ten ugyanolyan bénák, de túl gyáva voltam ehhez, meg akkor már apám is halkabban beszélt. Azt mondta, hogy jó, akkor ő most elmegy, de nehogy azt higgye anyám, hogy ezzel vége, mert ő nem adja meg ilyen könnyen magát, és amúgy is, ezt a házat a két kezével építette, úgyhogy senki nem veheti el tőle. Anyám meg csak nevetett, szájalmas vagy, ezt mondta, egymás után többször, szájalmas vagy, szájalmas.

Apám másnap reggel már nem feküdt ott a kanapén, és sörösüvegek sem voltak szétszórva a nappaliban. Anyám szeme viszont legalább olyan karikás volt, amilyen az apámé szokott lenni. Szótlanul elkészítette nekünk a reggelit, aztán felöltöztetett, és kikísért a kertkapuig. Ma te viszed az öcsédet az oviba, mondta, és bár semmi kedvem nem volt odáig elgyalogolni, éreztem, hogy nem ellenkezhetem. Jó, válaszoltam, de csak ma. Anyám félrehúzta a száját, nem is tudom, hogy valamilyen elkenődött mosoly volt-e ez vagy lesajnáló grimasz, mindenesetre nem válaszolt semmit, csak becsukta utánunk a kaput. De én csak azért sem indultam el. Mi van, kérdezte, nem fogtok elkésni? Leszarom, vágtam rá hirtelen, mert fel akartam bosszantani. Azt szerettem volna, ha megrángat a kabátomnál fogva, ha leszid, ha megpofoz, de nem. Ahogy gondolod, válaszolta nyugodtan, aztán sarkon fordult, és bement a házba.

Három fekete pontot is összeszedtem aznap, mert egyszerűen képtelen voltam figyelni az órákon, amikor a tanárok rám szóltak, akkor meg feleseltem nekik. Főleg a tornatanár akadt ki, amikor csak félig másztam fel. Ott állt alattam, jobb kezével fogta a kötelet, és úgy mondta, meg tudod te csinálni, na, másszál, másszál. De akkor én már lefelé ereszkedtem, és amikor végre leértem a földre, ránéztem, és annyit mondtam csak, hogy ennek az egésznek semmi értelme nincs, és én ma már vissza nem megyek a kötélre, arra mérget vehet. Láttam, hogy majd szétduzzan a feje közben, nem szokta meg, hogy egy gyerek így válaszoljon neki. Rendben, szeretnék a szüleiddel beszélni, mondta, amire én elnevettem magam azon az ijesztő, nyerítő hangon, amit addigra már tökélyre fejlesztettem. Láttam a meglepetést az arcán, mi van, kérdezte, mit röhögsz így? Az nehéz lesz, mondtam egyenesen a szemébe nézve, a szüleim egymással sem állnak szóba, együtt ide biztos nem fognak bejönni.

Sajnos volt bennem akkor valami büszkeség is, hogy nekem most milyen nehéz, és hogy én mostantól akkor problémás gyerek leszek. Jó volt arra gondolni, hogy a felnőttek sajnálnak. Ez az érzés még ma is eltör belőlem néha, reflexszerűen, hiába szégyellem iszonyatosan,

hiába szégyelltem már akkor is valahol mélyen, ott, a kötél alatt állva. Azt hiszem, a tornatanár nagyjából felfogta, hogy mi a helyzet velem, mert elállt a szüleim behívásától és attól is, hogy engem visszazavarjon a kötélre. Kaptam egy fekete pontot tőle is, és a padon kellett ülnöm, amíg a többiek fociztak, de ennyi volt az egész.

Délután megint bementem anyámhoz a tanácsra, de nem találtam a szobájában. Elkezdtem fel-alá járkálni a folyosókon, de mivel egyedül még sose mászkáltam itt, hamar elkeveredtem. Mindenfelé ugyanolyan vörös szőnyeg volt, és ugyanazok a nagydarab, barna, műbőrrel borított, párnás ajtók. Csak a nevek váltakoztak az ajtók mellett, de azok meg semmit nem mondtak nekem. Kezdttem egyre idegesebb lenni, amikor hirtelen megláttam az egyik keresztfolyosón az elnököt. Elbambulva sétált, hosszúkás, kékesen gomolygó füstpamacsokat hátrahagyva a szűk folyosó áporodott levegőjében. Kicsit gondolkoznom kellett, de aztán eszembe jutott a neve, úgyhogy gyorsan utána kiabáltam. Jóska bácsi megtorpant, majd zavartan körbenézett, mint ha nem lenne biztos benne, hogy merről hallotta a hangokat. Ki az?, kérdezte. Hát én, kiáltottam a nevemet, miközben egyre közelebb értem hozzá. Biztos nem lát jól, de erre nem illik rákérdezni, úgyhogy nem is hozakodtam elő vele. Ja, te vagy az, vigyorodott el. Igen, tetszik tudni, nem találok az anyámat. Aha, hát az előbb-utóbb mindenkivel előfordul, hogy egyszer csak nem találja az anyját, mondta, majd rám kacsintott. Nem érttem egészen tisztán, hogy ezzel mit akar, szóval továbbra sem mozdultam mellőle, meredten néztem valami használható válasz reményében. Beleszívott a cigijébe, megsimogatta a fejem, aztán megint úgy szólalt meg, hogy minden hangnál egy kevés füst is kiszabadult a tüdejéből. Jól van, mondta, szerintem a Géza kolléga szobájában lenne érdemes körülnézned, de ha valaki kérdi, hogy ki mondta, nehogy elárulod, hogy én voltam. És az merre van?, kérdeztem, valamiért elcsukló hangon. Fordulj itt kétszer jobbra, aztán a harmadik ajtó, felelte az elnök, majd tovább sétált, és eltűnt a következő sarkon. De közben maga elé beszélt, egy ideig még tisztán hallottam, ahogy mondogatja, Géza, Géza kolléga, röhej.

Elindultam abba az irányba, amit az elnök mondott, és meg is találtam az ajtót, mellette egy kis réztáblán pedig a nevet is: Takách Géza. Soha nem láttam még ezt a vezetéknevet így leírva, egészen elcsodálkoztam ezen a ch-n, nem is érttem igazán, még az is eszembe jutott, hogy egyszerűen csak eltévesztették, arra azonban még álmomban sem gondoltam volna, hogy egyszer nekem is közöm lesz hozzá.

Elvarázsolva álldogáltam ott néhány percig, csak akkor tértem magamhoz, amikor a folyosó vége felől közelítő léptek zaja ütötte meg a fülem. Ijedten néztem körül, valamiért nem szerettem volna, ha bárki is meglát ez előtt az ajtó előtt, ezért kopogtatás nélkül benyitottam. Anyám és Takách Géza ott állt összeölelkezve, a férfi kézfeje mélyen elmerült anyám hosszú barna hajában, apró mozdulatokkal masszírozva a tarkóját. Ahogy észrevett Takách, láttam rajta, egészen megrémült, masszírozó keze megállt, felsőtestével pedig finoman hátradől, eltávolodva anyám felsőtestétől, aki ezt rögtön megérezte, felpillantott rá, és mivel a férfi nem mondott semmit, csak engem nézett meredten, anyámnak a tekintetéből kellett kiolvasni, hogy mi a baj. Én is képtelen voltam megszólalni, habár biztos nem lehettem benne, hogy miről is szól ez a jelenet, aminek váratlanul a részese lettem, azt rögtön felfogtam, hogy nincs rendben. Anyám hátrafordult, de közben még nem engedte el Takách derekát, csak amikor a tekintetünk is találkozott, akkor azonban úgy kapta el a kezét a férfi testéről, mintha el lehetne még játszani, hogy soha nem is ölelte magához. Lassan hátráltam kifelé, szóltanul, majd amikor az iskolatáskám nekinyomódott az ajtófélfának, megfordultam, és elkezdtem rohanni a folyosókon át, ki a lépcsőházba és onnan is tovább, az utcára. Az elején még hallottam, ahogy anyám elcsukló hangon a nevemet kiabálva fut mögöttem, de cipőkopogásából megállapítottam, hogy magas sarkúban van, így biztos lehettem benne, hogy nem fog beérni. Megállás nélkül szaladtam hazáig, nem tudom, miért, nem indokolta semmi, lassíthatam volna, de nem bírtam, pedig szúr az oldalam, izzadtam a kabát alatt, az iskolatáska verte a hátamat, és még a taknyom is kifolyt, mégis, rohantam, ahogy bírtam.

Csak a házunk előtt álltam meg, lihegve, sípoló tüdővel. A hátamat nekivettem a kerítésünknek, és lassan lecsúsztam guggolásba, közben meg a kabátom ujjával próbáltam a taknyot letörölni az arcomról. Nem sírtam. Néhány pillanatra elsötétedett a világ, le is kellett ülnöm a hideg járdára. Nem tudom, mennyit gubbasztottam ott, felhúzott térdem közé ejtett fejjel, de szépen lassan kiment belőlem a fáradtság és valahogy azzal együtt a düh is. Gyűlöltem anyámat, és gyűlöltem Takách Gézát is persze, de nem akartam sem törni-zúzni, sem tovább rohanni céltalanul. Miután feltápáskodtam, észrevettem, hogy odabent a nappaliban ég a lámpa, és ezzel együtt belém hasított, hogy el kellett volna mennem az öcsémért az óvodába, de teljesen elfeledkeztem róla. Összeszorult a gyomrom, és a hirtelen feltörő zokogást csak

nagy nehezen sikerült visszanyelnem, azt is csak azért, mert a kíváncsiság, hogy ki lehet odabent, erősebb volt, mint a büntudat. Óvatosan surrantam be a kertkapun, és odalopakodtam az ablak alá, nevetgélés hallottam bentről, aztán a párkányba kapaszkodva felhúztam magam, hogy belessek. Apám ült a kanapén, az ölében pedig az öcsém fickándozott, hangosan visongva a csiklandozó kezek között. Visszaereszkedtem az ablak alá, majd lassan elindultam a bejárat felé. Az ajtó nyitva volt, én pedig a cipőlevétellel sem bajlódva egyenesen besétáltam hozzájuk. Ahogy megláttak, abbahagyták a hülyéskedést, elhallgattak mindketten, majd apám kiáltott fel váratlanul. Hát te meg merre jártál?, kérdezte, és elnevette magát, már két órája téged várunk, sietni kell, mindjárt elkezdődik, mondta. Mi kezdődik el?, kérdeztem, semmit sem értve az egészből. Cirkuszba megyünk, felelte az öcsém izgatottan, aztán kiugrott apám öléből, és elszaladt mellettem az előszoba felé, hogy gyorsan felöltözzön. Nem mozdultam, apámat figyeltem, látszott rajta, hogy ivott, de nem volt még egészen részeg. Ki hozta el az öcsit az óvodából?, kérdeztem bizonyos gyanakvással és nehezteléssel a hangomban. Én, felelte apám, ma kivételesen én mentem érte. Talán nem szabad? De szabad, mondtam lefojtottan. Anya tud róla? Miért kell neki mindenről tudnia, csattant fel az apám, nekem talán nincs jogom a gyerekeimmel foglalkozni?, kérdezte, de már nem is töllem, csak úgy, maga elé, és közben lomha, bizonytalan mozdulatokkal feltápáskodott a kanapéről. Erre már nem válaszoltam semmit, kiementem az öcsémhez az előszobába, aki épp a kabátjával bajlódott, sehogy sem talált bele a bal kezével a kabátujjba. Megfogtam a csuklóját, és a kellesénél talán egy fokkal erőszakosabb mozdulattal benyomtam a kézfejét az ujjnyílásba. Láttam rajta, hogy megszeppen ettől, és valami megmagyarázhatatlan büntudattal néz fel rám, mint aki azt kérdezi, hogy csinált-e valami rosszat, amiért így bánok vele, de persze nem kérdezett inkább semmit. Addigra odaért apám is, és előrehajolva, kissé inogva belelépett a bakancsába, és bekötötte a cipőfűzőit, aztán felegyenesedett, és a vállamra tette a kezét, úgy mondta, ma vettem észre, hogy itt van egy vándorcirkusz a városban, jó lesz, hidd el. Nem néztem fel rá, épp elég volt az is, hogy éreztem, nem csak azért tette a kezét a vállamra, hogy megnyugtasson, de azért is, hogy legyen miben megkapaszkodnia egy pillanatra. Ahogy kiléptünk, észrevettem, hogy még mindig a hátamon van az iskolatáska, ezért, mielőtt apám becsukta volna az ajtót, visszacsusszantam a lakásba, és leraktam az étkezőasztal mellé. Egy pillanatig nem tudtam eldönteni, mit

csináljak, végül kinyitottam a táskát, előszedtem belőle a tolltartómat meg egy füzetet, amiből kitéptem egy oldalt, és hevenyészett nagybetűkkel ráírtam: CIRKUSZBAN VAGYUNK APÁVAL, az üzenetet pedig ott hagytam az asztalon.

Így mentünk végig az úton: apám enyhén dülöngélve és folyton azt hajtogatva, jó lesz, higgyétek el, jó lesz; öcsém a kezemet fogva, ugrándozva és megállás nélkül olyanokat kérdezgetve, hogy tigris lesz-e, meg erőművész meg bohóc, és hány elefánt fér be a sátorba, meg hogy a légtornászok leeshetnek-e a földre; én meg kettejük között lépdeltem szótlánul és nem is túl lelkesen.

De amint odaértünk, én is elkezdtem jobban érezni magam. Egy hatalmas, piros, sárga és kék csíkokból összevarrt sátor volt felhúzva a vasútállomás melletti placcon, a tetején zászlók lobogtak az esti szélben, a sátor körül pedig, ahogy a történelemkönyvben a szekérvár volt lerajzolva, szabályos körben cirkuszos kocsik álltak. A kocsik tetejére szerelt hangszórókból hangos, vidám zene szólt, a sátor körül meg ünneplőbe öltözött családok sétáltak, és megvadult gyerekcsapatok szaladgáltak összevissza. Beálltunk a jegypénztár előtt kigyózó sorba, de alig lehetett az öcsémet visszafogni, oda akart menni a bejárat mellett összesereglett csoporthoz, akik megbabonázva néztek valamit. Apám biccentett, majd hozzátette, hogy ne tűnjünk el szem elől. Ahogy átfurakodtunk a felnőttek lába között, megláttuk, hogy mit bámulnak annyira, egy nagy vaskaró volt leverve a földbe, a karóhoz rögzítve pedig hosszú pórázon egy majom ugrált izgatottan, ahogy az utcabeli cigánygyerekek a kezükben lévő zacskóból kiszedegetett kukival ingerelték. A bátrabbak egész közel merészkedtek a majomhoz, és közvetlenül a kezébe nyújtották a kukit, amit az állat gyors mozdulattal rögtön benyomott a pofájába, és fura fintorok közepette azonnal le is nyelt. Torokszakadva röhögtek az emberek, a majom meg egyre csak zabált, megszállottan nyomta be egymás után a puffasztott kukorica rudacskákat, nem is értettem, hogy bírja ezt az undorító kaját ilyen tempóban falni. Elkezdtem émelyegni a látványtól, ezért el is rángattam az öcsémet egy idő után, aki kicsit hisztizett emiatt, mert neki nagyon tetszett a jelenet. De aztán meglátott egy tevét, és újra jobb kedve lett. A teve körül nem nézelődtek olyan sokan, mert ez az állat nem csinált semmit, csak állt, és mintha minden mindegy lenne neki, alsó állkapcsa különös, körkörös mozdulataival rágott valamit, illetve mintha csak rágott volna, én úgy láttam, üres a szája. A szemét mindeközben szinte végig csukva tartotta. Szerinted alszik?, kérdezte az öcsém, nem hin-

ném, mondtam neki, majd odaléptem az állat mellé, és megböktem az oldalát. Nem történt semmi. Megböktem még egyszer, most már határozottabban, mint az előbb, erre, bár nagyon lassan, végül mégis felhúzta lomha szemhéját, és egyenesen rám nézett. Hatalmas, sötét szemgolyója volt, úgy tűnt, mintha nem is lenne fehér része, sőt a pupilláját sem láttam, teljesen beleolvadt a szivárványhártya mélybarna környezetébe, mégis éreztem, hogy a szemembe néz. A teve ekkor abbahagyta a rágást, így mindketten mozdulatlanul álltunk néhány pillanatig, egymást figyelve, aztán rátettem a kezemet a combjára, ő meg újra rágni kezdett, és ismét behunyta a szemét. Apám ebben a pillanatban jelent meg mögöttünk. Na gyertek, fogta meg az öcsém kezét, nekem meg egy barackot nyomott a fejemre, mindjárt elkezdődik.

A porond még sötét volt, de már szinte minden néző a helyén ült. Mi is megkerestük a padsorunkat, és elfoglaltuk a legszélső helyeket. Meleg volt odabent, levettem a kabátom, és az öcsémnek is segítettem, aki ezúttal kihúzni nem bírta a kezét, de most nem rángattam, csak finoman lehúztam róla a kabátot, amit egy hálás mosollyal kísért pillantással nyugtázott. Apámon viszont láttam, hogy idegesen izgemozog, a fejét vakarja, aztán a fülembe súgta, hogy csak maradjunk itt, mindjárt visszajön. Tudtam, hogy hová megy, de az öcsémnek inkább azt hazudtam, hogy csak végéznie kell. Aztán elsötétült a sátor, a kisebb gyerekek sikítózni kezdtek, a nagyobbak meg huhogni. Mi ketten csak ültünk a sötétben némán, majd megéreztem, hogy az öcsém a kezem után tapogatózik, de nem nyújtottam oda neki, egyszerűen nem bírtam. Ekkor felharsant a szokásos cirkuszi csinnadratta, és megjelent egy fénykör a porond homokján, majd a bársonyfüggönnyel eltakart bejáróból hirtelen három bohóc rohant elő hangos hahotázással. Öcsém rögtön el is felejtette, hogy magunkra maradtunk, és hogy az imént még a kezemet kereste, előbb felegyenesedett, majd, ahogy a bohócok valami trükköt adtak elő, fel is ugrott a helyéről. Rászóltam, hogy üljön vissza, mert mögöttünk nem látnak, de ahogy hátrafordultam, észrevettem, hogy ott is mindenki áll, úgyhogy békén hagytam.

Én az egészet nem találtam túl érdekesnek. A bohócok szakadtak voltak, és valahogy elkészerűen ötletelen tréfákkal álltak elő. A kutyaidomár uszkárjai állandóan vakaróztak, mintha bolhásak lennének, az erőművész pedig olyan ügyetlenül játszott a labával, hogy nehezebb esik megemelni a láthatóan nem valódi súlyokat, hogy azon már nem csak én, de mások is fel-felnevettek a háttérben. Egyedül a légtornászok tetszettek, ahogy valóban, biztosítókötél és háló nélkül sétáltak

fel-alá a magasban kifeszített kötélén, vagy könnyed mozdulatokkal szaltózva ugrottak át egyik hintaszerű valamiről a másikra. Teljes csend volt a sátorban, egy pissenés sem hallatszott, és zene sem szólt. Ekkor ért vissza apám. Halknak szánt, de meglehetősen hangos bocsánatkérések közepette ült be mellénk. Teljesen részeg volt, messziről lehetett érezni rajta a piaszagot. Megpróbáltam tudomást se venni róla és továbbra is a légtornászokat figyelni, de nem hagyott békén, belecsípett az oldalamba, és vigyorogva közel hajolt, hogy ugye jó, ugye milyen jó, mondta, aztán átnyúlt felettem, és megsimogatta az öcsém fejét, örülsz, hogy elhoztalak, ugye, kérdezte tőle, de az öcsém nem válaszolt, a mögöttünk ülők meg elkezdtek pisszegni. Jól van már, basszátok meg, szólt hátra az apám, az ember már a gyerekeivel sem érezheti jól magát, mi? Kussolj el, hallottam egy férfi hangját, amire apám csak egy erőtlen kurva anyáddal válaszolt, majd előrefordult, és furán szuszogva elkezdte ő is a tornászokat figyelni. Azok éppen az utolsó nagy mutatványnál tartottak, az egyik hintaszerűségeen egy kislánynak tűnő alak lengette magát előre-hátra, míg odalent egy nagyobb darab férfi nyakában ült egy kisebb, és mindketten a lányt nézték, aki egyszer csak elengedte a hintát, megpördült a levegőben, és pont a kisebb férfi nyakába érkezett, így már ketten ültek a nagydarabon, de úgy tűnt, neki ez meg se kottyán, széttárta a karját, majd körbefordult. Óriási tapsot kaptak, apám meg a térdét csapkodta, úgy kiabálta, hogy ez nagyon nagy, faszák vagytok, aztán rám vigyorgott, de amikor látta, hogy én nem tapsolok, idegesen megrántotta a vállát, és maga elé dűnyögte, hogy ennek meg semmi se jó.

A következő szám előtt behoztak egy hatalmas asztalt a porondra, majd arra egy nagy, színes ládát fektettek fel, aminek az egyik végén egy nagyobb, a másikon két kisebb lyuk volt, és középen is látszott egy rés rajta. Ezután kivilágosodott a nézőtér, a porondon meg egy fekete ruhába öltözött, hátranyalt hajú fickó jelent meg, és azt kérdezte a nézőktől, hogy szeretne-e valaki részt venni a mutatványában. Senki nem válaszolt, zavart nevetés futott végig a padosorok között. De tényleg, mondta a fickó, egy felnött önként jelentkezőre lenne szükségem. Közben a fickó mögött feltűnt egy szőke nő is, aki úgy volt felöltözve, mintha véletlenül a harisnyája fölé húzott volna egy egyrészes, piros fürdőruhát, közben meg egy hatalmas fűrészt tartott a kezében, amit körbe is mutatott a közönségnek. Ne legyenek már ilyen félősek, minden rendben lesz, mondta röhögve a fekete ruhás. Na jól van, mondta apám, ezt figyeljétek, és azzal odakiabált a fickónak, hogy én vállalom,

és már botorkált is lefelé. Szörnyen megrémültem, az emberek meg a hasukat fogva röhögtek körülöttünk. Most végre megfogtam az öcsém kezét, és finoman megszorítottam. Éreztem, hogy ő is fél. Apám alig tudott a porond korlátján átmászni, már azt hittem, mindjárt hasra esik, de végül valahogy azért talpon maradt, és diadalittasan az ég felé emelte mindkét kezét, mint egy bokszbajnok, amire hangos taps és nevetés volt a válasz. A fekete ruhás, gondolom, azonnal látta, hogy egy részeggel van dolga, gúnyos grimaszokat vágva kezdett viccelődni apámmal. Hát akkor meg is van a bátor önként jelentkezőnk, mondta, habár még el sem árultam, hogy mire kell vállalkozni. Bármire képes vagyok, mondta apám vigyorogva, azt látom, felelte a fickó, amire megint nagy derűltséggel reagált a közönség. Na jól van, feküdjön szépen a ládába, a kollégánóm majd segít. Apám az asztalra is csak nagy nehezen tudta feltornászni magát, a fürdőruhás nő meg röhögve igazgatta a helyére a lábát meg a fejét, aztán rácsukta a láda fedelét, és le is lakatolta.

Az egész sátrat betöltő nagy hangzavarban talán csak az öcsém meg én néztük szóltanul a jelenetet. Egyszerre sajnáltam és gyűlöltem apámat, és bár tudtam, hogy ki kéne mennünk, nem bírtam megmocanni sem. A fekete ruhás ekkor kézbe vette a hatalmas fűrészt, és megforgatta a feje fölött, mire a közönség ijedősebbjei sikongatni kezdtek. Apám arcát néztem, boldognak látszott, vigyorgott, és amikor találkozott a tekintetünk, rám kacsintott. A fekete ruhás ekkor a láda közepén lévő résbe illesztette a fűrészt, és körbenézett, majd nagyon komoly arccal azt mondta, hogy aki nem bírja a vért, az most forduljon el.

Ebben a pillanatban megéreztem, hogy valaki megszorítja a karom, odafordultam, és nagyapámat láttam meg, azt hittem, képzeldöm, hogy került ide, mit csinál itt? Papa, mondtam neki, ennyit, mást nem tudtam kinyögni, erre magához húzott, és megölelt, majd az öcsémet is. Hirtelen elsírtam magam, ő meg a fülembe suttozta, hogy minden rendben lesz, most szépen hazavisz minket magukhoz. Aztán egyik karjára az öcsémet ültette, a másikra meg engem, így, ölbe fogva minket, elindult a kijárat felé. A fekete ruhás ekkor elkezdte kettéfűrészelni apámat, aki a ládába zárva, őrjöngve rázta a fejét, és állati hangon, hörögve üvöltött, a közönség ezen meg csak még jobban röhögött és visítózott, mert azt hitték, azt játssza ilyen jól, hogy fáj neki.

Holmi, 2013/9.

Krusovszky Dénes 1982-ben született Debrecenben.
Verset és prózát is ír. József Attila-díjas.

Az online irodalmi folyóiratok szerkesztői nem csupán a munkájukat végzik töretlen lelkesedéssel, hanem előszeretettel reflektálnak is arra, valamint annak közegére és működési mechanizmusaira. Erre utal legalábbis az elmúlt időszakban rendezett számos, a hazai folyóirat-kultúra ezen viszonylag friss szegmensével foglalkozó tanácskozás és szakmai találkozó. Ahogy 2012. év végi számában a slam poetry egyre inkább megkerülhetetlen jelenségével foglalkozott lapunk, úgy 2013 végén az interneten működő irodalmi folyóiratok szerkesztőségeihez fordultunk körkérdéssel – egyetemi orgánumoktól a klasszikus folyóiratok online testvérlapjaiig, specifikusan irodalmi-irodalomkritikai felületektől az összművészeti portálokig –, hogy áttekintő képet nyújtsunk erről a területről, valamint a hozzá kapcsolódó szellemi és kultúraszervezői erőfeszítésekről. A hol egy irányba mutató, hol pedig erőteljesen divergáló válaszok nem csupán az online irodalmi szcena sajátosságaiba és a print médiumok világától való eltéréseibe engednek betekintést, hanem egyfajta lenyomatát is adják egy, a hagyományos folyóirat-centrikus magyar irodalmi életet alapjaiban érintő mediális fordulat aktuális állásának.

KÖRKÉRDÉS AZ ONLINE IRODALMI FOLYÓIRATOKHOZ

A Szépirodalmi Figyelő az alábbi körkérdést intézte az online irodalmi folyóirat-paletta ismertebb képviselőihez:

1. Paradigma- vagy csak platformváltás: más szerkesztési, illetve szövegalkotási módot igényel-e az online folyóirat-készítés?
2. Végleg eldőlt-e már a nagy online–offline csata, avagy szükség van-e párhuzamos felületekre az olvasók megtartásához, eléréséhez?
3. Hogyan lehet helytállni az online versenyben, mivel lehet kitűnni, és egyáltalán versenytársak-e az online irodalmi folyóiratok?
4. Van-e olvasó a like-ok mögött: tudjuk-e, hogy kiknek írunk, és mik az online irodalmi folyóiratok olvasóinak valódi igényei?

Összesen tizenhat orgánum szerkesztőségéből kaptunk nem csupán informatív, de gyakran továbbgondolásra érdemes vagy akár egymással termékenyen szembeállítható válaszokat, melyekért ezúton is köszönetet mondunk. A válaszok – a megkérdezett lapok, illetve portálok abc-rendjében – az alábbiakban olvashatók.

A Vörös Postakocsi Online

1. Néha nyomasztó a gyors reagálás folyamatos kényszere az online szerkesztésben, ha hiba van, azonnal javítani kell; ha olyan szöveg érkezik, amit azonnal közölni kell (szerzője és/vagy témája miatt), akkor nem lehet meláználni, időzni, túl sokat mérlegelni, s néha mégis az derül ki utólag, hogy nem kellett volna annyira sietni. Talán a versek a legnagyobb nyertesei az online közlésnek, a tekintet egészen egyszerűen be tudja fogni a képernyőn megjelenő rövidebb sorokat. Azonban a széppróza, illetve a szakszöveg bizonyosan nehezebb helyzetben van, több erőfeszítést igényel végigolvasásuk, bár azonnali kereshetőségük, a végtelen időzés lehetősége mégis ad egyfajta biztonságot az olvasónak.

Személy szerint az adott szöveghez szorosán vagy éppen kevésbé szorosán kapcsolódó képekkel szeretem illusztrálni a textusokat s egyúttal segíteni az olvasókat; a pihentetés és a gyönyörködtetés lehetősége erősen megvan bennük. A szerkesztési folyamatban furcsa az állandó kapcsolattartás kényszere a szerzővel (ez ma már nyilván így van a nyomtatott lapok esetében is), néha kifejezetten fárasztó, hogy nem elegendő tényeket befogadni és továbbítani a szöveg közlésével kapcsolatban, hanem sok esetben majdhogynem lélekápolást is kell folytatni, vagy éppen jó érzékkel felismerni a zaklatást vagy a sértődöttséget a levél írója részéről.

2. Abban biztos vagyok, hogy az offline lapoknak is szükségük van online jelenlétre és archívumra, mindazzal együtt is, hogy sokan rendszeres vásárlói, olvasói vagyunk a print irodalmi lapoknak. A közösségi oldalakon, a digitális gyűjteményekben való láthatóság egyszerűen létkérdés; a Facebook számomra például az ismerősökkel való kapcsolattartás mellett az olvasói figyelmem irányítója: arra is kíváncsi vagyok, ismerőseim mit ajánlanak elolvasásra, illetve a különféle folyóiratok milyen friss közleményeket osztanak meg velem. Abban még mindig bizonytalan vagyok, hogy online vajon milyen hosszú szöveget képes az olvasó végigbogarászni, s csak automatikusan nyomja-e a lájkot (például a téma és/vagy a szerző miatt), vagy valóban végig is olvassa a szöveget (nyilván nem mindig). Az olvasás fizikai cselekvésében számomra a nyomtatott felület még mindig verhetetlen, mindazzal együtt, hogy teljes mértékben hiszek az online lapok fontosságában és pótolhatatlanságában. Utóbbiak egyedisége – és ez talán a mi oldalunkon is egyre inkább érzékelhető – bizonyosan megmutatható abban is, hogy a web 2.0 műfajai megtermékenyítően olvadnak össze a klasszikusnak tekinthető szépirodalmi, illetve szaktudományos műfajokkal. Őszintén szólva engem ez mind a mai napig elvarázsol olvasóként. A veszély persze ugyanebben van: az online lapokra éppen emiatt sütik rá könnyen a kóklerség bélyegét, az internet biztosította szabadság sokszor az igénytelenséget, a szakmaiság hiányát is magával hozza – erre akad is mindig példa. Annál nagyobb elismerés viszont kevés van, ha egy „nagy” szakmai név adja szövegét egy online lapnak közlésre.

3. Ma már pontosan látszik az online lapok arculata, ahogyan ezzel együtt az is, mely oldalak működnek a print változattal párhuzamosan, illetve melyek rendelkeznek főállású szerkesztőséggel. Valahol minket

is az ezekhez való viszony határoz meg: már nincs print változatunk, pontosabban az évi egy nyomtatott lapszám az éves online közlések esszenciájaként értendő, illetve a szerkesztőség összes tagja alapvetően lelkesedéssel dolgozik. Ez egyáltalán nem jelent kevesebb felelősséget, viszont érzékelhető ebben valami különös szabadság, bátrabb ötletelés, szélesebb figyelem akár építészeti, képzőművészeti témákban, illetve interjúk (lásd a 2013. nyári interjúsorozatunkat), esszék (lásd az *Objet trouvé*-rovatunkat), kritikák (lásd a *Sujet retrouvé*-rovatunkat) egyedibb hangvételű szövegfajtáiban. Az online lapok egymáshoz való viszonyát érzésem szerint sokban meghatározza az aktualitásban való versengés vágya és kényszere: elsőnek lenni ennek vagy annak a friss kötetnek a recenzálásában, interjú készítésében, tudósítások közlésében (utóbbi műfaj majdhogynem zavaróan elszaporodott mostanában). Ez sokszor együtt jár a könnyen megúszni módszerével, éppen ezért kitűnni úgyis lehet, ha lemondunk az instant reagálásról, de mondjuk szakkönyv-kritikák vagy szaktanulmányok közlésével mégis felmutatunk valami nagyon egyedit – miközben lemondunk a gyorsaság gonosz kényszeréről.

4. A Facebook talán jó mérője lehet annak, hogy kinek írunk: az olvasók, ha kommentelnek, inkább ott kommentelnek, semmint a honlapon, követhető az adott cikk megosztása, valamiféle népszerűsége, majdhogynem olvasókra történő lebontása. A mi esetünkben szerintem nagyon pontosan látszik egy szorosabb értelemben vett olvasóközönység, amit barátaink, illetve szakmai kapcsolataink határoznak meg. Talán közhelyes, amit erről gondolok: éppen ez inspirál az igényességre, az egyedi arculat keresésére, annak kiagyalására, mivel is lehetünk mások a többi online felülethez képest.

Bódi Katalin
szerkesztő

Ambroozia

1. Ha létezik részleges paradigmaváltás, akkor az történik a szerkesztésben. A versrovat szerkesztése ugyanúgy működhet, mint egy nyomtatott lapnál, annyi különbséggel, hogy színes szöveget, mozgó betűket meg hasonlókat lehet használni – bár ilyen megoldásokkal nem nagyon élnek a költőink. Utóbbi megállapítás tulajdonképpen minden műfajra

érvényes: nagyon kevés tollforgatónk van, aki élne a digitális közeg(ek) lehetőségeivel.

A prózai szövegekkel már más a helyzet. Felmérések szerint az online olvasók átlagosan négy és nyolc perc közötti időt töltenek el egy oldalon – ezek az olvasók valószínűleg sosem fognak elolvasni több tízezer leütéses novellákat vagy kritikákat, tanulmányokat. Az ilyen méretű szövegeknek a nyomtatott lapokban van/lehet esélyük.

2. Online–offline csata, kiváltképpen jelentős csatározás érzésem szerint nincs. Igaz, hogy amikor 1995-ben az internet publikus lett, és nem egészen egy évvel később az Egyesült Államokban megjelentek az első online irodalmi lapok, nagyon sokan szembeszálltak azokkal, és az életképtelenségükről cikkeztek. De azóta elárasztották a világhálót az irodalmi vagy részben irodalmi lapok.

Lobbizás viszont van. A hagyományos lapok – természetesen – mindent megtesznek azért, hogy a mecenatúrától megszerezzék a pénzt az előállítási költségekre. Az online lapok szerkesztői pedig elégedetlenkednek, amikor látják, hogyan dobnak ki évente több tízmillió forintot néhány tucatnyi példányban eladható lapok papír- és nyomdaköltségére.

Visszatérve a csatára. Ha lenne is, nem sok értelme volna. Ahogy annak idején a ludditáknak nem sikerült megakadályozniuk az ipar gépiesítését, és ahogy a kódexmásolásból jó pénzt kereső klérus sem tudott Gutenberg nagyszerű találmányának (vagy koppintásának?) útjába állni, úgy az információnak a netes felhőbe kerülését sem lehet megakadályozni. De még csak elodázni sem. Ezzel szembemenni olyan, mintha egy kamasznak próbálnánk elmagyarázni, hogy zenét csak magnókazettáról hallgathat – tehát ciki. Az információ – s benne az irodalom – mindenhol ott van, egy-két kattintásnyira. Eszközaink segítségével bárhol olvashatunk kedvünkre valót. Olyan műveket, amik tetszenek. És annyiért, amennyit hajlandók vagyunk áldozni rájuk.

Nincs csata. Invázió van. Bár az irodalomban némileg lassúbb, mint például a zenében. Hosszabb lesz a kifutása. Nyomtatott irodalomra még legalább húsz évig szükség lesz. Száz nyomtatott irodalmi lapra a Kárpát-medencében aligha – de néhányra (tízre? tizenötötre?) mindenképpen. Hogy azután mi lesz? 2020-ra tervezi az Intel vállalat a számítógépek vezérlésére alkalmas agyimplantátumok sorozatgyártását. Meglehet, akkor már olvasni sem kell majd, csak áttölteni az agyba az információt. Az lesz a valódi kihívás – ha tényleg bekövetkezik.

3. Valamiféle verseny létezik, de – legalábbis jelenleg – úgy veszem észre, hogy ez inkább egészséges versengésként mutatkozik, nem vére menő, kirekesztős háborúként. Példa erre az is, ahogy a szereplők igyekeznek keresztül–kasul linkelni egymás oldalait. Ráadásul az online irodalmi „jelenlétek” nagyon sokfélék: portálok vagy azok részei, hírfolyamszerűségek, havonta vagy több havonta frissülő folyóiratok, a nyomtatott lapok internetre feltöltött állományai stb. Mindenféle olvasó megtalálja a saját ízlésének és ritmusának megfelelő lapot/oldalt. Talán éppen ezért nem vagyunk ádáz konkurensei egymásnak. Szurkolás ellenben van, általában az évnek abban a periódusában, amikor a mecenatúra a pályázatokról dönt – hiszen mindenki egyre többre vár és egyre kevesebbet kap, ez pedig szokott szülni némi tünékeny irigységet. Kitűnni pedig két módon lehet: remek írásokkal, valamint jó marketinggel.

4. Elég sok mindent lehet tudni az olvasókról és az igényeikről. Először is maga a tartalomkezelő rendszer, hacsak nem valami gagyi szoftver, már önmagában egy fontos információval szolgál: mutatja a cikkek olvasottságát. Emellett az analitikai szoftverek, mint a Google Analytics vagy a Piwik, temérdek információval szolgálnak: hány olvasónk volt egy bizonyos időszakban, ez mennyivel több vagy kevesebb egy másik időszakhoz képest, mennyi közülük az új vagy a visszatérő, mely országokból hányan, milyen arányban olvastak minket és hány percig tették ezt – és még sok más információt is szolgáltatnak, egészen addig, hogy milyen képernyőfelbontással tekintették meg az Ambrooziat (vagy bármi mást). E programok éppen csak az olvasók életkorát és nemét nem képesek megmutatni – de erre ott van a Facebook: az analitikai alprogramja éppen erről képes kimutatást készíteni (igaz, csak az FB-s kedvelőkről). Akár célzottan, az olvasóinkra tervezve is írathatnánk a műveket, például megadva bizonyos kulcsszavakat – ám ez talán már nem is lenne irodalom.

Király Farkas
szerkesztő

Apokrif Online

Nehéz bármi újat – és ettől korántsem függetlenül – érdekeset mondani online–offline irodalmi kérdésben. Maga a platformváltás – azaz már itt is vitatkoznék a prekoncepcióval, hiszen meggyőződésem sze-

rint csak a platformok *bővülése*, nem annyira *leváltása* zajlik – nyilván megkérdőjelezhetetlen tény. Az internet ugyanis nem ugyanaz, mint a papír, még akkor sem, amikor „kinyomtatjuk” az internetet (értsd: az ott megjelent tartalmakat). Közhelyeket halmozok közhelyekre, mikor azzal érvelek, hogy a más kontextus más olvasási stratégiát hív elő, a korábban megszokotthoz képest másként figyelünk és más kapcsolatokat is teremt a figyelmünk szövegek és információk közt, amikor egyik linkről a másikra kattintva találkozunk – akár primer, akár szekunder irodalmiságú írások esetében.

Mindez azonban nem feltétlenül kell hogy a nyomtatott szöveg halálát jelentse. Jelentheti, de úgy vélem, csak akkor, ha a nyomtatott kiadások maguk jelentik be tulajdon halálukat, ezzel a kommunikációs, beszédaktus jellegű megoldással egyben elősegítve is azt. Ha elfogadjuk az internetes szövegközlés *más* jellegét a nyomtatottal szemben (s az offline haláltánc nulladik pontjaként jellemzően ezt a különbözőséget szoktuk megjelölni), akár észrevesszük, akár nem, azt is kimondjuk, hogy a net nem „válthatja le” az irodalom vagy bármi más papíralapú közlését. Erre ugyanis csak akkor lenne képes, ha pontosan ugyanazokkal a funkciókkal bírna, csupán előállítására és hozzáférése volna könnyebb, egyszerűbb, költséghatékonyabb, *miközben* pontosan ugyanazt nyújtaná, mint nyomtatott elődje. Azonban nem véletlen, hogy az online irodalmi fórumok (éppúgy, ahogy bármilyen más online sajtótermék) látványosan elkülönülnek, saját helyüket keresik a papíralapúakkal szemben (és nem fordítva), nemcsak a fent már említett kontextuális és befogadási tekintetben, hanem (a legtöbb esetben) stílusukat, nyelvezetüket, műfajaikat, gyakran már szövegelőállítási eljárásaikat is tekintve.

Nem véletlen, hogy a legtöbb internetes irodalmi oldalon (tisztelt a „régivágásuként” emlegetett kivételeknek) az irodalomkritika általában rövidebb terjedelmet kap („a netes olvasók türelmetlenek a hosszabb írásokat végigolvasni” típusú, elterjedt szerkesztői hozzáállás okán), cikkekben legtöbbször elkerülnek az adott szakma (esetünkben: az irodalomtudomány) szakzsargonjának szigorú és következetes használatát – logikusan, hiszen hacsak maga a netes felület nem direkt „rétegközönség” számára üzemelő „szakhonlap”, általában egy-egy nyomtatott folyóiratnál szélesebb olvasói réteget szólít meg, már csak azért is, hogy – a kevés „fizetős” honlap kivételével – minden internethasználó számára egyetlen kattintással hozzáférhető. Így hivatkozárendszerük is másként működik, hiszen nem szövegek közötti, hanem a weboldalak közötti kapcsolatokról beszélünk.

ben utalnak más művekre (kivéve, ha azok csak offline érhetőek el), gyakran hosszabb idézésre sem szorulnak, hiszen egyetlen hiperhivatkozás beszúrásával a teljes hivatkozott írásművet elérhetővé tehetik (így egyszerre mindjárt az épp olvasotton felül további, tetszőleges számú szöveget az olvasó elé tárva).

Példánknál maradva, az internetes irodalomkritika (szemben a nyomtatottal) lehetővé teszi jó minőségű fényképek, videók és hangfelvételek megosztását is (ezek közül a fénykép ugyan helyet kaphat nyomtatott szöveg kíséretében is, de annak előállításai költségeit és így többnyire a végleges produktum fogyasztói árát is jelentősen növeli az eljárás). A cikkek ilyen jellegű „feldúsítása” természetesen nem minden esetben üdvös (bár véleményem szerint nem is az ellenkezője, pusztán, ahogy hangsúlyoztam is, *más* olvasási stratégiát hív életre), hiszen az olvasó figyelmét egyszerre többfelé irányítja: mondjuk könyvkritikát olvasunk, melynek első bekezdése mellett láthatjuk a könyvborító (mint az olvasói „első benyomást” általában jelentékenyen befolyásoló tényező) képét, láthatunk fotót a szerzőről, megtekinthetjük (feltéve, hogy az adott könyvhöz készült ilyen) akár a könyv rövid, kedvescsináló ajánlóját (trailer), akár magát a könyvbemutatót is végignézhetjük, míg média-lejátszónkon hallgathatunk az alkotóval készült, belinkelt interjút, hallhatjuk a mű egy-egy részletét a szerző felolvasásában stb. A figyelmünk elkalandozik, de visszatalálása magára a kritika szövegére semmiféle akadályba nem ütközik. Azt, annyit és úgy fogadunk be, amennyit kedvünk, időnk, türelmünk épp enged.

Mindezzel nem tud versenyre kelni egy nyomtatott könyvkritika – szerencsés esetben azonban nem is kíván versenyre kelni vele, lévén nem ez a dolga. A nyomtatott írásművek közönsége persze lehet, hogy csökken, valójában azonban úgy látom, sokkal inkább specifikálódik. Az internet térnyerésével ugyanis azok maradnak meg a nyomtatott irodalom olvasóinak (hiszen nem kívánok leragadni a fenti példánál, a kritika az egész jelenségnek pusztán egyetlen, szemléltető jelleggel idecitált alapesete), akiket specifikusan az offline tartalmak érdekelnek – akár olvasási konvencióik, mondjuk úgy: irodalmi, olvasási szocializációjuk, akár elmélyedési szándékuk vagy a nyomtatott közlések mindmáig, korántsem ok nélkül megmaradó presztízse okán. Azok az olvasók „válnak le” a nyomtatott sajtóról, akik mindeztől jobban tájékozódhatnak belőle, más lehetőség nem (nagyon) lévén (vagy anyagi helyzetük nem teszi lehetővé a többé-kevésbé „ingyenes” internet mellett a megfizetendő nyomtatott sajtó elérését).

A legtöbben azonban – azon kevesek, akiket még egyáltalán lázba hoz bármiféle kulturális termék, lévén szerintem sokkal inkább ez, az úgynevezett magaskultúra iránt érdeklődők számának aggasztóan csekély mértéke az igazi probléma –, ha csak megengedhetjük magunknak, éppen fogyasztási mohóságunk, telhetetlen érdeklődésünk okán az internetes irodalmiságot afféle bónuszként, örömteli mennyiségi növekedésként éljük meg. Szívünkben és (lelki értelemben vett) virtuális polcunkon jól megférnek egymás mellett on- és offline irodalmi termékek (különleges ingyencégeként egyazon lap egymástól különböző netes és nyomtatott változatai pedig különösképpen), hiszen végeredményben úgyis a szöveg a lényeg, ami, bárhogyan is csűrjük-csarvarjuk, ha jó, bármilyen formában és csomagolásban is az. Ha meg nem, akkor úgyszincs miről beszélni, akár kommentben, akár kocsmaasztalnál.

Nyerges Gábor Ádám
főszerkesztő

Bárkaonline

1. Sem paradigma-, sem platformváltás. Attól, ha valami új megjelenik, terjed, gazdagszik, még a régebbit, régebbieket nem kell felváltania. Elférnek egymás mellett. Hol igen, hol nem igényel más szövegalkotási és szerkesztési módokat – műfaja, rovata, szerzője, szerkesztője és online felülete válogatja. Nálunk is, a Bárkaonline-on. Nem szükség-szerűen, nem kötelezően.

2. Nemhogy végleg, egyáltalán nem dőlt el, s remélhetőleg még sokáig nem is fog. Természetes, hogy szükség van párhuzamos felületekre, s még számos más felületre is, mindenre, ami hozzájárul az olvasók eléréséhez, megtartásához. Igaz, hogy generációk nőnek föl, amelyek tagjai egyre kevésbé vesznek a kezükbe könyvet, folyóiratot, mégis sokan vannak ma is, s nem csak az idősebb korosztályokhoz tartozók, akik nem szeretnek hosszabb szövegeket és szépirodalmat a monitorról olvasni. Ráadásul szerverek, szolgáltatók, portálok tűnnek el rendre, az átlag internethasználó számára pedig velük együtt számtalan szöveg, mű. A nyomtatott folyóiratok megőrzik.

3. Munkával, az irodalom és a minőség iránti elkötelezettséggel talán helyt lehet állni és ki is lehet tűnni. Amikor 2006–2007 fordulóján lét-

rehoztuk a Bárkaonline-t, többek között ezt írtam a beköszöntőben: „Nem kell tőlünk tartani, nem akarunk egyetlen már létező irodalmi portállal sem versenyezni, nem törekszünk senkinek sem a helyére, nem akarunk senkit, sehonnan kiszorítani, s egyébként is úgy hisszük, hogy nagy az Úristen internetes óceánja, elférünk rajta mindannyian.” Ma is így gondolom, s azóta hány új internetes folyóirat jött létre. És természetesen versenytársak az online folyóiratok, mint ahogy a nyomtatott folyóiratok is azok, de csak annyira. Az igazi versenytársunk az idő és a kor, amelyben élünk.

4. Úgy tudjuk, hogy van olvasó a like-ok mögött, miért is ne lenne, miért is like-olna manapság bárki olvasatlanul verseket, prózákat, kritikákat, tanulmányokat, beszélgetéseket, helyszíni tudósításokat, híreket? Azt tudjuk-e, hogy kiknek írunk egyébként, általában? S hogy nekik mik a valódi igényeik? S a nem valódiak...?

Elek Tibor
főszerkesztő

FÉLonline

1. Véleményem szerint sem a paradigma-, sem a platformváltás fogalma nem közelíti meg jól azt a jelenséget, ami az irodalmi, kulturális szövegekkel az interneten történik. E terminusok azt sugallják, mintha a tartalmak médiumuktól függetlenül, önmagukban, valahol a materiákon túl léteznének, és vagy a papíron, vagy az interneten egyszer csak – valamilyen autoritás által – megvalósulnának, csakhogy ez így nem igaz. Nem igaz a nyomtatott szövegekre sem, de az interneten a *content* mediális konstruáltsága jobban megmutatkozik, mivel újszerűsége, szabályozatlansága voltán nem, vagy nehezebben rejtőznek el azok a formulák (megjelenítő eszközök, szerverek stb.), melyek előállítják. Ugyanakkor a tartalomszolgáltatás az online kulturális felületeken többnyire a nyomtatás közegében megképződött gyakorlatok szerint működik, úgy a szövegszerkesztés és a weblap kinézete, mint a terjesztés terén.

Paradigmaként, egy fejlődéstörténet állomásaként is csak a papír világa felől érthetjük a jelenséget, amennyiben az ezzel kapcsolatos kérdések mindig a print laphoz képest mutatnak rá a weblapok másságára. Csakhogy a weblapok mássága nem szűkíthető a szövegek közlési formáira, az úgynevezett „csatornára”, amelyen keresztül „jön” az iro-

dalmi „műalkotás”. Valójában nem a(z) internet előtti, esztétikai, politikai-korlátozó) kultúra vált platformot, hanem a platformok váltanak (az internetes gyakorlatokban megképződő) kultúrát. Nem az irodalom valósul meg az interneten, hanem az internet alakítja át teljes mértékben azt a kulturális gyakorlatot, amelyet irodalomnak (vagy irodalmi, kulturális folyóiratnak) nevezünk.

2. A fentiek értelmében az online és az offline tartalomközlés nem áll szemben egymással, teljesen más közegben, mindenben különböző konfigurációk szerint működnek. Ez az úgynevezett olvasóra is igaz, hiszen a könyvek „olvasója”, „szerzője”, „értelmezője” és „kánonja” bizony a könyvek lapjain marad. Az online közegben is megvannak a tipikus akciók és reakciók, csak „követőnek”, „posztolónak”, „kommentelőnek” nevezik ezeket. Ezért is válnak parttalanná (és fölöslegessé) az offline szöveg megjelenést, kritikát, kánont és az irodalmi blogokat, Facebook-csoportokat stb. összevető és boncolgató viták. Ezek a médiumok egymással nem kompatibilisek, a felületek ki sem zárják, de meg sem erősítik egymást. Viszont tény, hogy a magyar irodalomfogyasztó az interneten van, és elsősorban internetes tartalmak révén találkozik az ún. kulturális szövegekkel. Az online irodalmi lapok napi több száz, ezer olvasót is fel tudnak mutatni, míg a print irodalmi lapok többségükben 300 példányban készülnek el – havonta. Az állami pénzen eltartott intézményi irodalom sajnos még mindig nem ismeri fel az átrendeződött erőteret, a fogyasztási (ismeret- és információszerezési) szokások változását, és a Nagy Irodalmi Folyóiratok (meg a Fontos Egyetemi Tanszékek) többségükben képtelenek arra, hogy saját színvonaluk megtartása érdekében szakszerűen mozduljanak el a költség-hatékony (olcsóbb) és egyáltalán olvasót (közönséget) felmutatni képes internetes tartalomszolgáltatás felé, így ezt a független online lapoknak kell megtenniük.

3. A kulturális tartalmakat közlő internetes lapok nem úgy versenyeznek egymással, mint a nyomtatott lapok. Tartalmaik nem olyan termékek, mint egy újságéi, amelyből ha tájékozódni szeretne az olvasó, példányt vásárol. A weben óránként több száz lapot hívunk le, és egy témában egyszerre több másodszoveget (beszámolót, kritikát) is megtekinthetünk. Verseny tehát inkább a gyorsaságban, a folyamatos frissülésben van, illetve abban, hogy az olvasók igényeihez a leginkább alkalmazkodni tudjunk.

4. Egy átlagos tartalom a látogatók 12–13%-ához jut el a Facebook adatai szerint. Saját megfigyelésem alapján az egyes cikkeket az azt látogatók tízszerese olvassa el. Az olvasók igénye egyértelmű: rajongásuk tárgyai, ismerőseik, barátai szövegeit olvasni vagy azokról értesülni, megtudni, hogy egy-egy terméket (könyv, mozijegy, színházi este) érdemes-e megvásárolni vagy sem. Az interneten a „művelődés” (polgári) illúziója nélkül olvasnak a böngészők. Azt pedig, hogy kik ők és hányan vannak, rengeteg forrásból megtudjuk: leginkább a Facebook demográfiai adatait érdemes összevetni a Google Analytics mindenre kiterjedő mérésével. Ezek alapján érdemes fejleszteni a tartalmat és a lapot kinézet, struktúra és technikai platform szempontjából.

Braun Barna
főszerkesztő

Irodalmi Jelen Online

1. Az online vagy nyomtatásban megjelenő folyóiratok egyforma szerkesztési és szövegalkotási igényességet kívánnak meg. Az anyagok megjelenésének időzítése az eltérő. Az Irodalmi Jelen három pilléren áll. Az online-ra napi rendszerességgel kerülnek fel az anyagok. A helyszíni tudósítások szempontjából ez a legfontosabb; munkatársaink a történelmi Magyarországon zajló irodalmi, kulturális eseményekről számolnak be. Színes, fotókkal tűzdelt riportok születnek, s ez – úgy érzem – lapunk egyik erőssége. Havonta megjelenő nyomtatott számainkba viszont ezek nem kerülnek be, hiszen aktualitásukat veszítik. Aradon megjelenő regionális napilapunk havi irodalmi melléklete a nyolcoldalas Irodalmi Jelen, melyben a helyi szerzőkön kívül válogatást hozunk az online-on publikált anyagokból. Újságpapírra nyomtatjuk, így ez is megkülönbözteti az előbbiektől. Úgy érzékelem, manapság egyre több irodalmi folyóirat nélkülözhetetlennek tartja az online megjelenést is, abból az okból, hogy nagyszámú olvasót akar azonnal elérni. Tehát hangsúlyossá vált a napi anyagfrissítés, ugyanakkor az olvasók reakcióiból kiviláglik, mi a fontos a számukra. Ennek függvényében átgondoltabban lehet szerkeszteni a nyomtatott lap-számot. Ezért nem paradigma- vagy platformváltásról beszélhetünk, hanem egy megváltozott koncepcióról, stratégiai álláspontról, megítélésről, illetve két egymást kiegészítő publikációs formáról.

2. Szerintem nem csatáról van szó, hanem alkalmazkodásról, az olvasói igények és habitusok megváltozásáról. Tizenöt évvel ezelőtt – Ady példáját idézve – alig vártuk, hogy az újságárusnál megjelenjen a kiadványunk, amelyben írásunk szerepelt, s szívszorongva rohantunk kora reggel a kioszkhoz. Ma már ez nem így történik. Az online átvette a vezető szerepet, azonnal kinn vagyunk a „kirakatban”. Hatványozottan nagyobb az esélyünk arra, hogy olvassák novellánkat, versünket, tárcánkat, mintha az valamelyik nyomtatott irodalmi folyóiratban jelent volna meg. Azt is tudjuk, hányan, mikor, meddig olvastak egy anyagot, hányan töltötték le; olyan információhalmaz birtokosai leszünk, amelyet a nyomtatott termékkel nem tudunk ennyire könnyen és költségmentesen elérni. Miért ragaszkodunk mégis a papírkidához? Azért, mert empirikusak vagyunk, hatalma van felettünk a kézzelfoghatónak. A papír tapintása, a nyomtatott betű illata, színe lenyűgöz bennünket, és erről a bővületről nem mondunk le egykönnyen a jövőben sem.

3. Versengés mindig volt és lesz is, bármennyire közhelynek hangzik. Képernyőn olvasni egészen más, mint papíron; az üveg felületén, egy kis ablakban információk halmaza fér el. Ezt kell „eladni”, megszerettetni az olvasóval. Színek, grafikák, képek a munkaanyag, és persze a szó, annak érdekfeszítő ereje. Mi 2008 októbere óta többször is oldalformát, dizájnt cseréltünk. Nemcsak olvasóink visszajelzése, de a többi online lappal folytatott versenyfutás is erre készítetett. Az irodalmi folyóiratok közül elsőként, 2001 óta olvashattak bennünket digitálisan, pdf formátumban is. Lapunk tizenhárom évi archívuma ma is könnyen visszakereshető, megtekinthető.

4. A „tetszik”, „nemetszik” voksológusok identitása a mi portálunkon nem azonosítható. A Facebook-on is csak azokat láthatjuk, akiket a hálózat kiemel. A mindenkori olvasónak, ha irodalmi portálról van szó, a minőségi szöveg a legfontosabb. De mindenki rákattint egy érdekes hírre, izgalmasnak ígérkező interjúra, helyszíni tudósításra. Az irodalmi portálok érdekszférákat is kiszolgálhatnak, egy-egy csoportosulást, szakértőkből, holdudvart is támogathatnak. Az Irodalmi Jelen tágabb körben szemlél a világon magyar nyelven alkotók munkáiból, Debüt rovatunkkal pedig a fiataloknak nyújtunk közlési lehetőséget. Az utóbbi években növekvőben az irodalmi portálok száma, ami azt is jelenti, hogy az írott szóra éhezők tábora színes palettáról válogathat. Az olvasói igények pedig nem transzcendensek, nem kell őket kitalálni,

misztifikálni. A mindenkori olvasó érdekfeszítő szövegekre kíváncsi. Végezetül hadd álljon itt a szerkesztőségünk névsora: Bege Magdolna főszerkesztő-helyettes, Mányoki Endre (vers, próza) és Szőcs Géza főmunkatársak, Boldog Zoltán (kritika, interjú, videó), Laik Eszter (helyszíni tudósítások), Varga Melinda (Kolozsvár), Hudy Árpád (olvasószerkesztő), Szőcs Tekla (fotográfia).

Böszörményi Zoltán
főszerkesztő

Kortárs Online

Cicero rég ráérezett valamire, hiszen a változatosság valóban gyönyörködtet: így van ez az online felületek világában is, melyek a jelenlegi kínálattal a magyar folyóirat-kultúrára jellemző gazdagságot képezik le, ennek hagyományait folytatják, illetve újítják meg. (Nem lehet véletlen, hogy online *folyóiratokról* beszélünk, és nem az internet világból vett *portál* vagy *szájt* kifejezés az elterjedt. Bár talán megérne egy felmérést, melyik online kulturális felület hogyan definiálja magát, továbbá hogy az olvasó számára melyik kifejezés milyen jelentéstartalommal bír.)

Az online megjelenésnek ráadásul tér-időbeli korlátja nincs, olcsó és dinamikus, olvasottsági adatai mérhetőek, követhetőek, elemezhetőek. A print kiadványok archiválására szolgáló és a nyomtatott folyóiratokkal párhuzamosan, akár egyedi tartalommal működő felületeken túl így számos folyóirat már online született meg, miközben megfigyelhető egy fordított trend is: az eredetileg online-ként feltűnő felületek törekszenek a virtuális világból való kilépésre, akár közösségi rendezvények, rádióműsorok vagy nyomtatásban is megjelenő antológiák, kiadványok formájában. A print formátum legitimációs ereje nem szűnt meg tehát: a technika gyorsuló fejlődésének követésére, így például tablet-kompatibilis e-kiadványok szerkesztésére, a honlapok folyamatos fejlesztésére, újratervezésére csak keveseknek van kapacitásuk, lehetőségük. A külső megjelenés, a print-kultúra által meghatározott rovatstruktúra vagy szövegtípusok megújítására, a képek innovatív alkalmazására, a nem lineáris olvasásra szabott megjelenítésre (vö. a megújulásra törekvő vagy újonnan induló hírportálokkal), a szerkesztés módjára, az olvasók bevonásának mértékére különböző megoldásokat és nagyon szétszórva találhatunk jelenleg. Vagyis az online képvegyes. Kicsit olyan, mintha *paradigmaváltást* prédikálnának a szerep-

lők, de inkább a *platformváltásra* innának, és a mezőnyből ki-ki az on- és offline jellemzők különböző arányú keverésével tartja vagy szerzi meg olvasóit.

Mégis, valós versenyről csak akkor beszélhetnénk, ha ezek a felületek a piacról élnének meg (ha egyáltalán meg tudnának élni: többségükben nagyon sok a létrehozók, működtetők által hozzáadott, pénzben nem kifejezhető érték). A reklámpiacon való részvételtől azonban nincs szó, hacsak a kulturális tartalomszolgáltatás mellett hír- és adatgyűjtés, egyéb szolgáltatási piár- és marketingtevékenység nem társul a felület tevékenységeihez; a külső szponzori forrás még ritkább. A kultúrának majdhogynem nincs is valós piaca, és eleve Budapest-centrikus: míg a hirdetői szféra globális szinten teljesen átalakul, és egyre inkább a személyre szabott igényekre specializálódik (lásd a Google-hirdetések erősödését, szemben a bannerek, legró hirdetések pozíciójának gyengülésével), addig hazánkban még a napi egyedi látogatószám (tíz ezres bűvös határ) alapján is csak nagyon kevés fizetett hirdetés kerül ki kulturális termékekről (hagyományosan színházi előadások, filmek, esetleg könyvek, kisebb részben események, programok ajánlói) a kifejezetten kulturális portálok többségére; ezek közül is csak a nagyon specifikus tartalommal vagy célközönséggel bírók járhatnak sikerrel.

Egyrészt a legtöbb felület tárgyával, a kultúrával nem képes produkálni a megfelelő számokat, és nem alkalmaz (nem tud alkalmazni) olyan munkatársakat, akik feladata a (reklám)menedzsment. Másrészt viszont a kulturális élet résztvevői (művészeti ágaktól függően különböző mértékben) maguk is állami pénzeket használva igyekeznek fennmaradni, gyakran a hirdetést spórolva meg, a kapcsolatépítésre, barterekre alapozva. A finanszírozást tekintve a működéssel és a rendezvényekkel kapcsolatos támogatások – esetlegesen állami megrendelők által fizetett reklám formájában – egy kalapból kerülnek szétesztásra, ahol a támogatás mértéke nem alapulhat csupán a kedvező statisztikákon – bár az sem állítható, hogy átlátható volna, hisz sohasem mentes lobbitevékenységektől, illetve ideológiai-kultúrpolitikai megfontolásoktól. Viszont pont a központi finanszírozásnak e kevéssé pozitív jellemzője engedi meg a már említett változatosságot és gyönyörködtetést.

A magukat kulturális (irodalmi) folyóiratként definiáló online felületek különböző okokból jöttek létre; ide sorolhatóak a blogszerű, egy-egy művészeti ágra specializálódott képződményektől kezdve az egyetemi kötődésű felületeken keresztül a hosszabb múltra visszatekintő lapok online kiadásai is. Mindannyian megszólítanak egy közösséget

és közönséget, méghozzá a szerkesztők, szerzők, tartalmak és olvasók tekintetében kisebb-nagyobb átfedésekkel. Ezzel pedig együttesen adják az adott kor kultúrájának lenyomatát, amely tendenciájában amúgy is egyre fragmentáltabb képet mutat. Ennek megfelelően ezek a felületek nem versenytársak, hanem inkább egymás *társai*, hiszen a kulturális élet közvetítőiként annak résztvevői és alakítói is egyben. A maga módján mindegyikük egyediségével, egyszeri koncepciójával tűnik ki azok számára, akiket ilyen vagy olyan okból képes megszólítani. Ennek felismerése és elfogadása, az egymással szemben mutatott kölcsönös nyitottság, az egymással való párbeszéd elengedhetetlen a nagy egészben betöltött szerep következetes és felelős vállalásához, nem különben a jobb érvényesüléshez.

Vágó Marianna Rita
felelős szerkesztő

KULTer

1. Lassan az válik paradigmaváltó gesztussá, ha egy újszerű jelenség-halmazról végre nem akarunk paradigmaváltásként beszélni. Jelen problémakörnél az is kérdéses, hogy honnan közelítsünk hozzá. Az olvasó, a médium, a tartalomszolgáltatás folyamata vagy a szöveg materialitásának eltűnése szempontjából van komolyabb tétje a változásnak? Persze ezek a problémakörök összeérnek, de nem kell, nem érdemes túlmisztifikálni például a szerkesztői, szövegalkotói folyamatot; hasonló mediális átalakulásról van szó, mint amikor a kódexmásolást felváltotta a nyomtatás. Most nagyságrendileg több emberhez juttatható el bármilyen tartalom, ez az olvasás és egyben a tartalomlétrehozás demokratizálódásának egy újabb lépcsőfoka. Élmenytársadalomban élünk, ahol a részesedés a fő motiváció: ha az ember interaktívan bekapcsolódhat a folyamatokba, úgy érzi, nincs jelen hiába. Ezzel áttörtünk egy falat, viszont lemondunk az auráról és lemondunk az olvasható szöveg materialitásának másodlagos szintjéről is – mármint ha a kézirat ez esetben elsődlegesnek, a nyomtatott írást pedig másodlagosnak tekintjük. De lemondunk a tartalmak feletti kontrollról, sőt sokszor úgy tűnik, a mennyiség javára a minőségről is – ebbe az egybe nehezen tudok beletörődni, legalábbis az online kulturális folyóiratok nem járhatják ezt az utat, inkább legyen kevesebb, első közlésű minőségi tartalom, mint sok silány anyag vagy újraközlés. A baj csak az, hogy a pénzosztó szervezetek is statisztikák alapján döntenek. Nem tudom,

tehetnének-e másképp, de ezzel azt erősítik, hogy termelni kell a cikkeket, a híreket, az interjúkat, bármit, csak legyen sok – a termelés viszont végtelen sok hibalehetőséget hordoz.

2. Nincs online–offline csata, ez még a szó metaforikus értelmében véve is félrevezető. A print folyóirat-kultúra egyszerűen nincs versenyhelyzetben, a termékei úgy viszonyulnak az online kulturális szintér felületeihez, mint az őseink tudása a miénkhez – a netkultúra megörököl kulturális tartalmakat, szokásokat, formátumokat, kisajátítja ezeket, és háttérbe szorítja a kevésbé hatékony részterületeket. Kiépít egy saját eszköztárat, megteremt egy addig ismeretlen együttállást, ami bizonyos értelemben megkönnyíti az olvasók életét, másrészt el is bonyolítja a válogatás folyamatát, hiszen az online hálózat kiemelt csomópontjai nem szükségszerűen a legmegbízhatóbbak, leghasznosabbak is egyben. Ami valamely kevésbé ismert felületen jelenik meg, kevésbé élményszerűen tálalva, elvész az információtengerben, s egy idő után nehéz lesz előhalászni belőle – s ezen a problémán a keresőprogramok sem segítenek. Úgy gondolom, hogy bizonyos print periodikáknak még hosszú ideig jelen kell maradniuk a kulturális szintéren, hiszen egyes funkciók nehezen pótolhatók online, húsz-harminc oldalas tanulmányokat például még mindig nehezemre esne online vagy e-book readeren olvasni. Mindig lesznek print kulturális lapok, csak néhány évtized múlva a ritkaságuk miatt műtárgyi értékűvé, unikálissá nemesednek majd.

3. A saját szervezésű programok éppúgy hozzájárulnak egy felület műhelyként való reprezentációjához, sikeréhez, mint az, hogy mennyire egységes és egyedi az arculat, a rovatstruktúra, a szerzőgárda, vagy mennyire használja ki a multimediális lehetőségeket a tartalomszolgáltató felület. A KULTer.hu és a József Attila Kör égisze alatt szervezett 2013-as *KULTOK II.* – *Online kulturális folyóiratok* című konferencia előtt például feltűnt, hogy a legtöbb megkeresett szerkesztőség rendkívül nyitott, igényli és látja értelmét az együttműködésnek – ez nem mond ellent annak, hogy az egyes weblapok között egészséges, inspiráló versenyhelyzet áll fenn. Bár rendkívül különböző stratégiákkal dolgozunk, a legnagyobb erőket – főleg kvantitatív értelemben – a komolyabb anyagi forrással rendelkező szerkesztőségek tudják mozgósítani, viszont az, hogy a szintéren érvényesülni képesek hozzánk hasonló, teljesen nonprofit médiumok is, azt jelzi, vannak, lesznek al-

ternatív utak, s ha monopóliumokat nem is döntünk meg, van igény arra, amit csinálunk.

4. Lehet róla elképzelésünk, és ez részben tényleg a Facebook-felületen való visszakövethetőségnek köszönhető, de például a Google Analytics statisztikái, az oldalletöltések és az egyedi látogatók száma, az oldalon töltött idő is mind-mind lehetőséget adnak a spekulációra – ha többre nem is. Persze nem ragadhatunk le ezen a szinten, az igényekről is elmondanak valamit a like-ok, az igazán fontos viszont az, hogy a szerkesztők következetesek legyenek, mert ha van egy rendszer, egy fejlődőképes weboldal, ahol egyre ritkábban mutatkozik minőségi ingadozás, az megtalálja a saját közönségét. A különös ellentmondás a neten éppen az, hogy minél kevesebb a szöveg és minél több a (mozgó)kép, annál több a látogató és a like. A könnyen hozzáférhető információt szívesebben osztják tovább az emberek, egy kulturális tartalomszolgáltatónak viszont az elmélyültebb, részint szakmai, szűkebb réteg más típusú igényeit kell kielégítenie, lemondva ezzel a gigantikus számokról és az ezzel járó csillogásról is – bár lehet, hogy van arany középút, csak még nem találtuk meg.

Áfra János
főszerkesztő

Kultúra & Kritika

1. A platformváltás más szövegalkotási módot is jelent, hiszen alkalmazkodni kell a szövegek újfajta befogadási módjához. Az online felületen fontos az áttekinthetőség, a pontos tördelés, hiszen az olvasó először csak átfutja a cikket, s ha az igazán felkelti az érdeklődését, akkor olvassa el a teljes szöveget. Hogy egyáltalán megtörténjen az a bizonyos kattintás, már ahhoz is szükséges egy frappáns, figyelemkeltő cím. Ezek az elvárások elvileg ugyanúgy érvényesek a nyomtatott anyagokra is, de – saját tapasztalatom alapján – mintha ezekre az anyagokra több időt és energiát szánnánk. Még mindig intimebb a lap és az olvasó viszonya, mint a képernyő és a befogadó közötti kapcsolat. Hogy az offline-ról online-ra váltás egyben paradigmaváltást is jelentene-e, azt viszont nem tudom megítélni.

2. Úgy gondolom, hogy fontos a párhuzamos felületeken való jelenlét. A Kultúra & Kritika két online felülettel is rendelkezik: egy hivatalos

honlappal (www.kuk.hu), valamint egy blogfelülettel (kultura-es-kritika.blog.hu). Mivel elsősorban online működünk, a legtöbb olvasónkat ezeken az oldalakon keresztül érjük el. Ugyanakkor az immár öt éves Kultúra & Kritikának három válogatáskötete is megjelent *Arts critica* címmel, hiszen jó érzés nyomtatott formában is találkozni az egyes rovatok legjobb írásaival. A kötetek nálunk egy-egy periódust is lezárnak. Hasznos újra és újra elővenni az online már megjelent anyagot, és dolgozni vele, hogy aztán print formába kerülhessen. Ez másfajta készülést is igényel: az ember talán megpróbál még jobban odafigyelni, még koncentráltabb lenni a szerkesztésnél, hiszen az online felület megengedi az utólagos javítást, helyesbítést, a nyomtatott szöveg véglegessége azonban ezt már nem teszi lehetővé.

3. Nem baj, ha jelen van az egészséges versenyszellem, és ez motiválja is a résztvevőket. Egyetemi portálként (PPKE BTK, Esztétika Tanszék) ezt a versenyt talán szabadabban kezeljük. Facebook oldalunkon például rendszeresen megosztunk más irodalmi-kritikai portálokon megjelent írásokat is, ajánlva a „versenyársak” kínálatából. Úgy látom, a versenynél talán fontosabb az, hogy odafigyeljünk más szerkesztőségek munkájára, és megnézzük, hogy mi az, amit jól csinálnak, amiből érdemes tanulni. Fontosnak tartom az online folyóiratok közötti (nemcsak online) együttműködést; erre jó példa volt legutóbb a Jurányiban tartott *Szerk.éj* nevű esemény, ahol a szakmai programok, beszélgetések mellett a személyes ismerkedésre, tapasztalatcserére is lehetőségünk nyílt. Ami kifejezetten a Kultúra & Kritika sajátosságaként említhető, hogy a zsidó-keresztény hagyományokra alapozunk, ezt az örökséget tartjuk szem előtt. Gyakran foglalkozunk olyan témákkal (szakralitás, misztika, teológiai esztétika), amelyeknek más portálok nem szentelnek (elég) figyelmet.

4. Abból a szempontból speciális a helyzetünk, hogy nem kifejezetten irodalmi portálként működünk. Az Irodalom rovat ugyanolyan szereppel bír nálunk, mint a Film, Filozófia, Esztétika, Kiállítás, Színház, Zene és koncert, Építészet és design, Tanulmány rovatok. A rovatok sokféleségéből adódóan sokféle hang érvényesül. Ahogy a küldetésnyilatkozatunkban is megfogalmaztuk, nem az a célunk, hogy beszámoljunk minden aktuális kulturális eseményről és minden újonnan megjelent kiadványról, hanem az, hogy rámutassunk a művészetek (film, irodalom, kiállítás, színház, zene), valamint a filozófia és az esztétika

területén az általunk legkiemelkedőbbnek ítélt alkotókra és alkotásokra, művészeti jelenségekre. Ezért szentelünk kiemelt figyelmet a témaválasztásnak, a „szóvá tételnek”. Hiszen ezzel próbálunk segíteni olvasóinknak a tájékozódásban, így választásaink miatt felelősséggel tartozunk. Igényesen, mégis közérthető módon próbáljuk megfogalmazni a kiválasztott kiállítás, film, kötet, előadás, koncert erényeit úgy, hogy közben rámutatunk a gyengéire is.

Véleményem szerint a like-ok mögött vannak olvasók, valódi elvárásokkal, érdeklődéssel. Nálunk elsődleges szempont a klasszikus értelemben vett műhelymunka, amelynek keretében tanárszerkesztőink (Cseke Ákos és Hörcher Ferenc) vezetésével mi, diákszerkesztők közösen dolgozunk a szerzőkkel az egyes írásokon. Megvitatjuk, hogy milyen témákkal érdemes foglalkozni, „mi fér bele a profilunkba”, milyen aktuális eseményekről, kiadványokról, művészeti alkotásokról adjunk számot. Persze szem előtt tartjuk, hogy mire lehetnek kíváncsiak az olvasóink (ezek visszajelzések alapján megfogalmazódó fel-tételezések), de gyakran írunk olyan témákról is, amelyek kiesnek a „mainstream” diskurzusból. Kimondott célközönségünk nincs, igyekszünk arra törekedni, hogy olyan írásokat közöljünk, amelyek azok számára is követhetők, akik egyébként nem szakavatottak a témában, mindezt úgy, hogy a „szakmaiság” követelményének is megfeleljünk.

Ikker Eszter
diákfőszerkesztő

Librarius

1. A net és a digitalizálás egészen új lehetőségeket nyit meg előttünk, ami mára közhely, ugyanakkor sok átalakulási folyamat csak most kezdődik el. Egy internetes folyóiratnak éppen ezért más irányelvek alapján kell működnie, mint a nyomtatottnak, már csak ergonómiai okok miatt is. A hosszú prózának és tanulmánynak továbbra is papíron a helye, miközben a neten jobban kereshetőek. A paradigmaváltást azonban nem is annyira az ergonómiai okok indokolják, hanem a két médiumfajta időhöz való viszonya. Míg egy print folyóirat bármikor ugyanabban a formában levehető a polcra, vagyis térbeli dimenziói vannak, addig a netes lapok hírfolyamként, időben jelenítik meg aktuális mondandójukat. Ennek következtében villámgyors reakcióképességgel rendelkeznek a napi történéseket illetően, ez pedig látványo-

san képes élővé tenni egy írói gondolatot, verset. A közösségi oldalakon keresztül realtime módon van bekötve az irodalom, máshogyan képes hús-vér mondatokra, mint eddig. Olykor szemtanúja vagyok, ahogy belerobban egy-egy vers, és összerántja az információs hálót, mert van benne valami, amit csak az a szöveg képes értelmezni a napi eseményekből – na, ez az igazi paradigmaváltás. Egy másik lényeges különbség, hogy a neten borsos nyomdászámlla nélkül megjelenhet a szövegek képes illusztrációja.

2. Mindenképpen szükség van mindkettőre. Más természetű lények, ahogy az e-könyv és a nyomtatott könyv is. Pillanatnyilag. De ha valaki most szocializálódik olvasóként, neki természetesebb lesz a digitálizált betű. Mindenki saját hagyománya alapján ítéli meg ezt a kérdést. Én két éve olvasok tableten, és már nem zavar. Carver épp olyan élvezet kutyün, mint papíron. Ugyanakkor egyértelmű a tendencia, a profitorientált irodalmi szórakoztatóipar a kisebb költségvetésű digitális megjelenés felé tereli a nálunk idejétmúlt formákat öltő szépirodalmat. Nem sok értelmét látom néhány száz példányban nyomtatni, de ehhez szükség van egy e-könyvolvasó táborra is.

3. Persze hogy versenytársak, ugyanabból a kézről esznek, az NKA tenyeréből. Amikor elindítottam a Librariust, le is csesztek más lapoktól, hogy elveszem előlük a támogatást. Rosszul esett, hogy ilyen gonosz vagyok. De úgy voltam vele, elfogadom a kihívást, maradjon állva a jobbik – már ha ugyanakkora költségvetésből mérhetik össze koncepciójuk életképességét. A verseny jót tesz, mert az olvasóról szól: ki milyen ravaszságokkal tudja még jobban és izgalmasabban kiszolgálni az olvasó embert. Bár igazi versenyről akkor beszélhetnénk, ha piaci viszonyok között kellene fönmaradnia az irodalmi és művészeti portáloknak, vagy legalábbis részben ehhez lenne igazítható egyfajta normatív állami mecénatúra. Ugyanakkor vannak olyan kis látogatottságú szakmai portálok, amelyek esetében – tudományos jellegüknél fogva – nincs értelme versenyről beszélni. Pici nyelv a magyar, a portálok nagyjából ugyanazokon az olvasókon osztoznak. Az a kérdés, hogyan tudunk a főnti realtime lehetőségének használatával szélesebb érdeklődési kört bekötni. Nagy szükség lenne egy hatékony irodalomtörvényre is, amivel külső támogatási formákat is elérhetnénk. Annyi mindent lehet már társasági adóból támogatni, ráférne az irodalomra is. Azért az utóbbi időben a portálok együttműködési szándéka is erősödött, job-

ban odafigyelünk egymásra, hirdetjük egymás eseményeit, pályázatait. A Librariusnak a jövő évben lesz erre nézve egy átfogó javaslata, amivel erősíthetjük a kulturális szféra jelenlétét a neten.

4. Erre a kérdésre statisztikai elemzésekkel lehet válaszolni. A like-ok mögött igények, tájékozódási szándékok húzódnak meg. Tudjuk, hogy egy kézirat minden egyes sorával olvasót veszít. Én például ma képes vagyok kopfokból tájékozódni, ezért úgy kell megszerkesztenem a saját cikkeinket, hogy miközben fölkeltem az olvasóm érdeklődését, hiányérzetet is keltsek benne. Mi van, mi a turo ez? Ez a fajta titokzatosság egyébként a legjobb irodalmi szövegek sajátja, miközben a profi sajtó is ezzel dolgozik: nemcsak információt, információhiányt is közöl. Ez a szerkesztés művészete. És ebben is más, mint az offline médiumok, vagyis teljesen más igényeket elégít ki. Azt biztosan állíthatom, hogy csak a jól megdolgozott szöveg kelendő online és offline, illetve azok a műfajok, amelyek munkaigényesek: riport, jegyzet, interjú. Az interneten jelenleg primer irodalmi szöveg ritkán arat akkora sikert, mint az előbbi műfajok. Ezért néha arra is gondolok, léteznie kell egy netes szépirodalmi nyelvnek, ami alapvetően ebben a médiumban képes elementáris hatást gyakorolni, és lájkolják ezerrel.

Podmaniczky Szilárd
főszerkesztő

Litera

1. Sokszor faggattak már minket ebben a kérdésben. Sokszor faggattunk mi is másokat. Nagyon nem húznám túl a problémát: az online felület bizonyos értelemben szembemegy az olvasási szokásainkkal, legalábbis az irodalom egyes formáival. Azt tapasztalom, ez azonban még, megengedem, erősen alanyi: a képernyőn öt-hat flekknél hosszabb szövegeket követni egy huzamban nem lehet (nem tudok), még akkor sem, ha a szöveg dinamikája ezt követelné. Persze, ne vágjon közbe senki, megteszem én készséggel: az e-bookok kora jó, sőt már itt is van. OK. A másik érvem tárgyyszerűbb. Ha a Litera példáját veszem, igyekszünk napi három, olykor négy anyaggal pörögni, mert az online felület természetéhez hozzátartozik egyfajta sebesség, anyagáramlás, a net-világban edződött szem erre jár. Tehát ellentmondásokat és feszültségeket látok, termékenyeknek vélem őket, mint minden erősen korszakváltó időben.

2. Párhuzamos felületekre szükség van. Talán az a pontos, ha azt mondom: hiszek a könyvben. A papírban, a gerincben, a könyvjelzőben, a tartalomjegyzékben. Az illatban. De ezt már sokan elmondták. Hogy aztán a könyvtárgyak eltűnnek-e? Ez nagyrészt kereskedelmi kérdés, nagyrészt olvasói igény kérdése. Életmód kérdése.

3. Maradjunk Magyarországnál. Kis kultúra, több szereplő. Sok igazságtalanság. Az online lapokra ugyanaz vonatkozik, mint más kulturális formákra: amíg az állami támogatás dominál, addig nagyon nehezen képzelhető el akár csak egyensúly közeli állapot létrejötte. Különösképpen azért, mert a magyar kultúrában számtalan értékpontban nincs konszenzus. Megfordítom: alig látok pontokat, amelyekben konszenzus van. Ekképp az állami támogatásokat az ideológiai szakadékok mentén szembenálló felek értékvalasztásai jellemzik. Az egyoldalúság vádja hol az egyik, hol a másik oldalról pacifikálhatatlannak tűnő ppthelyzetet idézett elő. A történet nem ma kezdődött.

Kitűnni jó írásokkal, interjúkkal, az irodalomban amúgy ritkán váratlan eseményekre adott gyors reakciókkal lehet. Ki lehetne tűnni mással is, de erre senkinek nem biztosít semmiféle értelmezhető költségvetést senki. Elsőként régi vesszőparipámra pattanok mindig: Magyarország provinciális jellege mélyül, ennek a folyamatnak a megállítása vagy visszafordítása a kultúra eminens feladata volna, pénz híján, tehát politikai akarat híján viszont nem megy. (A magánmecenatúra egyelőre az első generációs újjagzdagodás mentális nehézségeivel küzd. Ha művészetet támogat, inkább hivalkodik, mint szolgál.) Az online kérdésre fordítva a választ, ha a Literán lehetőség volna bármely változtatásra, és ezt (is), azt hiszem, mindannyiunk nevében mondhatom, azonnal felállítanánk egy angol, francia, olasz, német, orosz nyelvű szerkesztőségi kontingenst, amely a külföldi lapokat szemlézné napra nap. Mivel én németes vagyok, ha a Perlentaucher.de-re kattintok, elszorul a szívem: napi bontásban szemlézik a lapokat, frissítenek, és ez a léptékű munka „csupán” a saját lapjaikra terjed ki. Ehhez ellenben – lásd fent.

4. Ezekről az igényekről bizony az olvasóknak kellene számot adniuk: az online kommentfelületek erre is kimondottan alkalmasak. Ha látunk valamely kibontakozó tendenciát, amelynek eddig nem jártunk utána, adásai maradtunk olvasóinknak, igyekszünk pótolni a mulasztást.

Jánosy Lajos
szerkesztő

Műút.hu

1. A portál napi munka, ami másféle rendet követel a szerkesztésben. A heti és kétheti rovatok határozzák meg ennek fő ritmusát, hiszen jelenleg főleg az ezekben megjelenő anyagok (írások, képek, képregények, videók) jelentik a Műút portál printtől független tartalmát. A nyomtatott lapszámok megjelenése viszont a portál életében is izgalmas időszak, hiszen ilyenkor a dizájn frissül – számunkra is ekkor derül ki, hogyan fest az egész az aktuális print szám vizualitásához igazítva. A portálon futó rovatainkhoz rövidebb szövegeket kérünk, ugyanakkor mégiscsak kísérletezünk, kísérleteznünk kell az olvasási szokások megváltoztatásával, ezért kimondottan hosszú szövegeket is közreadunk – például tanulmányokat a print változattól függetlenül. A portál analitikai adatai arra engednek következtetni, hogy vannak, akik ezeket is végigolvassák (itt most nyilván az egy lapon töltött időre gondolok). Muszáj elfogadtatni a hosszú szövegeket, hiszen ezen sok minden áll vagy bukik: önmagában a „netesedés” nem irt ki egyetlen műfajt sem, az viszont igen, ha az olvasók nem hajlandók elolvasni bizonyos szövegeket (például a terjedelmük miatt) a képernyőről. A digitális média a szerzőknek is lehetőséget kínál arra, hogy másféleképpen gondolkodjanak az írásról – amivel persze nem muszáj élni, de lehet. Szerzőink kisebb része él is a kisebb lehetőségek egyikével-másikával.

2. A Műútnál nem volt csata. Nem szívesen képzeljük el a jövőt a print nélkül – ez mindenképpen fontos prioritás marad. Ugyanakkor szükséges a portál is – sőt az is szükséges, hogy egyre önállóbb felületként gondolkodjunk róla, amely természetes módon épít a printre. A szerkesztőség körül intenzívebb élet zajlik annál, mint amit a kéthavi megjelenés sejtetni enged. Több szöveget kapunk, mint amennyit a lap befogadni képes, emellett pedig gyakran vannak rendezvényeink, a folyóirat mellett könyvsorozat is működik stb. De túl ezen, a portál olyan kísérletek helye is, amelyekhez csak a digitális médium kínál megfelelő felületet. A Műút mellett már jó ideje működik a Dűlő című online társalap, amely még messze nem használta ki a pdf-ben rejlő lehetőségeket. Mindezzel azt is akarom mondani, hogy a szerkesztők és a szerzők kreatív hajlamainak a kiéléséhez is szükségünk van a párhuzamos felületekre. Nem egyre, nem is kettőre. A print nyilván megteremtette már az olvasóközönségünk alapjait, s ez a közönség bízik bennünk, ami alatt itt és most azt értem, hogy figyelemmel kísérik, mikor mit

találunk ki, és ha talán nem is mindig tetszik nekik elsőre, azért továbbra is kíváncsiak rá.

3. Ha versenytársak, akkor azt hiszem, nem nagyon tisztázottak ennek a versenynek a körülményei és a feltételei. Vagy a céljai: olvasók száma, publikációk színvonala vagy igényesség külsín tekintetében – mi az, ami itt igazán számít (miközben mondanánk, hogy persze mind)? Különböztetnénk is mondhatnám, hogy egyszerű a válasz: színvonalas szövegeket kell közölni és hozzá igényes dizájnt kreálni. Az első nálunk adott a folyóirat köréből kiindulva. A másodikért meg elég sokat dolgozunk. Belső fejlesztésű a portálunk, amelynek alakítása tekintetében nincs pihenő időszak. A 2013. április 2-i indulás után nyártól érhető el az önálló dizájnnal bíró mobilfelület is, amely ugyanúgy frissül kéthavonta a nyomtatott lapszámhoz igazítva, mint a számítógépekről elérhető főfelület. Ennek kialakításában elsőrendű szempont volt, hogy méltó legyen a print változat komoly népszerűségnek örvendő kiviteléhez. Még mindig sok ötletünk van, és állandóan merülnek fel újabbak. A dizájnon túl a kevésbé látható szférában, a portál gépházában is gyakoriak a változások, finomítgatások, mikor mire van szükség – különösen az újabb kreatív ötletek megalapozásához.

4. A Facebook és a Twitter ebben sokat segít. Egy olyan anyagot, amelyet nem ajánlunk ezeken a felületeken külön is az olvasók figyelmébe, lényegesen később vesznek észre. A közzetevés pillanatától viszont azonnal emelkedik az olvasottsága. Mi olyan olvasókkal számolunk, akik napi szinten is igénylik a nyomtatott Műútban megismert és megszokott színvonalat. Másrészt a Műút mégiscsak kötődik Miskolchoz, Borsodhoz, a helyi történelemről szóló tudósításoknak megint csak megvan a maguk célközönsége. S a két (meg a többi) célcsoport között vannak átfedések.

Antal Balázs
szerkesztő

Prae.hu

1. Szeretnénk, ha a gúnyban fürdő szkeccstől a temetői elmélyültségig minden előfordulhatna a prae.hu művészeti portálon. Papír alapú médium nem lehet ennyire szabad szerintem, ami a művekről szóló cikkek hangoltságát illeti. Közhely, hogy intenzívebbnek tűnő élményt

nyújt, de rövidebb időre szól az internetes tartalom, így rövidebb, blikkfangosabb a fogalmazásmód, de ez a napilapok terén is így alakul, ráadásul szakszövegek szintén nagy mennyiségben terjednek interneten, mivel ott alacsonyabb az előállítási költség. A fenti elveket figyelembe kell venni, de legfontosabb, hogy saját nyelve legyen az adott médiumnak, ami főleg a cím- és leadszerkesztésen múlik. A saját nyelv megtalálása pedig minden médium számára a legnehezebb: ez egyben alkotó és marketingfolyamat.

2. A prae.hu nem működtet offline tartalmat, s viszont, a Prae csak azért van elektronikusan, mert így könnyebben elérhető – a prae.hu és a Prae tehát két teljesen különböző médium. Ráadásul a prae.hu esetében van még táblamagazinos kiadás is, valamint külön kiadásnak tekinthető a Facebook-oldal, hiszen ott főleg képek–címek–alcímek vannak. Jól látható, hogy ahol sokszorosítható a tartalom, ott sokszorosítani igyekszünk, mert így szóródik nagyobb térben az olvasó elé. Van, amit offline, és van, amit pedig online célszerű közölni. Továbbá az offline archiválásában az online világnak nagy szerepet kell játszania.

3. Vannak sztenderdek, melyek használata célszerű. Legfontosabb a tartalomelőállító közösség, azaz a szerzők és a szerkesztők köre – ez a leglényegesebb a technikai ötletek mellett, talán előttük. Ugyanis hülyekre nem lehet alapozni.

4. A prae.hu művészeti portál, így az online irodalmi folyóiratok nevében nem tudok nyilatkozni. Ám a látogatók oldalanként eltérő céllal jelennek meg, egy-egy médiumnak az a feladata, hogy a neki leginkább megfelelő közönséget megtalálja és összefogja – az internet ehhez annyiban járul hozzá, hogy térben egymástól távol lévő személyek is könnyen elérhetik. Arról tudunk nyilatkozni, hogy egy-egy egyszerűbb olvasást igénylő szövegünk mögött, mint például egy-egy petíció, valódi olvasók álltak. A valódi igények mindig elvárások a médiummal szemben, és ha nagy közönség nincs kielégítve, akkor létrejön az ő igényeiket kielégítő médium.

Balogh Endre
főszerkesztő

Spanyolnátha

1. Ne legyen mindegy, hogyan, hol olvasom a *Tízest* szót: kőtblára vésetten vagy a Spanyolnátha közelgő, tizedik születésnapjára készült torta felirataként. Ha az a kérdés, hogy más online folyóiratokhoz képest a *Tízest*tel ünneplő lapban jövőre is más lesz-e a szerkesztési és szövegalkotási mód, akkor a válasz az, hogy igen, más(-)különböen a lap nem különülne el karakteresen társaitól. Ha az, hogy nyomtatott folyóirathoz képest más-e, akkor a válasz az, hogy esetében nem, *alapvetően* ne legyen más, ugyanakkor meg éppen hogy *alapvetően* sok mindenben legyen az, hiszen nem célszerű *mindenben* összevetni a *köves* műveket a *tortásokkal*. Borzasztóan unalmas lenne, ha minden szerzőnk ugyanúgy alkotna nyomtatott lapnak, mint nekünk, azaz ha időnként éppen mi nem generálnánk kizárólag a saját felületünkön működő műegyüttest. Igenis, lapszámról lapszámra sütnünk kell a kötortákat! Lásd például a HiperSpan című projektet, amely már sokadik alkalommal a hipertextualitás alapelvét használja fel különböző alkotások egymáshoz kapcsolásához, ahol a hipertext egy főszövegből és a hozzá linkkel kapcsolódó szövegek, képek és zenék összességéből áll, melyek túl azon, hogy bizonyos szavakkal, kifejezésekkel utalnak az alapszituációra, egymással is kontaktusba kerülnek. „A HiperSpan a linkelés és a hiperszöveg művészi átgondolása, a Spanyolnátha reflexiója az internet egyik igen fontos vívmányára, a virtuális viszonyok közt működtetett gondolkodás serkentő szerepére” – írja a projektet alapító, s azt 2009-től vezető Székelyhidi Zsolt.

Amit a kilencvenes évek elejétől megtanultam a nyomtatott periodikák szerkesztőségeiben, lényegében azon ismeretek alapján működtetem ma is a lapot. Avatag az avatarom? Nem attól leszek morcos, ha emiatt „lekonzervatívózzák” a lapot, hiszen az elvek elhatározás kérdései voltak és ma is azok, nem kevés munkánk van abban, hogy lassan egy évtizede következetesen alkalmazzuk, alakítjuk azokat. Megtisztelő, hogy újabb netnemzedékek bevallottan követik ezeket az elveket, jó tudni például, hogy a nálunk kialakult gyakorlat alapján ragaszkodnak ők is végtelenségig az első közléshez. Attól azonban feszült leszek, hogy még ma is előfordul, igaz, nagyon ritkán, hogy egy-egy régebb óta foglalkoztatott, idősebb szerzőnk megjelenésre váró írását azért kell visszautasítanunk, mert időközben közli a Fészbukon. Mert az szerinte más, mint a Spanyolnátha. Szerintem is. Nem titok, hogy egy évre átlagban csak 0,75 db ebből adódó sértődés esik, de akkor is dühítő, nem?

2. Van az a szép szó, Kosztolányinál *ragadva*, hogy játékháború. Ott is villogott kard, porzott határdomb. Alien vs. Predator. A párhuzamos felületek a végtelenben *összeartanak*; a muszájmettmásnakisvan és/vagy a megélhetési portálok szépen elvannak az újítók, eredetiek, sajátosak mellett, akárcsak nyomtatott társaik egy hasonló relációban. Mi sem vagyunk harctalan nemzedék. Csata, ha van, addig nem dől el, amíg az interneten megjelenő periodikák között sincs elfogadható „ítészi rend”: amíg csak internetségüknek köszönhetően kerülnek egy kalap alá a kizárólag hálózatra szerkesztett folyóiratok a nyomtatottakat kísérő holdakkal (béverziós portálok), addig hogyan is állhatna tekintélyes csatasorba a fo(r)galmi zavarokkal is küszködő onlájni szakma? De nem is kéne neki odaállnia: az online–offline folyóiratkultúra viszonyában ne legyen értelme hadjáratokról beszélni. Egy halvacsorán a kés használati értékét a villáéval ütköztetni sületlenség: a szálkák elleni háborúban csak együtt működnek jól.

3. Ha van verseny, meg tudnák mondani a versenyzők, hogy miért is folyik? Indíthatnánk egyet a „2013-ban ki tudott a legdurvábban behazudott, olvasói adatokat elemző statisztikákkal ámulatba ejteni” címmel. Tessék megnézni, tanult kollégák mikkel igyekeznek rendre kikezdeni még ma is az onlájni folyóiratokat: naponta hányan olvassák őket és (jól) fizetnek-e. Nem sikerült alaposan belegondolniuk abba, hogy ha kizárólag ezen ismérvek alapján vetnék egybe az általuk élvonalbelinek tartott nyomtatott folyóiratokat, rendjeik és rangjaik hogyan borulnának. Egy képzőművész barátom karikatúrája jut eszembe: a házas csigák egy homokdűne mögül kukkolják a parton napozó meztelen csigákat. Játsszuk azt, hogy a homokdűne az internet. A folytatást Önökre bízom.

4. A nyomtatott lapokat intézményi kötelezettségből, sznobizmusból, támogatásból stb. előfizetők között vannak-e olvasók? Arculat, egyéniség nélküli, saját küldetését megfogalmazni, célközönségét megjelölni nem tudó lapot – mindegy, hogy nyomtatott-e vagy onlájni – nem fog számottevő sokaság olvasni. Sok a csúnya lap nyomtatva is, onlájni is. Persze attól, hogy szép, önmagában még nem lesz belbecsületesebben szerkesztett. Olvasót odavonzani, huzamos ideig megtartani, ez a mi munkánk, nem csak a levés.

Vass Tibor
főszerkesztő

Új Forrás Online

1. Az online folyóirat mindenképpen más szerkesztési módot igényel. A világhálóra felkerülő szöveg más munkafolyamatokon megy át. A nyomtatott folyóiratnál (legalábbis az Új Forrásnál) lapszámiban gondolkodunk, szövegeket pakolunk össze, s valamilyen lazább vagy szorosabb tematikus csomópontok köré rendezzük el őket. A világhálóra egyesével kerülnek fel a szövegek, viszont a print szám havi megjelenésével szemben az online bizonyos periodicitást tartva folyamatosan frissül. A nyomtatott szám összeállított anyaga a főszerkesztőtől a tördelőhöz kerül, onnan a betördelt lapszám a szerzőkhöz korrektúrára, a kijavított anyag pedig megy a nyomdába, s onnan kezdve kész a lapszám az örökkévalóság számára – értékeivel és hibáival együtt. A világhálóra felkerülő szöveg online szerkesztői felületen nyeri el a formáját, jóval gazdagabb képi és mozgóképi illusztrációval, más szövegekre mutató linkekkel. A publikált szöveg viszont ebben az esetben bármikor javítható, ha a szerző, a szerkesztő vagy bárki más hibát vagy javítandó tartalmat fedez fel benne. S egy gombnyomással véglegesen törölhető is akár. Lényeges szempont, hogy a világhálón megjelenő szöveget a számítógépen vagy a mobil eszközökön másként olvassuk, mint a nyomtatottat, s ezt szerkesztőként is érdemes szem előtt tartani.

2. A háborús metaforikával óvatosan bánnék, mert félek, hogy először csak szóban, majd a valóságban is vér fog folyni. Valóban igaz azonban, hogy a nyomtatott folyóiratok számára sok szempontból komoly kihívást jelent a világháló. Ez viszont nemcsak kihívás, hanem lehetőség is. Ha körülnézünk a hazai mezőnyben, azt látjuk, hogy a legtöbb jelentős múlttal rendelkező folyóirat a nyomtatott számok mellett a világhálón is megjelenik, s ez utóbbit nem pusztán online archiválásra, hanem a printtől eltérő tartalmak publikálására is használja. Ma még ragaszkodunk a nyomtatott folyóiratokhoz, nem utolsó sorban azért, mert a megjelenés szempontjából nagyobb presztízse van. Ez persze összefügg a világháló nyújtotta lehetőséggel, azzal, hogy ott bárki (szintén) bármit közzé tehet. Viszont az online folyóirat ugyanolyan szerkesztői (tehát szelektív) munkát igényel, mint a hagyományos lapok kiadása. Nem tudom, mit hoz a jövő, de abban szinte biztos vagyok, hogy a nyomtatott lapok, ha a számuk és példányszámuk csökkenni is fog, nem tűnnek el. A különböző médiumok (mint korábban a könyv, a rá-

dió, a tévé, majd az internet) sajátos munkamegosztást kialakítva ma is tovább élnek egymás mellett, és – szerintem – ez lesz az online–offline lapok esetében is. Egy nyomtatásban megjelenő, szépen tördelt, ízléses külsővel rendelkező folyóirat az olvasás mellett olyan esztétikai élményt tud nyújtani, amit az online kiadás a jelenlegi technológiai színvonal mellett még nem.

3. A verseny – mint metafora – már jobban tetszik, de azt hiszem ez is félrevisz. Talán nem kell túlzott idealizmus ahhoz, hogy azt gondoljam, valamennyi (online és print) folyóirat szerkesztője ugyanazért a célért, a magyar kultúra nivójának emeléséért dolgozik. A „művelt és tájékozott olvasó” (tegyük fel, hogy van ilyen) minden színvonalas online irodalmi folyóiratot elolvas, hogy képben legyen, így (elvben) nem egymástól vesszük el az olvasókat. A versenyt vagy – egye fene – a harcot sokkal inkább azokkal vívjuk, akik szerint mindez, azaz a kultúra nem fontos. Az Új Forrás törzs saját metaforikája erre a kortapasztalatra Csendes Toll nagyfőnöknek köszönhetően az indián rezervátumban való lét. Békességben élünk a mások által számunkra kijelölt területen, de ha kell, kiássuk a csatabárdot.

Persze értem, mire irányul a kérdés, s igyekszem is válaszolni. Az online folyóirat ugyanúgy (csak más eszközökkel) tud kitűnni, mint a hagyományos lapok: színvonalas és színes, a webkettő kínálta lehetőségeket minél jobban és okosabban kihasználó publikációkkal. Kell egy önálló arculat, csak az adott lapra jellemző finomságok (ilyen például az Új Forrás online kiadásában az Acsai Roland által szerkesztett Indiáner című gyerekirodalmi rovat, továbbá tervezünk egy újat Füstjelek címen, Szűcs Balázs Péter fogja írni, s a magyar és világirodalmi aktualításokat szemlézi majd), és kell egy csapat, akik rendszeresen dolgoznak azon, hogy az online felület folyamatosan frissülni tudjon.

4. Minden irodalmi publikáció nagy kérdése a fogadtatás, illetve a visszajelzés (legtöbbször annak hiánya). Külön felmérést igényelne annak felderítése, hogy „van-e olvasó a like-ok mögött”, vagy pusztán baráti gesztusból nyomunk like-ot egy-egy szövegre. Mindenesre ez olyan lehetőség, amely a szerkesztők számára gyors és viszonylag szignifikáns visszacsatolást ad egy-egy poszt fogadtatására nézve. Hasonló „mérészámot” kínálnak a Facebook-megosztások és az ezzel szorosan összefüggő honlap-látogatottsági adatok. Ezek mindenképpen tükröznek

valamifajta igényt az olvasók részéről. Mindenestre annyit leszögezhetünk: a világháló ma már jóval több embert ér el, mint a nyomtatott folyóirat, s ez a személyes szóbeli és egyéb visszajelzésekből nagyjából lemérhető.

Szénási Zoltán
felelős szerkesztő

ÚjNautilus

1. A versszöveg vagy a próza létrehozásának megvannak a maga belső törvényszerűségei. Az új médium váratlan kontextusokat teremthet ezeknek a tartalmaknak, ami aztán átalakíthatja a belső törvényszerűségeket is. Technikai felület és szövegstruktúra egymásra hatása a folyóiratok esetén inkább egy folyamatnak látszik, mely ugyanakkor egy kettős reflexió kihívásával szembesít: a belső formahagyomány és a technikai médium által lehetővé váló kontextusváltások egyidejű reflexiójára. Egy másik szempontból talán azt lehet mondani, hogy az új platform inkább a befogadási szokásokat, az olvasás ritmusát, időszervezetét, a koncentráció minőségét változtatja meg. Az internet ugyanakkor igencsak megkönnyíti, gyorsítja a szerkesztői háttérmunkát, a szövegekről való előzetes és utólagos vitát, dialógust. Az ÚjNautilusról két olyan „műfajt” tudnék megemlíteni, melyekkel kifejezetten az online felület által megkövetelt rövideg és frappáns reakciókészség követelménye miatt kísérletezünk: a társadalmi esszét, publicisztikát és a klasszikus szövegek rövid, pár bekezdésnyi, kedvcsináló jellegű, de szakmailag is átgondolt kommentárok kíséretében való újraközlését.

2. Offline folyóirattal mi soha nem próbálkoztunk, így nincs igazi tapasztalatunk erről a „csatáról”. 2006-ban eleve online közösségként szerveződöttünk meg, nem láttunk okot ezen változtatni. Én úgy gondolom, hogy a papíralapú kiadás a könyvméretű kiadványok esetén indokolható, mivel Dosztojevszkijt, Marxot, Kemény Zsigmondot, Thomas Mannt vagy Viktor Pelevint nem igazán lehet neten olvasni. Ha offline felületben gondolkodok, akkor szívesebben képzelek el versfelületnek épületfalakat, hirdetőtáblákat, aluljárókat vagy milliós bérleti díjú utcai reklámfelületeket – persze ingyen, mondjuk ilyen felirattal: „Ez az Audi akárhány millióba kerül. Ez a Berzsenyi-vers viszont ingyen van.” Tehát inkább az utcára, a társasági és a társadalmi élet te- reibe vinném a művészetet, „visszatársadalmasítanám”, hogy ne csak

könyvtári vagy múzeumi darab legyen, hanem környezetünk aktív alakítója, a mindennapok természetes közege.

3. Én nem érzekelek online versenyt. Ha egy internetes folyóirat így fogja fel a működését, akkor előbb-utóbb oda jut, hogy a like-okért fog versengeni. Ami egyfelől persze nagyon jó, pályázatoknál és egyéb intézményes helyeken ez bizonyára kiválóan mutat. Másfelől erős a veszély, hogy sematikussá válik a lap. Éppen ezért nem gondolom azt sem, hogy versenytársi viszonyt kellene feltételezni az online irodalmi folyóiratok között. Mindegyik kicsit más, saját profilja van, többé-kevésbé saját olvasóközönsséggel – ami természetesen nem jelenti azt, hogy az olvasók mindig ugyanazok, de ha egy lap be tudott vonzani valamiféle közönsséget, akkor azt már sikerként könyvelheti el.

4. Az ÚjNautilus olvasói közül én magam sokat ismerek, így a visszajelzések is sokkal személyesebbek lehetnek. Ez az olvasótábor sokszor ténylegesen is alakítja a készülő anyagokat, akár úgy is, hogy olvasóból íróvá válnak az emberek, vagy egy-egy visszajelzésnek köszönhetően újabb szövegek születnek egy adott témában. Végül is talán nem az igényeket kell kiszolgálni, hanem közösen kialakítani azokat.

Dobás Kata és Borbély András
szerkesztők

„NEM ELÉG A TECHNOLOGIA, NEKÜNK IS TENNÜNK KELL VALAMIT”

Beszélgetés Király Farkassal

A Magyar Írószövetség 2013. december 7-i közgyűlésén alakult meg hivatalosan a szervezet digitális munkacsoportja, amelybe – több más online és nyomtatott orgánom mellett – a Szépirodalmi Figyelő is meghívást kapott. A munkacsoport életre hívásának okairól, a vele kapcsolatos tervekről és célkitűzésekről alapítóinak egyikével, Király Farkas költővel, szerkesztővel Vass Norbert beszélgett.

– A Magyar Írószövetség decemberi közgyűlésén jelentettétek be, hogy az Írószövetség keretein belül hozzálátatok egy digitális irodalmi munkacsoport létrehozásához. Mi a szándéka, mi a feladata az alakuló elektronikus alakulatnak, illetve tudtok-e hasonló külföldi kezdeményezésekről?

– Mindenekelőtt azt szeretnénk, hogy azok az írószövetségi tagok, akik valamilyen formában foglalkoznak a digitális irodalommal, szorosabb munkakapcsolatba kerüljenek egymással, ötleteket adjanak, véleményezzenek, ha kell: ellenkezzenek... A munkacsoport amúgy kissé lazább struktúra egy szakosztálynál, várhatóan nem is fogjuk túlbürokratizálni magunkat. Egyelőre másfél tucatnyi kollégát kerestünk meg, nagy örömeinkre senki sem zárkózott el az ötlettől.

Nagyjából három fő csoportba lehet sorolni a szándékainkat: az egyik a tájékoztatás, a másik az építkezés, a harmadik pedig az érdekvédelem. A tájékoztatást egyrészt a csoporthoz csatlakozott és tapasztalataikat megosztani vágyó kollégák, másrészt külső, nem irodalmár szakemberek bevonásával tervezzük, előadások és hasonló események keretében, amelyeken mindenkit szívesen látunk majd. Az építkezés az Írószövetség világhálós jelenlétét érinti: szeretnénk a honlap holt tereit érdekes elemekkel gazdagítani. Például egy virtuális '56-os emlékszobával, ahová felkérnénk az akkori eseményeket

megélt tagokat a visszaemlékezéseik megírására. Emellett szeretnénk létrehozni a szövetség jeleseinél – örökös tagok, posztumusz örökös tagok – egyfajta online panteonját, ez utóbbihoz azonban csak akkor láthatunk hozzá, ha szakemberek feldolgozták az archívumunkat; ez nagy munka lesz. Az érdekvédelem terén sokat kell tanulnunk, és sokat kell majd tennünk is – egyszerűen meg kell tanulnunk megvédeni a virtualitásban egyre gyengülő szerzői jogainkat.

Ami a külföldi írószervezetek kebelében működő hasonló csoportokat illeti: nincs tudomásom hasonlóról. Arra viszont van példa, hogy írószervezetek állást foglaltak a digitális állapotba került művek okozta gondokkal szemben. Például a Kanadai Írók Szövetsége tisztpontos, a digitális korszak íróinak jogait rögzítő „bullát” (Writer’s Bill Of Rights For The Digital Age) tett közzé, az Egyesült Államokban működő írószövetség (Authors Guild) pedig beperelte a Google-t a Google Books projekt miatt. Tehát valami mozog a legnagyobb írószervezetekben is...

– Érdekelne, hogy mióta érlelődik bennetek az ötlet, s kíváncsi volnék persze arra is, hogy az Írószövetség tagjai, vezetői hogyan fogadták a felvetéseket.

– Nem tudom pontosan megmondani, mikor és kinek a fejéből pattant ki az ötlet. Nagyjából fél éve kezdtünk arról beszélgetni, hogy szervezeti, azaz írószövetségi szinten is kellene foglalkozni az irodalom digitalizálását kísérő vagy abból következő jelenségekkel. Persze nem volt ez minden előzmény nélkül. Ezelőtt egy évvel kért fel az Írószövetség, hogy az Íróiskolájában tartsak előadást az internet és az irodalom összefonódásáról. Két dologra figyeltem fel: az egyik az, hogy az írósulisokat érdekelte a téma – vagy kitűnően mimelték az érdeklődést –, a másik pedig az, hogy világháló és a kommunikációs eszközöket használják, tudják kezelni, de az ezekkel kapcsolatos ismereteik valahogy historikusan alakultak, mindenféle strukturáltság híján.

Mondjuk ez utóbbi nem nagy csoda: az internet 1995-ben lett publikus, értelemszerűen a használatát sem taníthatták korábban a nagyközönségnek. Tehát a harmincöt év fölötti emberek nagyobb része valószínűleg autodidakta módon, az információkat innen-onnan csipegetve, kollégáktól, barátoktól begyűjtve barátkozott meg az internettel. Közéjük sorolható az Írószövetség tagságának a nagyobbik része, ezen kívül pedig van egy olyan kontingens is a tagságban – elnézést a kifejezésért, nem akarok senkit megbántani, de ezt így neve-

zik –, amely digitális analfabéta. Ez pedig nem elfogadható állapot: szerzők, de kiadói munkatársak vagy kiadóvezetők is úgy igyekeznek túlélni a folyóirat- és könyvpiacot, hogy a létező technológiai megoldásokról vajmi kevés ismeretük van. Szerzőkként, kiadókként és írószervezetként is le vagyunk maradva az olvasói igényektől – no nem az esztétikai elvárásaitól, hanem a szövegeket hordozó közegeket illetően.

Ezt az Írószövetség vezetősége is jól látja, egyre több közöttük a fiatal, akik tisztában vannak mindezzel. Ezért nem is kellett sokat győzködnünk Szentmártoni János elnököt. Amikor október vége táján felvetettük egy szakosztály vagy munkacsoport alakításának ötletét, felkarolta az ügyet. Ekkor változtak a kezdeményező társaimmal folytatott beszélgetések megbeszéléssé, és ekkor hoztunk létre egy teendőtlistát, amire az Írószövetség vezetősége is rábólintott. A téli szünet után elkezdődik majd az érdemi munka – először is a legfontosabbal, a lehetőségeink alapján megvalósítható feladatok kiválasztásával.

– A digitális munkacsoport megalakulásáról tájékoztató rövid levélben azt írtátok, hogy médiumváltásra vagy legalábbis – kicsit óvatosabban fogalmazva – médiumbővülésre hívnátok fel a tagság figyelmét. A bővülés meggyőződés szerint javarészt lezajlott már, aki akart, mostanra többnyire beköltözött az online rezervátumba, ahonnan havonta-kéthavonta ki-kilógatja azért párszáz papírlapját. Mit gondolsz, még meddig, s hány menekült teheti meg mindezt?

– A folyóiratok esetében a bővülés valóban nagyjából lezajlott. Sőt, a beköltözés az „online rezervátumba” immár nem teljesen preferencia kérdése: amióta az irodalmi lapok fő mecénása, a Nemzeti Kulturális Alap a támogatási szerződésekben kiköti, hogy minden lapnak interneten elérhetővé kell tennie az archívumát, azóta beléptünk a médiumbővülés utolsó fázisába. Meglátjuk majd, hogy ezt a záradékot mennyire veszik komolyan a felek, hogy kik teljesítik ezt a feltételt és kik nem, hogy lesz-e valamilyen retorzió a támogató részéről, és ha igen, az miben fog állni. Ugyanakkor arra is fogadni mernék, hogy a nyomtatott lapoknak még van egy, a mai technológiai fejlődés mellett gálánsnak mondható kifutási idejük, egy-másfél évtized biztosan – a mostani ötvenesek generációjának irodalmat olvasó, a számítógépek minden formájától idegenkedő tagjai tizenöt-húsz év múlva is olvasni fognak, természetesen nyomtatott lapokat. Lehet, hogy nem papírra nyomtatottat, de mindenképpen valami ahhoz nagyon hasonlót.

Más a helyzet a könyvkiadás területén. Míg az Amazon, a legnagyobb nemzetközi világhálós könyvesbolt már több mint két éve több e-bookot ad el, mint nyomtatottat, addig nálunk a villanykönyvek kereskedelmi forgalma mérhetetlenül kicsi. És nem a kínálat hiánya miatt – a gondok a szerencsétlen árpolitikával, az elektronikus fizetési kultúra hiányával, az e-bookokat terhelő hatalmas áfával, a támogatások hiányával vannak. Alapvető gazdasági igazság, hogy a fogyasztó megszerzi magának azt, amit akar, pontosan annyiért, amennyit a termékre költeni hajlandó. Ha ingyen akarja a könyvet, és a könyv valahol ingyen hozzáférhető, akkor úgy fogja megszerezni, akár illegálisan is. Ha a könyvkiadásunk nem leli meg hamarosan a módját annak, hogy a minőségi irodalmat úgy és annyiért kínálja a fiatal olvasóknak, ahogy és amennyiért azok vevők lennének arra, sejtésem szerint egyszer csak nagy bajban fogja találni magát. Addig viszont megmaradnak a nyomtatott könyvek, már csak azért is, mert a könyvkiadóknak nem lesz más bevételi forrásuk.

– A digitális irodalom – fogalmazzátok meg a levélben, amelyre az előbb is utaltam – alternatívát kínál arra, hogy a szövegek (lapok és könyvek) olcsóbban és hatékonyabban jussanak el az olvasókhoz. Az ár mérséklése és a világhálón keresztül történő terjesztés hatására vajon tényleg visszatálnak az olvasók a(z e-)könyvekhez? Vulgárisabban, ez azt is jelenti, hogy ha lenne pénzük és ha bármikor útba esne nekik egy kiosk, akkor az emberek sokkal többet olvasnának?

– Hogy így olcsóbban és hatékonyabban eljutnak a szövegek az olvasókhoz, ahhoz nem fér kétség. Tudom, hogy ha az általam is szerkesztett irodalmi folyóirat nyomtatásban jelenne meg, egész biztosan nem olvasnák Kanadában meg Ausztráliában. De talán Erdélyben meg a Felvidéken sem. Elsősorban azért, mert valószínűleg el sem jutna ezekre a helyekre. Másodsorban meg azért, mert pénzbe kerülne, miközben van számos ingyenes olvasási alternatíva. Az internet előtt ez nem így volt – most viszont így van, és ezen változtatni nemigen tudunk. Persze ha ingyen terjesztenénk, volna némi esélyünk a nyomtatott lappal is, az viszont kész veszteség lenne. És ezzel valószínűleg minden kulturális folyóirat így van. Ezt a helyzetet lehet szeretni vagy gyűlölni, vagy lehet másképp, összetettebben viszonyulni a kérdéshez, de egyvalamit nem lehet: ignorálni.

Azzal azért nem áltatnám magam – és másokat sem –, hogy a digitalizált és online elérhető szövegek valamiféle olvasási forradalmat

hoznának. A honi lakosság cirka hatvan százaléka sohasem olvas könyvet. Ezelőtt negyven évvel a könyvet sosem olvasók még csak a népesség negyven százalékát tették ki. Ez nem is annyira megdöbbentő: az emberek inkább tévét néznek vagy a közösségi oldalakon lógnak. Nyilván a tévé is nevelhet olvasásra, de a tévén nem lehet olvasni. A közösségi oldalak viszont kifejezetten alkalmasak a könyveknek a potenciális olvasó orra alá dörgölésére – ehhez viszont az kellene, hogy az internauta két-három kattintással eljuthasson a neki ajánlott szöveghez. Ez pedig nem mindig lehetséges.

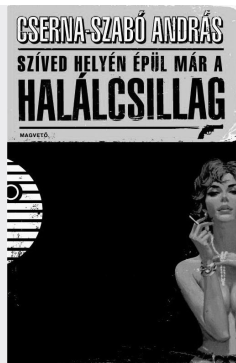
Amúgy meg: mi is az a könyv? Mekkora kell legyen a szöveg terjedelme ahhoz, hogy könyvként tekintsünk rá? Mondjuk százhusz oldal? Mondjuk. És mi a helyzet egy e-book esetében? Lehet ötvenoldalas? Lehet. Oldalanként öt forintért árulható? Árulható. Megér ötvenoldali kellemes olvasmány kétszázötven forintot? Persze. Ez volna a megoldás? Sajnos nem tudom. Valószínűleg nem pénz kérdése az olvasás. Dől ránk az ingyenes információ, fuldoklunk benne. Aki olvasni akar, de nem tud vagy nem akar könyvet venni, az eljár a könyvtárba. Akinek volna pénze könyvekre, de nincs helye a tárolásukra, az szintén eljár a könyvtárba. Ha fiatal, van legalább egy okostelefonja és ingyen akar olvasni, talán e-könyvtárakban, legális „letöltő központokban” – például Magyar Elektronikus Könyvtár, Digitális Irodalmi Akadémia – keresgél. Vagy illegális helyeken...

Azt viszont tudom, hogy a kilencéves gyerekem már nem az első könyvet olvassa e-könyv-olvasón. Ugyan igyekszem minden olvasnivalót papíron a kezébe adni, de ez nem mindig sikerül. Számára természetesen a villanykönyv olvasása meg a „dedikált eszköz” használata, az első pillanattól nem mutatott semmiféle averziót irántuk. Úgy látom, nincs képlet annak a kiszámolására, hogy az újabb és újabb technológiák mennyire és milyen irányban fognak változtatni az olvasói szokásokon. Hogy nekünk tetsző irányba mozduljon el az olvasási kedv, ahhoz nem elég a technológia, ahhoz nekünk is tennünk kell valamit.

– Úgy tudom, felmerült bennetek más területen dolgozó tanácsadók bevonása is. Milyen jellegű szakemberekre gondoltatok például?

– A lehető legtöbbféle szakemberre. Jó lenne, ha egy – vagy több? – digitális és internetes szerzői jogban jártas jogászt meg tudnánk hívni az Írószövetségbe, hogy „hozza képbe” a tagságot a felhőbe kerülő alkotások védelmét, felhasználási feltételeit illetően, hogy meséljen minél többet a netes kalózkodásról és az ellenük bevethető eszközökről.

De jó lenne az is, ha valaki bemutatná tagjainknak a korszerű kütyüket. Ha valaki az előbb említett MEK és DIA, vagy a MANDA működéséről beszélne. Én szívesen látnék egy olyan prezentációt, amelyen interaktív tananyagot mutatna be valaki, jó esetben interaktív tábla használatával. Ugyanígy: a mecenatúra képviselőit is meg kellene hívni, hogy beszéljenek a digitalizált irodalommal kapcsolatos középtávú terveikről. És biztosan a kultúrpolitika oldaláról is van olyan személy, aki érdekes dolgokat tudna megosztani az Írószövetséggel. A paletta tehát széles – igyekszünk majd a lehető legtöbb segítséget megszerezni.

Cserna-Szabó András

Szíved helyén épül már a Halálcsillag

Magvető Kiadó
Budapest, 2013

Vidosa Eszter

AZ IRODALOM VISSZAVÁG

„Kéred a boldogságot?” (31) – kérdezi a szőrös, nagymellű, hermafrodita boldogságdémon főhősünket a történet elején. A harmincas éveiben járó Emlék Bundásnak szüksége van a boldogságra – legalábbis annak állandó keresésére. Cserna-Szabó András regénye ennek a soha nem nyugvó boldogságkeresésnek a kérdéseit járja körül. A *Szíved helyén épül már a Halálcsillag* nem csupán egy regény, hanem regény a regényben, emellett többféle szöveg is: a fantasztikus irodalomba, illetve a krimibe illő részek ugyanúgy fellelhetők benne, mint a pornográf elemekkel átszótt western-betét. A szerző első regénye tehát érdekes vállalkozás, amely – csakúgy, mint a Baranyai András munkáját dicséző rendkívül igényes és ötletes borító, mely talán a szövegben fellelhető kettőségre is hivatott rámutatni – egyből felkelti az olvasó érdeklődését. Cserna-Szabó saját bevallása szerint olyan popkulturális műfajokat is meg kívánt mozgatni, amelyeket a magasirodalmi kánon elutasít – vajon sikerült-e ezeket úgy egybeolvasztani, hogy egyszerre kapjunk formabontó és igényes alkotást?

Főhősünk történetének mozgatórugója tehát a boldogság, illetve a szerelem keresése: többször tanúi lehetünk annak, hogy élete szerel-

me és vágyainak legfőbb tárgya, Léna, akihez már-már megszállottan ragaszkodik, feltűnik a színen, majd váratlanul elhagyja őt. A férfi bánatát legtöbbször Király utcai lakásának kádjában heveri ki, örök barátja, Kázmér, a gumikacsa társaságában, vagy törzshelyén, az Éden presszóban. Az ebben a közösségi térben, továbbá a pesti éjszakai élet színterein való jelenlét a főhős elmaradhatatlan jellegzetességeként mutatkozik meg, a kallódó különc figurára pedig ráerősít a gyakran szűkölködő, tehetetlen nagyvárosi író képe, de az örökké szerelmes, elveszett és magányos kószáló is. Emlék Bundás egyszerre rajongója a klasszikus zenének és a metálnak vagy a punknak, nagy szakértelemmel és élvezettel főz, kritikákat és novellákat, illetve újfent regényt ír, népszerű lakberendezési üzletből vásárolt bútorokkal veszi körül magát, menő partikon vesz részt – kissé talán túlságosan is jól összerakott lesz a „trendi fiatal napjaink Budapestjén” imázs.

Sokat elárul, hogy már a főhős neve is az emlékekre, emlékezetre utal. Ennek ismeretében különösen érdekes a következő, önreflexívnek is tekinthető gondolat: „a dolgok hosszú és viszontagságos utat tesznek meg, amíg emlék lesz belőlük” (129). A szövegben erőteljesen jelen van a naplószerűség, hiszen a fejezetekben a narrátor minden kisebb epizód bemutatása előtt pontosan elárulja a dátumot, egyúttal az adott naphoz kapcsolható nevet: „Október elseje volt, szerda, Malvin napja, koráste” (26) vagy „Június 3-án, szerdán, Klotild napján délután negyed egykor felvettem halszállás zakómat” (107). Ez a típusú visszaemlékezés rendszerez és hitelt ad a szövegnek. Ezzel szemben láthatjuk az ezt a rendszert megbontó western-regényt, amelyet Emlék a kiadója unszolására kénytelen elkezdni. A regényírás és a szerelmi csalódások mentén vezetett szöveg sorszámmal ellátott fejezetei, valamint a Mocskos Tizenegyek Bandájának, különösen a rablóvezér, James Lee – az író, Emlék Bundás alteregója – kalandjainak hangulatos fejezetcímekkel elválasztott darabjai összefüggnek – ezen kapcsolat felforgatása lesz a regény egyik legszignifikánsabb része.

Az író életében felbukkanó szereplők és a regénybetét közötti párhuzam nem egyértelmű, mivel a narrátor bizonyos helyeken játszik a kronológiával: Illatos Felhő, főhősünk egykori szeretője kilétéről például, ahogy azt a józan ész diktálja, Bundás történeteiből előbb értesülünk, mint ahogy megpillantanánk a regénybetétben a róla mintázott szereplőt. Ez a logikus rendszer szövegszinten fokozatosan felborul, amit a narratori pozícióba helyezett főhős is meglepetten konstatál. „Határozottan emlékeztem, hogy ezt a Tchatcha-enlanch-ügyet én találtam

ki az egész körítéssel együtt. Napokig törtem a fejem, míg a nevek, a trükk, a dátum és a többi összeállt” (266). A western szereplői lassan kilépnek az Emlék Bundás alkotta szövegből: „A tekintetük üveges, szemükből sárgászörös genny folyt, a penészes, rothadó bőrük hámlott a csontról, a szájukból vékony patakban sötét vér csordogált, maradék fogaik majdnem feketék. De azért felismertem őket: Garzón, Dagadék Jim és Bicskás Walter” (340). A narráció így az egész regényben megbolygatja az emlékezet problematikáját, hasonlóan ellentmondásos hatást elérve, mint a fantasztikus elemek (rejtélyes haláleset, nemváltás) beiktatása a cselekménybe.

Kiemelendő a regényt nagymértékben uraló intertextusok sokasága. Ezekkel, így az olvasóval is, szintén játszik a narrátor, hiszen egyes helyeken megjelöli, hogy az adott gondolatot valaki mástól kölcsönözte – „(Ezt is én írtam. Na jó, én és Kosztolányi.)” (197) – de legtöbbször ez elmarad. Például egy Queen-slágerre vagy éppen egy Ady-versre is találhatunk utalást: „és akkor azt éreztem álmomban, hogy néma dzsin ül büszke torkomon” (323). Cserna-Szabó egyértelmű célkitűzése az intertextusok sokféleségére is magyarázatot ad, így jöhet velünk szembe egy alkotás keretein belül Jabba, Beethoven, Amy Winehouse, a Twin Peaks és Spinoza is.

A szövegben mindez jól működik, viszont ha egészként kívánjuk vizsgálni a regényt, már hiányérzetünk támadhat. Tény, hogy az elbeszélte történet és az íródo regény szereplőinek kapcsolata, együtt olvasása működik, ahogy legtöbbször a hirtelen átváltó narráció is, mégis problémát jelentenek bizonyos egyenetlenségek. A szövegek összjátékára mindvégig szükség lenne ahhoz, hogy legitimálják a több szöveghelyen – finoman szólva – kevésbé emelkedett epizódokat, ez azonban néhol hiányzik, aminek oka az, hogy bizonyos részek és karakterek túlírta, mások pedig kevésbé kidolgozottak, félbehagyottak. A regény sok szereplőt mozgat, és sajnos többször érezhetjük úgy, hogy a cselekmény mellékvágányra fut. Ilyen például Anettka, a pincérnő tragikus sorsának leírása, vagy a Proffal, azaz dr. Kerubi Elemérrel kapcsolatos kitérők. Utóbbi egyben befejezetlennek is tűnik, éppúgy, mint a Zafiról, illetve Zafiráról, Emlék Bundás legjobb barátjáról szóló szál. Ez a szereplő a *Szűved helyén épül már a Halálcsillag* egyik legfigyelemreméltóbb karaktere lehetne: a boldogság keresésének szimbolikájába rendkívül jól épül be a nővé változó csapodár playboy alakja, aki egy megvilágosodást követően, fantasztikus elemekkel tarkított epizód keretében lényegül át valami egészen mássá. Ez indítja el őt a Dudu bo-

hóccá váláshoz vezető úton, és – bár csak egy időre, de – önmagában megleli a saját boldogságát. A regény végéhez közeledve a történet mármár misztikussá és horrorszerűvé válik, amikor elkezdi kibontakozni egy különös rejtély (a Prof. a túlvilágról zaklatja kedvesét, Zafirát), de a cselekmény hirtelen megszakad, nem kapunk válaszokat, Emlék Bundás barátját-barátnőjét pedig elnyeli a föld. Zafira különös eltűnései nem annyira szokatlanok, de itt a regény lassan véget ér, nem adván több lehetőséget minden szál elsimítására, amit az olvasó jogosan hiányolhat. A western közelgő befejezése elegendő magyarázat lenne a főszereplő körüli cselekmény hirtelen elvágására, illetve a kérdések megválaszolatlanságára?

Az utolsó jelenet kulcsfontosságú, mivel remekül összegzi a regény által felvetett problémákat: a szövegekkel való játékot, az írás tevékenységének kiforgatását és az emlékek megírásának lehetetlenségét. A fiktív karakter megjelenik alkotója, Emlék Bundás valóságában, „és szájamba dugta a Smith & Wesson hűvös csövet” (362). Fontos, hogy ez éppen akkor történik, amikor az író megpillantja boldogságát, az ismeretlen lányt, akinek létezéséről a regény elején szerez tudomást a különös külsejű boldogságdémontól. Így sűrűsödik egy pontba a szerelem és a boldogág megragadhatatlansága, az írás és talán a teljesség lehetetlensége is. Ez a narrációs technika az említett kerettörténet szerű megoldással tehát jól eltalált és meglehetősen hatásos, ahogy a szövegben vissza-visszatérő elemek szerepeltetése is. Az ismétlődés, játék a cselekmény és a szöveg szintjén is megfigyelhető: Emlék folyton utazik (például édesapjához, Horvátországba stb.), de mindig hazatér, többször lesz szerelmes, de a Lénához fűződő érzelmei mindig visszarántják a lányhoz. Az előbbi gondolatot erősíti szövegszinten például a „halott város általános iskolájának tornaterme éjjel” (25) rendszeres ismétlése, vagy a „mint a falra köpött véres takony” (86) és a „tizenegy bivalyerős, acélkemény férfi” (56) többszöri elsütése a betétben, melyek a műfaj jellegzetességeire is rájátszanak. A parodisztikussá formált műfaji ismertetőjegyek a regényben addig szórakoztatóak, amíg mértéktartóak tudnak maradni, és ez a pornográf elemekre is vonatkozik, különösen a western részben.

A számtalan (pop)kulturális utalás azonban, úgy vélem, minden mennyiségben illik a regény légköréhez, hiszen például Emlék is ennek köszönhetően válik érdekes és szerethető karakterré. Elmondható tehát, hogy a műfajok vegyítésével kapcsolatos célkitűzés ezen a szinten megvalósul – a folyton a sorok között bujkáló (ön)írónia és a (nem rit-

kán bizonyos határokat erőteljesen feszegető) humor önreflexióról tesz tanúbizonyságot, valamint gördülékenyebb befogadást eredményez. Összegezve: a regény többnyire sikeresen vegyíti a szépirodalmi alkotások és a szórakoztató szövegek tulajdonságait, a regénybetét még érdekesebbé teszi a boldogság-boldogtalanság problematikáját boncolgató regényt, a két egység egymással történő játékát azonban egyes részek túlrtsága veszélyezteti, illetve nem feltétlenül tesznek jót az utolsó fejezetek félbehagyottnak tűnő cselekményszálai sem. Ha a regény megírása, illetve az írás kényszere váltja ki a visszaemlékezés-szerű, de kellően felforgatott szöveget, ami végeredményben az elmesélés lehetetlenségét is megvilágítja, akkor a narráció ügyetlenségei is megbocsáthatónak látszanak, ahogy az is, hogy több megválaszolatlan kérdésünk marad a regény utolsó sorai után. A befejezés hozza el azt a pillanatot, amikor a főhős, a narrátor és az olvasó is abszolút bizonytalanságba kerül, ennek tudatában pedig még érdekesebbnek bizonyulhat visszaidézni a Zafira által mondottakat: „Az élet ott kezdődik, amikor nem tudod, mi lesz” (131).

Csepregi János

Az amerikai fiú

Ulpius-ház Kiadó
Budapest, 2013

Csufor Lilla

GAME OVER – PRESS START TO CONTINUE?

Superman, VHS kazetta, IFA, Coca-cola, Simson motor, képcsöves televízió – néhány felvillanó kép Csepregi János novellás- és verses-

kötetei után kiadott első regényének, *Az amerikai fiúnak* a borítójáról. A nyolcvanas évek mára már szinte szimbolikussá vált reprezentánsai ugyan korban elhelyezik a közrefogott történetet, ám könnyen félrevezethetik a könyvesboltban gyanútlanul keresgélőt: a szöveg nem az a gyors cselekményvezetésű, könnyed, akcióval kiszínezett, képregényszerű ifjúsági regény, amire a borítója alapján számíthatnánk.

A kötet tizenegy eltérő hosszúságú, a tartalomra utaló címmel rendelkező részből, vagyis *stációból* áll. A felsorakozó elbeszéléseken belül is tovább osztható a szöveg kisebb (gondolat)egységekre, amelyeket sorkihagyás jelöl. Az olvasó egy tizenkét éves fiú lelkivilágába pillanthat be az egyes stációk során, amelyek akár önálló történetekként is megállják a helyüket. Egy tinédzser életének állomásai ezek, egyéni kálváriájának, személyes szenvedésének mozzanatai, a középpontban olyan, mindenki számára átélhető problémákkal, amelyek felkelthetik az olvasó érdeklődését, de leginkább együttérzését. A történet hőse a bibliai tizennégyből csak a tizenegyedik stációig jut, s az állomások eseményei sem feleltethetők meg a krisztusi keresztút kínszenvedéseinek, a fiú élettörténetét tekintve pedig a befejezés nyitott marad.

Az elbeszélés kronológiai sorrendben halad, amit visszaemlékezések szakítanak meg. Az idő múlása a kihagyásokkal is láthatóvá válik, az egymást követő egységek gyakran más időpontra utalnak vagy más időpontban születnek, hosszuk nincs egyenes arányban a bennük eltelt idővel. Az elbeszélés számít a befogadó aktivitására az időviszonyokat tekintve: május elseje jelenik meg egyetlen konkrét időpontként, a közelmúlt visszaemlékezéseiben meghatározó szerephez jut egy februári baleset, a történet pedig a tanév utolsó hetével fejeződik be. Így minden bizonnyal a névtelen elbeszélő hatodikos tanévének második félévében helyezhető el a megismert események sora, amely a környező világra való utalásokból kikövetkeztethetően valamikor a nyolcvanas évek végére, de még '89 előttre tehető.

A könyv a tizenegy stáción túl két nagyobb szerkezeti egységre bontható. A történet elején a narrátor többes szám első személyben, egy csapat tagjaként emlékszik vissza a közelmúlt tragédiájára, barátjuk és egyben példaképük, Feri halálára. A színhely egy kis alföldi falu, valahol Kunmadaras mellett. A zárt közösségben, elzárt térben élő fiúk számára a legközelebbi nagyváros, Szolnok az amerikai álom jelképeként tűnik fel. Valószínűleg ez a bálványozott Feri régi otthona, a szabadság, a vágyak, a célok beteljesülésének helyszíne, amely felé tartva véget ér az elbeszélés. Az amerikai fiú ugyan egy másik világból szár-

mazott, de valójában nem is jött olyan messziről, mint amennyire távolinak tűntek a meséi.

Kezdetben a névtelen elbeszélő nem individuusként tekint magára, hanem a társaival való egységben létezik. Az „Amerikából” érkezett fiú és a köré szerveződő fantasztikus világ bemutatása, elvesztésének körülményei olvashatók az első stációban, amelynek címét maga a kötet is viseli. A társaság egykori vezéralakjának halála óriási űrt hagy maga után, az eddigi oppozíciós szemlélet, az amerikai fiú és „a többi tizenkét éves” egymástól távoli világának stabil képe megszűnik, már nincs többé viszonyítási pont. A második stáció még mindig Feri alakja köré szerveződik, az elbeszélő mesél a temetéséről, annak méltatlanságáról, a fiú szüleiéről, végül az elhatározásról, hogy a történetek hatására új emberré szeretne válni. Az említett névtelen narrátor csak egy fiú a csapatból, Sanya és Kelemen Pityu mellett, tulajdonképpen bárki lehet. Ám egy dolog megkülönbözteti a többiektől: a változásra való igény. Úgy érzi, tartozik Feri emlékének azzal, hogy új életet kezdjen. Méltó akar lenni egykori barátságára, és nem tűri tovább, hogy elnyomják: ő maga is amerikai fiú lesz egy kicsit.

Talán ez az a pont, ahonnan érdekessé válhat a lagymatag mese, a második egység eddigi előkészítése érdekes probléma-körüljárásra nyújthat lehetőséget: a gyermeki identitás fejlődésének belülről történő bemutatására. Itt emelkedik ki az egyén a tömegeből, ettől kezdve a többes szám helyett az egyes szám válik fontossá a szövegben. Az elbeszélő más emberré válásának lehet tanúja az olvasó, a kérdés tehát az, hogy mivé alakul át a gyermek: „Ideje lenne végre új életet kezdeni. Újat, még hozzá olyat, amiben nincs helye a gyengeségnek. Szerintem hatodikosként még rohadtul nem késő az ilyesmi, persze világgá menni ennyi idősen már tök ciki, nem léphet meg az ember csak úgy titokban a vándorcirkusszal vagy ilyesmi, de valamit azért csak ki tudok majd találni, de ha meg esetleg nem, akkor is tartozom annyival a Ferinek, hogy legalább megpróbálok; de hogy a fenébe kell elkezdni az ilyesmit?” (33–34)

Az ötödik stációhoz érkezve az új élet felépítéséhez szükséges szabályrendszerek kialakítása mellett konkrét cselekvéshez vezetnek a tervek: a névtelen fiú bosszút áll csúfolóin, a focicsapat tagjain, kiszúrja biciklijük kerekeit. Itt válik hangsúlyossá a történetben a lelkiismeret-furdalás és a büntett kiderülésétől való félelem, amelynek hatására a kötet második egységében a korábban is megjelenő fantasztikus világ elhatalmasodik a gyermeki elmén. A változás igénye és annak lehető-

sége ekkor már egy a valóságtól elrugaszkodott kontextusban jelenik meg, amelyet a képzelet mellett a korabeli tömegkultúra elemei is tarkítanak. A popkultúra mint háttér az egész regényre jellemző szervező erő, Csepregi János – akárcsak a kiadó a borító révén – ennek segítségével teremti meg a szöveg alaphangulatát. A nyolcvanas éveket idéző olvasmányok, zenék, tévéműsorok, reklámok jelenléte olyan (ideális) olvasót feltételez, akinek van ez irányú műveltsége. Az utalások nem járulnak hozzá érdemben a jelentéshez, így az értelmezést ennek hiánya sem gátolja, mégis mindenképpen többletet nyújtanak: segítségével sikerül megteremteni azt a közeget, amely az elbeszélő világát alkotja. Egyes utalások árnyalják a mondanivalót, bizonyos esetekben az olvasó támaszkodhat rájuk az események értelmezésében is. Így kerülhet a regénybe például Connor MacLeod, Gojko Mitić vagy Rocky Balboa, de így jelenik meg a zenebutikos Juhász Előd, egy akkoriban ismert kerékpárreklám, a Pizkos Harry vagy néhány idézet *A gyűrűk urából*, ezek mellett pedig meghatározó szerepet kapnak rockegyüttesek dalszövegei és különböző akciófilmek világa is.

Ezen a ponton érdemes kiemelni a narrátor pozíciójának jelentőségét, vagyis azt, hogy egy tizenkét éves fiú elbeszélése uralja a regényt, hiszen tulajdonképpen ez az egész kötet legizgalmasabb megoldása. A sajátos mesélői magatartás a gyermek belső pozíciójából szól, gyermeki nézőpontból, gyermeki hangon. A naplófeljegyzésre hasonlító gondolatfolyam egységes elbeszélését visszaidézett párbeszéddek és vendégszövegek tarkítják, felsőbb narratív sík nem jelenik meg a szövegben. A felvett narrátori pozícióhoz köthető a regény második szerkezeti egysége, annak olykor fantasztikus elemeivel együtt. A névtelen fiú lelki vívódásai belső monológként kerülnek kifejezésre. A gyermek fél tettetnek következményeitől, és csak fokozza pánikszerű idegességét, hogy a bárányhimlő miatt kilenc napig otthon kell maradnia, így nem tudja, mi történik közben az iskolában. A hatodik stációban, *Egy nehéz nap éjszakája* során megváltozik minden: az olvasó a jó és a rossz harcának világába csöppen, a szörnyvadászok közé, ahol a névtelen fiú egy Amerikából hazatért gazdag képregényrajzoló, esetleg a saját jövőből visszatért énje, akinek társaival együtt kell felvennie a harcot a gonosz ellen. Ez a gonosz pedig a szörnyektől kezdve a robotokon és a szellemeken keresztül a vámpíroktól minden olyan fantáziaszülemény, amely egy gyermeket megrémíszthet. A szinte az abszurd határait feszegető „stáció” talán a legerősebb rész a kötetben, a fantasztikus világ felvázolását azonban megdönti a feljegyzés végén az ébresztőóra sejté-

tett csörgése, valamint a fantasztikum lehetőségét felfüggeszti a rém-álom vagy lázalom mozzanata is, melyet a gyermek betegségének körülménye feltételez.

Ám innentől kezdve már semmi sem lehet ugyanaz, a fiú új világot épít maga köré, ahol a diszkódémon mágikus képességei ellen küzdenek az ördög segédei, a rockerek: „az ördögről érdemes tudni, hogy egyedül a rockerekhez kedves, mindenki mást az ellenségének tekint, ami nem valami biztató azoknak, akiknek a mellkasában nem acélszív dobog, hanem diszkógömb forog, vagy éppenséggel egyszerűen csak kötekedő faszfejek” (117). Ettől kezdve már csak rockerré kell válnia a két barátának, a névtelen elbeszélőnek és Sanyának. Kiképzésüket a tizenhat éves Tóth Karcsi vállalja, aki már Feri idejében is rocker volt, csak akkor még fennállt a világ egyensúlya, és Feri mindentől – többek között Karcsitól is – megvédte társait. A valóság, az álmok és a képzelet egyre jobban összefolynak, egyre kevésbé tudja elhatárolni őket egymástól a fiú, olyannyira, hogy hol rémálmairól mesél, hol a valóságról, hol pedig arról, hogy bárcsak álmodna, de hiába csípi meg magát, nem ébred fel. A kötet horrorisztikus, félelemközpontú történeté kezd válni, ahol már az életért folyik a harc. A stabil világtkép felborulása – vagyis Feri elvesztése – után kezdetben csak gúnyolják az elbeszélőt és Sanyát, majd miután fel akarják építeni önmagukat, tökéletes elnyomás áldozataivá válnak. Az idősebb Karcsi annyira befenyíti őket, hogy bármit megtesznek neki, belemennek a játékba, hiszen beleillik a képzeletük szülte világrendbe. Ám van egy pont, ahol az elbeszélő már nem bírja tovább, fellázad rockerkapitánya ellen, aki azonnal elveszti hatalmi pozícióját és visszakerül gyermeki létébe, amikor a névtelen fiú a tőle tanult kegyetlenséggel fordul felé. S mindegyik ráadás, hogy az elbeszélő hiába rontott magatartásán, a jegyein, mégis eljut „Amerikába”. Nincs más, akit helyette el tudnának vinni a szolnoki *Ki mit tud?*-ra, így a fiú eléri célját. Az elbeszélő új életének első állomására vezet útján, a vonat indulásakor búcsúzik el az olvasóktól. Ki is tehát az amerikai fiú, akire a cím utal? Feri vagy inkább névtelen elbeszélőnk?

Itt van tehát az új ember, akivé válni akart a gyermek, egy lázadó rocker fiú, akivel senki sem bánhat el. „Nekem már nincs mitől félnem, nincs kitől tartanom” (172) – olvasható a tizenegyedik stációban. A regény során tehát a névtelen fiú külső és belső – meglehetősen egyéni viszonyítási rendszerben megjelenített – átalakulásának lehet tanúja a türelmes befogadó. Ahogy már utaltam rá, a könyv strukturáló tényezője az álom és a valóság közös működtetése, egyfajta határhelyzet,

ahol a gyermek tudatában a két létállapot összeolvad, így élményeit intenzívebben éli meg gondolataiban, mint a valóságban. A kötet újra és újra megkérdőjelezi saját fantasztikus jellegét azáltal, hogy a megélt események álomként is értelmezhetők, illetve azáltal, hogy egy gyermek narrátort helyez a középpontba. A sci-fi tematikájára emlékeztető tartalom olyan oppozíciókra épít, mint a jó és a rossz, az élet és a halál, az ismert és az ismeretlen, a tudatos én és a tudattalan felbukkanása. A névtelen gyermek nem képes a világ jelenségeivel megmagyarázni az egyes eseményeket, így természetfölöttiként éli meg őket. Azért, hogy létrehozzon egy látszólagos rendet, olyan ellentmondásos jelenségekkel operál, amelyeket normális körülmények között ő maga sem hisz el. Az egyik pillanatban még arról beszél, hogy a képregényekben látottak a valóságban nem történhetnek meg, míg a következőben már arról, hogy egy mentális erő manipulálja a világot, amely az ő testére is hatással van: „Vicces, hogy korábban nemhogy a diszkógömbös mágiáról meg a titkos tekercekről – amik pontosan leírják, hogy a csikos sztreccsnadrágok és a szegecces bördzsekik hogyan gyűjtik össze, és hogyan tárolják az Ellenség varázserejét – nem hallottam, sőt még az univerzumot irányító hatalmas erők harcáról se tudtam semmit sem, hirtelen mégis belecsöppentem a világ legnagyobb háborújának kellős közepébe” (122). A fantasztikus irodalom klasszikus szuperhőseinek alakja itt a gonosz diszkódémon és a hős rockerek ellentétében bontakozik ki. A kötetben sorakozó lehetetlen élmények ugyan megcáfolják a logikát, de a gyermeki látásmód révén működhhetnek.

A szövegben a tisztán gyermeki gondolkodáshoz köthető az a megnyilatkozások, amelyek más esetben akár modorosak is lehetnének; a nyelvi megformáltság gyakran csak humoros kiegészítője a történetmondásnak. A megfogalmazás módja, a felsorolás jellegű szabályrendszerek, a szóhasználat, az egyes szavak helytelen írása is a tizenkét éves fiú tudatállapotát tükrözik. Jól szemlélteti ezt például a következő fejtegetés Feri halálával kapcsolatban: „mi a rossebet jelent, hogy a tragédia ne ismétlődjön meg? Hogy a francba tudna meghalni valaki kétszer? Hát nem azt tanultuk biológián is, hogy aki egyszer kinyiffan, annak vége, GAME OVER, akár a Commodore-on” (19–20); vagy az, amikor azt kommentálja, miért nem járt vele plátói szerelme, Dancs Viki: „Csak mert magasabb volt nálam egy fejjel? Hát ha kicsit is figyelt volna bioszon, akkor biztosan tudta volna, hogy a fiúk később érnek. Én ezek után már fix, hogy nem adnék neki ötöst év végén, ússzon csak el a kitűnője, rohadtul megérdemelné!” (36)

Mennyire lehet megbízható egy gyermek elbeszélő? A névtelen fiú hangja mennyire hiteles? Be lehet-e mutatni egyáltalán egy gyermek látásmódján keresztül a világot? Nos, a kérdésekre csak részben adnék pozitív irányba mutató választ, ha ezt a regényt tartanám szem előtt. Ám izgalmas téma lehet ebben a kontextusban felvetni az irónia kérdését, az olvasási folyamat felől vizsgálva. A befogadó feltételezhető nagyobb tájékozottságából következően a gyermek elbeszélése – szándéka ellenére is – többletjelentést hordoz. A kötetben nincs felülbíráló narratív instancia, ebből adódóan a befogadó lesz az, aki a tizenkét éves fiú közléseiből többet ért meg. Amennyiben az olvasó aktívan jelen van, a két fél közötti, vagyis a gyermek és a befogadó pozíciója közötti távolságból eredeztethető az irónia. De hasonlóan az irónia forrásának tekinthető a már említett valóság és fantasztikum közötti határvonalon való egyensúlyozás is. Amennyiben a szöveget ironikusként értelmezzük, akkor egy sajátosan tragikus történetről lehetne itt szólni.

Az egyes szám első személyű elbeszélő hatására a narrátorral való szinte kényszeres azonosulás elősegíti azt, hogy a befogadó végig elhiggye, amit olvas, ebből adódóan nem akarja lerombolni a gyermek felépített világát, hanem éppen ellenkezőleg, vele együtt akar haladni. Azonban a szövegfolyamban nincs elegendő feszültség ahhoz, hogy az irónia nyilvánvalóvá válhasson, ahogyan ahhoz sem, hogy az olvasó mindvégig ugyanolyan kitartóan fogja a névtelen gyermek kezét.

Molnár Vilmos

Az ördög megint Csíkban

Bookart Kiadó
Csíkszereda, 2013

Takács Éva

HÍMZETT IRODALOM

„Volt benne minden: megingathatatlanul szilárd logikai váz, jókora adag transzcendencia, lelki és fizikai szükségletekkel való törődés. Örökérvényű megoldás az ember problémáira. Kívánhat-e valaki többet az imbolygó betűktől, kusza soroktól?” Molnár Vilmos *Az ördög megint Csíkban* című, nemrég megjelent kötetének 87. oldalán áll ez a pár mondat a falvédőkre írt bölcsességek meghatározásaként.

Az örökérvényű igazságoktól eltekintve (vagy éppen azoknak a létjogosultságát megkérdőjelezve) a fenti sorok az egész kötetre nézve megállják a helyüket. Az ironikus hangnem, a humoros elbeszélésmód, a pontosan lokalizálható történetek, melyek különféle műfajok megidézésével társulnak, olyan mitológiaszerű atmoszférát teremtenek, amely helyhez kötöttsége ellenére is üdítő olvasmányélményt nyújt olvasójának, akár ismeri a szóban forgó települést, akár nem. Molnár Vilmos ezt olyan eszközökkel éri el, amelyek az általános tudásanyag megmozgatására töreksenek. Ilyen a nagymama mindig misztikus (de legalábbis az unokák által misztifikált) alakjának, a történelemtől való kollektív tudásnak vagy például a mese mindenki által ismert formái követelményeinek a megidézése. Mindezt a személyesség hangján át, ami csak tovább erősíti azt a tényt, hogy a kötet bárki számára nosztalgikus hangulatot idéz, aki volt már unoka, elhagyott szerelmes, kocsmai jelenet szem- és fültanúja vagy éppen rendőri túlkapás áldozata.

A kötetben található, egymástól tematikájában olykor nagyon eltérő tizenhárom novella egytől-egyig magán viseli azokat a jellemzőket, amelyek a szövegek közötti átjárást biztosítják. Kezdve az olyan tematikus elemektől, mint a több írásban is felbukkanó szereplők (például Pósa temetőőr vagy a nagyszülők) és tárgyak (például hagyma, fokhagyma), át az egész kötet hangnemére jellemző irónián, egészen a humoros mozzanatokig. A humor forrása Molnár Vilmos prózájában szinte bármi lehet: például a hihetetlen szituáció, amelyben a sírjából kikelt lány testébe marslakók költöznek, hogy megakadályozzanak egy nukleáris robbanást (*Bereczki Paula esete a marslakókkal*). A mese mindenki által ismert narratívájának kitöltése olyan elemekkel, mint a koalackó, a kőrifa vagy éppen a nyelvi leleményt szintén nem nélkülöző „Szunyokratész miniszterelnök úr őexcellenciája” (101) szintén erősíti az írások humoros jellegét. A rég elfelejtett, illetve nyelvjárási szavak és kifejezések jelenbe történő visszaírása (pl. zelegorkodtak, „Logot kötik a petedre” [24] stb.) és ezeknek különböző, inkább a tudományos regiszterbe sorolható szavakkal való keveredése (indisponáltság, fluidumok, primér stb.) sokszor olyan nyakatekert mondatokat eredményeznek, amelyek játékosága már önmagában is elegendő lenne ahhoz, hogy az olvasó figyelmét fenntartsa.

Ezt a töretlen érdeklődést csak az a néhány nagyon erőltetettnek, sőt közönségesnek ható szövegrész árnyékolja be, amelyek a címadó novellában találhatóak. Ezek közül csak a kötet színvonalához talán még illeszthető, cifra káromkodást idézem: „Hogy azt a pityókátokánnyon kigömbölyödött mármángós agyú fejedet egyengessék hokibottal kocka alakúra” (31). Az elbeszélés mód szakadozottsága mellett a humor forrása az is, hogy a szövegekben az ismétlés alakzata sokféleképpen feltűnik. A kötetben gyakran felbukkannak korábban említett szereplők, de a *Béla kézre kerítése* című írásban egyenesen a rendőr, illetve Béla megkétszereződése is megtörténik, kinek-kinek ikertestvére által. Ennek magyarázata így hangzik: „Egyedül egy ember az egy ember. Megduplázva kicsit már olyan, mintha jelentene valamit” (18). Az egyébként kevésbé jól sikerült szöveg, a kötet címadó novellája (*Az ördög megint Csíkban*) az annak mottójában is megidézett Tamási Áron-novella, az *Ördögváltozás Csíkban* megismétléseként, de legalábbis párhajként értelmezhető, ahogy a kötet végén található mesék a mese narratívájának megismétlései/átértelmezései/átírásai.

Az egyes szövegek elbeszélés módjában is gyakran találhatóak ismétlések, például az első novellában annak hangsúlyozása, hogy egy úrinő

holtában is úrinő marad, vagy a *Történet Bolond Lináról és a Vörös Hadseregéről, a tökéletes kontyról meg nagyanyámról* című novella kezdő és zárómondataként funkcionáló „Nagyanyám egy belevaló srác volt” (36, 49) kijelentés, ami pedig már tovább vezet annak a kérdésnek a feltevéséhez, hogy a nagyon pontosan lokalizálható (Csíkszereda környéke) történetek vajon miért működnek tökéletesen egy, az azt a környéket nem (de még a kisvárosi létformát sem) ismerő olvasó számára. Ez – úgy vélem – a novellák mese- és mítoszszerűségével magyarázható. Túl azon az egyértelműnek tekinthető tényen, hogy az utolsó négy szöveg a mese műfajába sorolható, ez nem csak a formai sajátosságokban mutatkozik meg. A *Mese a szerencséről* a három királyfi történetének kifordítása, a *Mese az alvóbajnokról* a király–királylány tematika másként értelmezése, míg a *Mese a varasbékáról* szép példája a mese magyarázó, eredetet meghatározó funkciójának betöltésére: „Így született a medvepuszi” (114), „Így született a melodráma és a hülyeség” (115), „Így született a happyend és az összecsapott befejezés” (116). A példákból is látszik, hogy ezeknek az önreflexív és rendkívül ironikus voltára nem is kell külön felhívni a figyelmet.

A kötetben megismert közösségnek (is) megvannak a maga hősei és a róluk kreált saját történetei: a halottaiból visszatért szerelmes, a gonoszt rászedő fényképész, az egész közösséget megmentő nagymama, aki mindenféleképpen valamely feljebb való erőnek a kegyeltje stb. A közösség mindennapjaira, illetve a különböző külső tényezőkre (például a háborúra) történő reflexiókkal is találkozunk. A Bolond Lina kontyába rejtett óra hozzásegítette a várost a felszabaduláshoz: „A szomszédság körében még ma is tartja magát a nézet, hogy tévedés történt, amikor újra kijelölték a határokat, mert a nagyhatalmak nem vették figyelembe, hogy azt a fertályt, ahol ők laknak – némi orosz segédlettel –, voltaképpen nagyanyám és Bolond Lina szabadították fel” (48). Ez a történet például olyan kollektív történelmi ismeretet mozgat meg a háborúval kapcsolatban, amelyről mindenkinek van előzetes közvetlen vagy követett tudása. Ezt a technikát sokszor alkalmazza a szerző: mindenki hallott már olyan történetet, amelyben valaki(k) rendőri túlkapas áldozatává lett(ek), ahogy Béla vagy Bélák a *Béla bekerítése* című novellában, de a *Félig titkos történetben* felvázolt figurákat is mindenki behelyettesítheti saját szereplőivel a körükön írt kocsmajelenetben. Ezáltal a nagyon konkrét, helyi eseményekből általános, mindenkivel előforduló történetek válnak, amelyek izgalmasága éppen ebben a behelyettesíthetőségben rejlik.

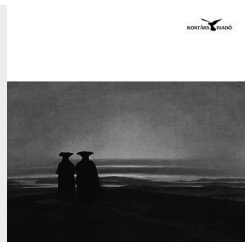
Ezt tovább árnyalja az is, hogy a legjobban sikerült novellák éppen azok, ahol ezek a Csíkszereda környékén játszódó történetek az elbeszélő pozíciója által még közelebb kerülnek az olvasóhoz – itt a nagyszülőkről, elsősorban a nagymamáról szóló novellákra gondolok. Ezekben a szövegekben a nagymamát az unoka (itt: hétéves pályakezdő fiatalember) szemével látjuk, az általa ismert, de a közösség szűrője által is befolyásolt, majd így elmesélt képként. A nagymama felelős több csodás eseményért, valamint egy szomszédos falu, Bagospatak megmentéséért is. Olyan transzcendens magasságokba emeltetik, amire csak egy közösség mondavilága vagy egy unoka rajongása képes. Molnár Vilmosnál azért mindkettő kellő iróniával, illetve a hitelesség megkérdőjeleződésével párosul, és pontosan ez az, amitől végig érdekes tud maradni.

Szintén a nagymama alakjával, illetve az elbeszélés személyességével hozható összefüggésbe a kötet egyik legérdekesebb része. Miután a *Történetek Bolond Lináról és a Vörös Hadseregről, a tökéletes kontyról meg a nagyanyámról* és a *Hagyma, avagy amikor nagyanyám varázslásra vete-medett* című novellákban már kellőképp megismertük a szóban forgó nagyanyát és legfontosabb hőstetteit, az elbeszélő a *Nagyanyám hokedlije* című írás elején így szól: „Nagyanyám környezetében meghunyászkodtak még a tárgyak is” (83). Ezzel nemcsak a címben szereplő hokedli fontosságára, de az egész kötetben fel-felbukkanó, a *Hagyma...* című novellában kiemelt szerephez jutó hagymának a jelentőségére is felhívja a figyelmet. Az egyes személyekhez és történetekhez kapcsolódva felértékelődnek a tárgyak: ahogy Erisz almája is a körülötte kialakult viszály miatt lett felejthetatlenné, úgy Ignác bá élete munkájának gyümölcse, az oldalára fektetett csengőóra is csak az eszes nagymama ügyeskedéseinek és a szerencsés véletlennek köszönhetően válik a közösség életét nagyban befolyásoló tárggyá. Hasonlóképp Bereczki Paula fekete csipkekombinéja vagy a nagyanya hokedlije is csak a hozzájuk kapcsolódó személyek, továbbá közösségi történetté válásuk révén nyerik el attribútum-jellegüket, ezáltal pedig jelentőségüket a kötetben.

Külön kiemelő, hogy a *Hagyma...* című novellában nemcsak tematizálva, illetve a nagymamához kapcsolhatóan jelenik meg a kötetet átszövő hagymamotívum, hanem az egymást követő (csillaggal elválasztott) hosszabb és rövidebb részek a növény fizikai képére/felépítésére is reflektálnak. A hagymához való „használati utasítás” pedig a szöveg(ek)re is érvényes: „Ha hagyma, akkor a héjával kell kezdeni. Csak azt lehántva hozzáférhető a többi burok. Lehetne ugyan kap-

odva késsel kettévágni középen. Nem tesszük. Folya a vére, csipné a szemünk. Inkább óvatosan lefejtve külső, vékony héját, magunk elé tesszük kitakart, póre testét, majd miután darabig legeltettük szemünket lágyan ívelő vonalain, öklünkkel odasújtunk a közepére. Ha ügyesek voltunk, ép és szép rétegekre esik szét, s körkörösén kibomolva feltáruul a múlt” (55). A múlt feltáruulása pedig elősegíti azt, hogy az unoka nézőpontjának előtérbe kerülésével a kötet végén helyet kapó négy szöveg akár a nem mindennapi nagymama különös meséjeként is értelmezhető legyen.

A mítoszok időtállóságát és az elmondottak időtlenségét erősíti az *Öregapám csütörtökje* is, bár ez szintén a kevésbé sikerült darabokhoz tartozik. Ennek ellenére mind az előző gondolatmenetbe beilleszthető, mind pedig a *Falvédőn* című novellában középpontba állított, falvédőkön olvasható igazságok örökérvényűségével összefüggésbe hozható. Az előbbi szövegben az „Úgy kerek a világ, hogy híja van” (52) kijelentés akár egy falvédőszöveggént is olvasható, megelőlegezve a később ezekről írottakat. A közösségben létjogosultságot nyert, s általa mitizált történetek pedig szintén falvédőre írandók. Az elbeszélő – a többi novella után olvasva nem meglepő módon – a falvédőket is előbb a „hímzett irodalom” és a „hímzett filozófia” jelzőkkel illeti, később azonban „hímzett meszeléspótlékká” (86–87) minősíti, amely romboló folyamat ugyanúgy ráolvasható a kötetben megidézett műfajokra, mint a felépített és közben folyamatosan lerombolt mítoszokra. Ezen kívül a történetek abszurd jellege is ezt a mindent megkérdőjelezést erősíti. Mindez pedig azt eredményezi, hogy immár megkérdőjelezhetetlen: *Az ördög megint Csíkban* egy bravúros (nem csak!) nyelvi játék, cirádás, sok színnel hímzett irodalom, amelytől szerencsére örökérvényű igazságokat nem, de maradandó olvasmányélményt mindenképpen nyerhetünk.

Hász Róbert
A Vénusz vonulása

Hász Róbert

A Vénusz vonulása

Kortárs Kiadó
Budapest, 2013

Gorove Eszter

UTCÁK, VÁROSOK, VILÁGOK

Történelmi alakokról, tudománytörténeti mérföldkövekről, kulturális viszonyokról és változásokról regényt írni kockázatos vállalkozás. Nem csupán azért, mert vannak hagyományok, amelyek szerint ismeretebb történelmi személyekhez, kitüntetett időpontokhoz viszonyulunk – megtanultuk, ki volt Mária Terézia, mikor írtak először a lapp és magyar nyelvrokonságról –, hanem azért is, mert egy-egy alak, időpont kiemelése a történelem folyamából esetlegesnek tűnhet, hacsak nem igazolódik vissza valamiképpen a választás szükségszerűsége a regény olvasása folyamán.

Hász Róbert *A Vénusz vonulása* című könyve egyetlen nagy történelmi és csillagászati időpont köré szerveződik, ez pedig az 1769-es Nap–Vénusz-együttállás, ami lehetővé tette, hogy Hell Miksa és Sajnovics János megmérhesse a Nap és a Föld közötti távolságot. Miért fontos azonban ennek az időpontnak a kiemelése? A magyar jezsuiták csillagászati eredményeit hangsúlyozná Hász? Esetleg a Hell alakjánál jobban körvonalazódó főszereplőnek, Sajnovics Jánosnak állítana emléket? Tegyük hozzá, Sajnovics neve elsősorban nem csillagászati tevékenysége révén cseng ismerősen, sokkal inkább nyelvészeti munkája határozza meg hozzá való viszonyunkat, hiszen az ő nevéhez fűződik *A lapp és a magyar nyelv azonosságának bizonyítása* című munka – noha e nyelvrokonsági kutatás a szövegben épphogy csak említésre

kerül. A regényt olvasva az emlékállítás lehetősége mindinkább háttérbe szorul, hiszen nem a csillagász, de nem is a nyelvész Sajnovics személyéhez kerülünk közel, hanem (a fiktív) Jánoshoz, a magánemberhez. Ezzel egyidejűleg azonban kultúrtörténeti korrajzot vázol fel a szöveg, amelynek hitelessége mindvégig érzékelhető.

A hitelesség nem elhanyagolható kérdés, hiszen a regény alapját és apropóját Sajnovics János útinaplója adja. Hász Róbert történelmi választása ekképpen véletlenszerű, ahogyan ő maga is állította könyvbemutatóján, hiszen az útinaplóhoz csak szerencse folytán jutott hozzá, s mint azt honlapjának jelmondata is tükrözi – „Azért vagyunk mi, mesemondók, igricek, költők és írók a világon, hogy az igazságokon túl elmondjuk az embereknek a történeteket is” –, őt valójában a történetek érdeklik, az útinapló tekintetében pedig azt az embert találta izgalmasnak, akiknek személyisége kibontakozik az utazás során. Hiszen Sajnovicséknak a megfigyelés érdekében Vardø szigetére kellett utazniuk, s eközben olyan, a korabeli kultúrát jól reprezentáló városban haladtak keresztül, mint Prága, Drezda, Lipcse, Hamburg vagy Koppenhága.

A Vénusz vonulása tehát egy utazás regénye, az utazó azonban lehetett volna akárki más is, hiszen az út során megnyíló és bezáruló kapuk, idegen szokások, elméletek megismerése, a kísértések bárkire formáló erővel hatnának. Az utazás ugyanis nem csak azért kiemelkedően hangsúlyos témája a regénynek, mert a könyv nagy részét a sziget felé tartó út leírása adja, hanem azért is, mert János utazása egyszerre belső is, hivatásának, életpályának megszilárdításához, újráválasztásához érzékel el Vardø szigetén.

János nem maga választotta a jezsuita rendet, gyermekkorában került a győri jezsuita gimnáziumba, ahol szigorú fegyelmet tanult, meghatározott világlátást kapott, melyet eszébe sem juthatott megkérdőjelezni. Fogékonysága, nyitottsága és megfigyelőképessége már a szöveg elején megmutatkozik: „A győri jezsuita gimnáziumban, alig tízévesen jött rá, hogy rendelkezik egy képességgel, amely kiemeli társai közül. Ami lehetővé teszi számára, hogy olyan lelkiállapotokat is ki tudjon fejezni, amelyekre szavak nem alkalmasak. [...] szavakkal pontosan körül nem írható érzelmeket ébresztettek benne: *felismeréstörédékeket*, melyek által, ha csupán villanásnyi időre is, fölsejlett egy ritkán érzékelhető, mégis létező másik valóság” (8). Ez a nyíltság és megfigyelőtehetség teszi lehetővé – kissé sablonos módon –, hogy az út során a különböző tapasztalatok és találkozások kétségeket ébresszenek benne, megkísértsék, hassanak rá.

Az állomások – városok –, amelyeken keresztül haladnak, mind szolgálnak egy-egy tapasztalattal. Már a nyitó helyszín, Nagyszombat is megkísérti Sajnovics Jánost, hiszen a patikárius felesége vonzalmat ébreszt benne, s nyilvánvalóvá válik számára, hogy ha „tehetné és alkalma adódna, [...] azon nyomban elmenekülne Nagyszombattól” (23). Ez az „alkalom” pedig nyomban ölébe is hullik, amikor Bécsbe hívja egy levél a tudományos útra felkészülni, Hellhez.

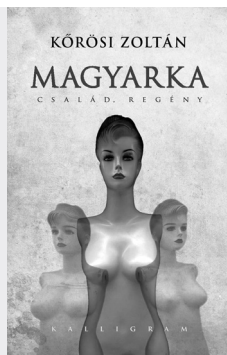
Útjuk során az első állomás Prága, amely tudományos vívmányai-val, pontosabban egy, a korban nagyon meglepő találmánnyal büvíli el Jánost, méghozzá egy lépegető, önmozgó masinával. Ezek az „embergépek”, amelyek a regény tanúsága szerint lépegetni, karjaikat emelgetni is képesek voltak, Sajnovics eredeti útinaplójában is szerepelnek, e helyütt tehát nem Hász Róbert fantáziájával van dolgunk. Jánost Prága csodálkozásra készíti és az emberi lángelme elismerésére tanítja meg, míg a következő állomáson, Drezdában már komolyabb kihívások elé kerül, politikai ügyeskedésre kényszerül. Már a városfalaknál nehézségekbe ütköznek Hellel: várakoztatják őket, majd nem kapják vissza papírjaikat a belépést követően, s csak János leleménye folytán tudják megoldani a problémát. Itt érdemes megjegyezni, hogy a szöveg egészét átszövi a korszakra jellemző jezsuita-ellenesség, amely 1773-ban odáig vezetett, hogy XIV. Kelemen pápa feloszlatta a rendet. Jánoséknak a kedvezőtlen közhangulat miatt civil ruhában kell útra kelniük, s útjuk során többször is találkoznak rosszakarókkal. Hamburg városa már egészen másféle tapasztalatokkal szolgál; Hell tömör összefoglalásában: „Hát íme, korunk Szodoma és Gomorája!” (115) Sajnovics itt találkozik az újabb kísértéssel, egy volt jezsuita szerzetes révén, aki Hamburgot mint a szabadság lehetőségét mutatja be neki, ami azonban csak az italt és a nőket jelenti. Az utolsó kísértés, amely Jánost komolyan is foglalkoztatja, Trondheimhez kötődik, ahol felajánlják neki, hogy tartson a Phoebus nevű hajó utasaival együtt az Újvilág felé, ahol a tudomány fogja megalapozni a rendet, kialakítani a társadalmat. Egy új élet lehetősége tárul fel előtte; végül a meghívást, ha nem is véglegesen, de visszautasítja.

Az igazi út János számára azonban csak azután következik, hogy megérkezik a szigetre. A sziget rendkívül eseménytelen világa, a sötétség, a zárkózott életmód, amely nagyrészt a kutatásra szorítkozik, arra kényszerítik, hogy a „belső” felé forduljon. A belső világokra való figyelés egyik mozgatórugója, hogy megismerkedik a szigeten élő száműzöttel, akinek állítása szerint látomásszerű találkozásai vannak

a túlvilággal. A száműzött látomás-elbeszélései nagy hatással vannak Jánosra, ő maga is egyre többet gondol erre a világra, s újra és újra elbeszélgeti Raskovitzcal „utazásait”. Hász a regénynek ezen a részén is hű marad a korszakhoz, hiszen Raskovitz látomásai mögött a 17. század végén született svéd misztikus, Swedenborg elméletei állnak. Swedenborg látomásai során állítólag betekintést nyert a mennyországba és a pokol bugyraiba, ám nemcsak a Földről, hanem más bolygókról való lelkekkel is összeköttetésben állt. Elmélete szerint az utolsó ítélet 1757-ben esedékes, amely után a Jelenések könyvében szereplő Új Jeruzsálem lesz az új világ. Ekképpen Swedenborg egyfajta előhírnök szerepben határozta meg magát. Raskovitz látomásai mögött azonban nemcsak a miszticizmus vagy a próféta szerep, hanem a teljes magány és a valódi életről való lemondás áll. Ezért is lényeges, hogy János az utolsó kísértést – a Phoebus hajót és az Újvilágot – úgy utasítja el, hogy közben a száműzöttnek új életet biztosít, hiszen őt küldi maga helyett a hajóra. Azonban nem csupán lemondás és jóakarattal vezérli, sokkal inkább magára találásának lehetünk tanúi az utolsó oldalakon, amikor valójában megérkezik a szigetre, újraválasztva saját sorsát: „Régóta nem tapasztalt békesség szállta meg. Mintha a másik fele, amelyikre várt, amelyik mindeddig úton volt, lemaradva mögötte, megérkezett volna végre a szigetre” (321).

A regény három nagyobb egysége jól tükrözi a világ kinyílásának folyamatát, amit János útja során megtapasztal. Az *Utcák* Nagyszombattal teret fedik le, a *Városok* az utat Vardø felé, míg a *Világok* helyszíne már Vardø, ahol János végül saját „világa” mellett marad. Hász Róbert szövege könnyen befogadható, sőt néhol kissé súlytalanok tűnik fel. A szerző poétikai hitvallásában azonban szerepel, hogy a történet elmesélése érdekli, ekképpen tudatos választásról beszélhetünk a szöveg nyelvét illetően. Azonban veszélyes is lehet ez a könnyedség, hiszen a regény nem tét nélküli kérdéseket érint: az identitás megválasztásának lehetősége, az elbizonytalanodás a (nem választott) hivatásban, majd ennek sajátjáté tétele mind olyan probléma, amelynek súlyát és élet veheti el a nyelv. A történelmi keret, amely a változásokról, egy átforgalmazó világról tanúskodik, ugyanakkor nyomatékosítani igyekszik a választások és bizonytalanságok problémakörét. Ám kérdéses, vajon olvasható-e történelmi regényként a mű, illetve fontos-e, hogy milyen korban találkozunk olyan magánemberi kérdésekkel, mint hogy ki vagyok én, mi a feladatom, a hivatásom? Túl azon, hogy a regényben fellelhető történelmi adatok és alakok hitelesítenek egy kort, van-e bár-

mi kapcsolatuk a főszereplővel, problematizálják-e a korszakot, számít-e, hogy előkerül Goethe, Klopstock, számít-e, hogy János egyben Sajnovics is? János útja önmaga felé bármelyikünk útja lehetne, talán ezért tűnik esetlegesnek a történelmi személy és időszak megválasztása. A könyv persze nem is vállalkozik többre, mint hogy egy kalandregény legyen, de így a cselekményszálakat lehámozva nem sok marad a szövegből.

Kőrösi Zoltán

Magyarka

Kalligram Kiadó
Pozsony, 2013

Mezey Alexa

KÖZHELY AZ ÖRÖKSÉGÜNK

Három nő, három generáció, három anya, három gyermek, három örökség. Kőrösi Zoltán legújabb regénye, a *Magyarka* főszereplői három generáció nőtagjai, akik sorsukat elfogadva igyekeznek élni és túlélni közel száz év Magyarországának mindennapjait. Ez a belenyugvás, az élet kegyetlenségének elfogadása, a szereplők és a narrátor egybeolvadó hangjának hidegsége teszi Kőrösi regényét erős, ám nem hibátlan szöveggé.

A halált is egyszerű természetességgel leíró narrátori szólamba vezet be minket a kötet elejére választott, igen találó Danilo Kiš idézet is: „Hajlamos vagyok azt hinni, hogy Newton a föld nehézkedéséről szóló törvényét az ürülék segítségével fedezte fel: ahogy ott guggolt a fűben, az almafa alatt, úgy estefelé, amikor felragyogtak az első csillagok” (7).

Az élet ilyen profán egyszerűsége az, amire a narrátor minden adandó alkalommal felhívja az olvasó figyelmét. A *Magyarkában* semmi sem szent, semmi sem magasztos, a pátoszt minden alkalommal megtöri az élet közönségessége és a lépten-nyomon felbukkanó halk, de annál hallhatóbb ironia.

A legerőteljesebben profanizált motívum a regényben a halálé. A szereplők életének és annak végének esetlegessége az, ami igazán kegyetlen, az ezt kommentáló narrátori hang közönyössége pedig megrázó. Nagyapa koponyaalapi törést szenved egy munkahelyi balesetben, melynek következtében „sötétlő kis folt maradt a rücskös betonon. Nem galambszar és nem lehullott falevél volt, ragacsos, sűrű vér” (28). Ugyanilyen erőteljes, mégis egyszerű Varga, a cigány zenész halála is a regény vége felé: „Az előszobában hanyatt esett, ott feküdt a felgyűrődött rongyszőnyegen, alsónadrágban és trikóban, az egyik karja a törzse alá szorult, Anya, amikor kiszaladt a zuhanás zajára, meg se tudta mozdítani a nagy testet” (141).

A pátosztól való megfosztás eszközét Kőrösi nemcsak a halál leírásakor alkalmazza, hanem az élet olyan fontos eseményeinek megjelenítésekor is, mint például a szüzesség elvesztése, a vetélés, egy súlyos nőgyógyászati műtét elszívódása, vagy akár a koncentrációs táborokat is megjárt tanárnő megszégyenítése. Ennek következtében az olvasó nem oldódhat fel az olykor-olykor már giccsbe hajló jelenetekben, hiszen a narrátor minden egyes alkalommal visszarángatja a való élet közönségességébe: „ott mondták meg neki, hogy a hasi heg tényleg nem fog meglátszódni, viszont a petefészket is kivette az orvos, mert az egyikben rosszindulatú csomót találtak. Ott a papírján minden le van írva. Tartósították is, kirakták vitrinbe, hogy a rezidenseknek legyen miből tanulni” (196).

A regényben alkalmazott szabad függő beszéd a legmegfelelőbb választás ennek a közönyös, kegyetlen hangulatnak a megjelenítésére, azonban rengeteg olyan csapdát is rejt magában, amelyeket Kőrösinek nem sikerült minden alkalommal elkerülnie. A narrátor és a szereplők hangja, nézőpontjaik többször keverednek egymással, Gabri a regény egy pontján például így beszél saját apjáról: „Gabri azt mondta, ilyenkor az anyja a férjéről beszél” (73). Az ilyen apró, nézőpontbeli hibáknál azonban sokkal zavaróbb módon is keveredik a két hang stílusa. Míg a szereplői hangokban használt közhelyeket, képzavarokat és rossz mondatokat valamelyest legitimmé teszi pusztá elhelyezésük a szövegen belül, addig ezeket a narrátori szólamban kerülni kellett volna: „Így

történt, hogy Katinak rövid időn belül rá kellett jönnie, hogy a többiek egyszerűen kiröhögik őt a háta mögött, ami annyit tesz, hogy utálják is és ki is nevetik” (104); „hanyatt feküdjének a fakeretes ágyakban, sápadtan heverjenek a beeső holdfényben, összetapadjon a hátuk, de a lehető legtávolabbra kerüljön a fejük” (17). Ezek a hibák bosszantóak, hiszen könnyűszerrel elkerülhetőek lettek volna.

Talán ennek a keveredésnek a következménye az is, hogy a szereplők megszólalásai nem mindig helyénvalóak, néhol átgondolatlanok. A két legszembetűnőbb ilyen rész a feleségét éppen megerőszkoló Drozdics szavai: „Majd én megmutatom neked, te rohadt kurva, hogyan viselkedj, hörögte, majd megtanulod, hogy velem nem lehet játszani, te még most sem tudod, milyen egy igazi férfi, letépte az ott-honka gombjait, hallgatsz?, gőgös vagy?, a térdével recsentette ketté a szoknyát, hát csak röhögj a hátam mögött, feltúrta a kombinét” (50), illetve Kati és fia beszélgetései a prostitúcióról, amelyek során egyszer Tomi szól így: „Anyá, a te tested, te tudod, mi az, amit kibírsz” (164), majd Kati mondja a következőket: „Tomikám, ha dolgozom, akkor is folyton rád gondolok” (178). Ezek a megszólalások egészen egyszerűen nem működnek, és rányomják bélyegüket azokra a nagyobb egységekre, amelyekben előfordulnak.

A *Magyarka* főszereplői a három generáció nőtagjai: Nagyanya, Anya és Kati. Az ő sorsuk, egymáshoz fűződő viszonyuk, az örökség, amelyet kaptak – háttérben a korabeli Magyarország történelmi eseményeivel – alkotják a regény fő cselekményszálát. A hangsúly erre az örökségre, az élet ismétlődéseinek közönségességére kerül, mindez pedig Kati életében összegződik. Ezek az ismétlődések szöveg- és cselekményszinten is visszaköszönnek a regényben.

Szövegszerű ismétlődésként van jelen például a férfiak csókjának és illatának leírása, ami kiemeli a férfialakok sematikus ábrázolását a regényben. Ez a sematikus azonban nem minden esetben működik, több szereplőnél kifejezetten zavaróan hat. Varga István cigányprímás figurája például azért hagyja el Ilonkát, hogy felvegyék a Zeneművészeti Főiskolára, és bebizonyítsa, hogy elég jó a lánynak, aki azonban nem vár rá, így évtizedekkel később – túl karrieren, gyerekeken, váláson – lehetnek majd újra együtt. Itt a romantikus kliséket nem oldja fel a narrátor szólama, nem enyhíti a pátoszt, az eddigi iróniával és gúnynyal terhes hang után egy ilyen tisztán mesészerű szál nemcsak hihetetlen, közegidegen is. Az az életanyag, amivel a szerző ebben a regényben dolgozik, szinte kilöki, kitzasztja magából ezt a minden iróniától

mentes, romantikus és közhelyes figurát. A másik ilyen alak Tamásé, Kati élettársáé. A zsidó fiatalember figurájában rendkívül erős szerepet szánt Kőrösi a pénzhez való viszonyának, ez szintén feloldatlan, feloldhatatlan marad a regényben. Tamás egy másik nővel kezd viszonyt, Kati-val való szakításukkor pedig a következőképpen gondolkodik közös vállalkozásukról: „A pénz attól még pénz, hogy így alakultak a dolgaink, nem kellene kidobnunk az ablakon. Sőt, szerintem könnyebb is lesz úgy dolgoznunk, hogy csak barátok vagyunk” (132). Ezek az alakok nem adnak hozzá, inkább elvesznek a regény érdemeiből, zavaróak és idegenek a szövegvilágban.

A szövegszerű ismétlések másik része a „Mostantól minden jó lesz [...] nem is csak hogy jobb, de jó” (16) és az ezt követő sorok. Ezek a mondatok átszövik a regényt, egyre sűrűbben, mint egyfajta mantra, egy mottó, amelyet bár ismétlgetnek a szereplők, ők maguk sem hisznek benne, és valóban, a regényben sem lesz soha semmi se jobb, se jó. Ez a motívum erősíti a narrátori hang ridegsége által már megalapozott érzést, miszerint az életben semmi magasztos nincs, a sors klisék gyűjteménye, az örökség pedig csupán közhelyek egy csokorba gyűjtve.

A sors klisészerű, eleve elrendelt voltát erősíti a történelem ábrázolása a regényben. A történelmi események nem tolaakodóan, inkább a háttérben vannak jelen, mégis meghatározzák a regény szereplőinek életét. Ez a meghatározottság, az élet fordulataival szemben való tehetetlenség az, amit olyan jól ábrázol Kőrösi. Néhol finom utalásként, néhol pedig rövid történelmi betétekből szerzünk tudomást az éppen aktuális politikai eseményekről, amelyek nagyon jól épülnek be a szövegvilágba: „A grófokról egyébként nem beszélt senki, nem is emlegették őket, mindenki tudta, mennyivel jobb most, amikor gyerekek tanulhatnak és játszhatnak azokban a termekben, ahol a háború előtt csak néhányan terpeszkedtek” (72). A legtalálhatóbb eszköz talán a szocializmus ábrázolására, folyamatos jelenlétének érzékeltetésére használt dalok, indulók beemelése a szövegbe, amelyek pillanatnyi, ám erőteljes hatást gyakorolnak az olvasóra, hívószóként működnek, azonnal felidézve ezen időszak mindennapjait.

A történelmi szálhoz szorosan kapcsolódva jelenik meg a magyarság, a nemzetiség kérdése a regényben, ez a bordélyházi jelenetekben bontakozik ki legjobban. Kati, akit a csapos Magyarkának nevez el, szerb és lengyel gyökerekkel is rendelkezik, mégis mindezt összegeygetve magyarnak vallja magát: „Ébredj, te álmos szerb, itt a reggelid! Szerb az anyád, Günther, tudod, hogy én magyar vagyok! Ne szóra-

kozzál, milyen magyar az, akinek szerb neve van? Hát olyan, mint én, Günther!” (171) A bécsi bordélyházak és az azokban dolgozó különböző nemzetiségű lányok leírása azonban néhol akaratlanul is klisékbe torkollik, megkapjuk a „cigányok a magyarok” és a „csak a román lányokkal nem jó egy helyen dolgozni, azok nem csak összetartanak, de soha nem panaszkodnak és minden bevállalnak” citátumokat is. Szilágyi Zsófia meglátásával élve azonban az a szerencse, hogy ezeket a közhelyeket mindig maguk a szereplők mondják,¹ így lesz ez is annak az örökségnek a része, amelyet Kati kapott a családjától.

Kati alakja a szöveg csomópontja, minden családi örökség, minden eleve elrendeltség benne fut össze. Ugyanúgy minőségellenőrként dolgozik, mint régen a nagyanyja, fiát pedig a nagyapjához hasonló baleset éri. Szeretője ugyanúgy csókolja, mint a férfiak az anyját és a nagyanyját, a bordélyházban egy férfinak ugyanolyan illata lesz, mint a fiatal Vargának Anyával való első találkozásukkor, Tamás pedig ugyanúgy vezeti be az erdőbe, mint az apja az anyját. Kati alakjának megrajzolásakor a szerző mégsem volt kellőképpen körültekintő. Ez a női alak nem tesz semmit sorsának alakulása érdekében: sodródik az élettel, az emberekkel. Magyarázható ez a sodródás úgy, mint családi örökség, a közhelyekbe való kapaszkodás mint családi hagyomány, a „minden jó lesz” élethazugság teljes és végérvényes elfogadása, a magyarázat bizonyos pontokon mégsem bizonyul elégségesnek. Egyetlen példát kiragadva a cselekményből: Kati, már prostituáltként, odaadja munkáltatójának a biztosításra szánt összeget, aki azt elkölti. Ezek után még kétszer hagyja nála a pénzt, ami a pusztán az eseményekkel sodródó női alakot egyenesen bugyutának, életképtelennek állítja be. Érthetetlen, szükségtelen és teljességgel motiválatlan mozzanata ez a regénynek.

Kati alakjának megfejtéséhez több kulcsot is ad a szöveg, ezek közül a legjobban sikerült rész Kati monológja már benuktan fekvő anyja kórházi ágya mellett. Ebbe a részbe építi be a szerző *A szeretet himnuszának* egyes sorait, hihetetlen érzékenységgel és finomsággal: „nem beszélt hozzám senki, és mégis tisztán hallottam, hogyan kiabáltál velem, Anya, amikor az intézetisekkel kint akartam maradni estig az udvaron, a fülemben csengett, hogyan kiabáltál velem, amikor az alagsori klubban szilvesztereztünk, és én nem akartam hazamenni előbb, mint a többiek, a szeretet nem viselkedik bántón, nem keresi a maga hasznát,

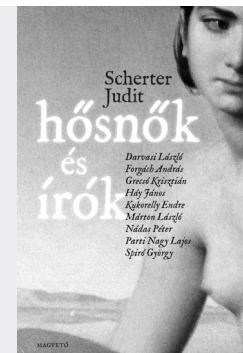
1 Vö. SZILÁGYI Zsófia, *Senki, senki nem hitte volna*, Litera.hu, www.litera.hu/hirek/senki-senki-nem-hitte volna.

nem gerjed haragra, nem rója fel a rosszat, hát én ott, abban a városszéli házban akkor már csakis a magam hasznát kerestem” (147). Remekül sikerült rész ez, amelyben a szerző sikerrel kerüli a narrációban megjelenő, már említett hibákat, árnyalja Kati figuráját és monológján keresztül megvilágítja azt az örökséget, amelyet Kati családjától kapott.

A *Magyarka* egy összességében jól sikerült regény, nem szabad azonban elsiklani hibái fölött sem. A narráció egy-egy ponton megbicsklik, és a máskülönből megfelelő helyen és megfelelő szereplőkkel kimondatott, mégis jelentéssel bíró klisék néhol a narrátori szólamba keveredve rontják annak minőségét, jelentésüket pedig elveszítik. A sematikus, nem megfelelően árnyalt alakok is sokszor zavaróak, legyenek azok akár mellékszereplők, akár fontos férfialakok. A *Magyarka* mindezen hibái ellenére mégis képes hatásos, az élet profán, közhelyes oldalát fanyar iróniával bemutató szöveggé működni, amely elgondolkodtatja az olvasót, vajon valóban közhely-e az örökségünk.

Scherter Judit
Hősnők és írók

Magvető Kiadó
Budapest, 2013

Debreceni Boglárka

FIKTÍV SZEREPLŐK

Scherter Judit *Hősnők és írók* című, szövegrészletekkel kibővített interjúkötetének hatására a vizuális típusú olvasók nem lehetetlen, hogy elképzelik majd, vajon milyen nő lenne Darvasi László, Forgách András, Grecsó Krisztián, Háy János, Kukorelly Endre, Márton László, Nádas

Péter, Parti Nagy Lajos vagy Spiró György. Gyanítható, hogy ebben az esetben a szerzők kinézete, fizikai tulajdonságai csak kis mértékben befolyásolnák az imaginációt, a képek valószínűleg személyiségjegyeik, nyilatkozataik és az általuk megformált nőalakok ismeretében formálódhatnak, válnának teljessé. A nőalakok persze sokfélék lehetnek, de ahogy Parti Nagy mondja: „biztosan nem véletlen, hogy az ember milyen típusokat, milyen típusú nőalakokat ír meg, még akkor sem, ha ő maga élete végéig nem tudja pontosan fölfejteni, hogy kit, mikor, miért” (256–257). Az ember tehát változik, és ennek a változásnak kivetülései vagy elindítói, mozgatórugói lehetnek a nők, akik – legyenek bár valóságos vagy fiktív szereplők – beépülnek a férfiak (és más nők) életébe. Sokszor kitalált vagy rekonstruált figurák, teljesen meg nem ismerhető teremtmények, folyamatosan átalakulnak, szerepeket játszanak, akár csak teremtőik.

Darvasi ekképpen nyilatkozik: „megtanultuk, hogy egy nő – sok nő” (209). Kukorelly szerint pedig a múzsa „Nem 1 nő, nem a nő, hanem a nőiség” (149). Felvetődik azonban a kérdés, van-e értelme általánosságban beszélni a nőkről, a hősnőkről? Scherter feldobja a labdát, de prológusa, ahogy a *Tétova kérdések* cím is jelzi, a problémafelvetés miértjére nem ad feleletet. Mintha ő maga is bizonytalan lenne tárgyának fontosságában, motivációjában, ezzel azonban bizonyos szemszögből nézve munkája szükségességét kérdőjelezi meg, és tevékenységét az öncélúság felé vezérli. A következő kérdéseket teszi fel önmagának: „Mire voltam kíváncsi, amikor megszületett a könyv gondolata? Miféle nőkre? Csak irodalmi nőalakokra? Arra, hogy vajon ezek belejátszanak-e egy emberi lény *igazi nővé* válásába? Azt akartam tudni, mit jelentenek a számomra fontos nőalakok azoknak, akik maguk is nőalakok teremtésén munkálkodnak? [...] Miért született meg ez a könyv? Ajándék volt hőseimtől, az íróktól? Hősnő vagyok, hogy megírtam?” (8)

A téma túlhájpolt, banális, a sztereotípiák elkerülhetetlenek. Ha emellett Scherter még azt is megemlíttette az íróknak, ami a nőnap-i kötetbemutatón hangzott el az Írók Boltjában, miszerint *Klimax* könyve megjelenése után – melyet pénzkereset céljából írt – egy férfiklimax-könyv ötletével kecsegtették (a témát azonban eladhatatlannak tartotta, mivel férfi klimax nem létezik, ezért elgondolkozott azon, milyen szempontból lehetne még a férfiakról írni), nem csoda, hogy néhányan visszautasították a szereplési lehetőséget. Az *Akik kimaradtak* című fejezetből kiderül, hogy akadt olyan is, aki nem utasította el rögtön, vállalta az interjút, de végül visszavonta azt.

Scherter azzal kerülte el a teljes kudarcot, hogy kiváló beszélgetőpartnereket talált, hagyományos interjúkészítési technikákat alkalmazott és személyesen kereste fel alanyait, nem a mostanában divatos e-mail-interjú merev formaiságára apellált. Rengeteg munkát fektetett a felkészülésbe, valódi érdeklődéssel, alázattal fordult partnerei felé, engedte, hogy az írók szabadon kalandozzanak emlékeik, gondolataik rengetegében, és mindenkinek tett fel személyre szabott kérdéseket, így sikerült kiiktatnia a társalgásból a hivatalos, távolságtartó hangnemet. Az olvasó tehát a könnyedséget érzékeli, nem érzi kényszeresnek a helyzeteket, kimódoltnak a válaszokat. Éppen ezért talán célszerű lett volna kihagyni néhány „alaptézist”, „rutinkérdést”, hiszen kitűnik, hogy a szerzők szívesebben beszéltek a saját maguk által megteremtett nőalakokról, a teremtményeikhez fűződő viszonyokról, élményeiről, mint azokról a hősnőkről, akik „hatással voltak rájuk” egykor.

Sejtem, hogy miért ragaszkodott Scherter ezekhez a múltba vezetett élményekhez, gondolatokhoz. A nők általában rendkívül intenzíven élnek meg olvasmányélményeiket, tizenhat éves koromban például órákig tudtam volna elragadtatással beszélni Catherine Earnshaw-ról (*Üvöltő szelek*), Mathilde-ről (*Vörös és fekete*), a romlott Kate-ről (*Édenről keletre*), Jókai löcsei fehér asszonyáról, Juliannáról vagy Zola Nanájáról, hasonlítani szerettem volna ezekhez a szenvedélyes, izgalmas lányokhoz, asszonyokhoz. Abban az időszakban a klasszikusokat kedveltem, és a női szereplők tulajdonságai, cselekedetei mozgatták meg a fantáziámat, a női praktikák érdekelték, a férfi karakterek ellenben jóval kevésbé nyűgöztek le. Minden nő, Mirigy, Ophelia, Tóth Mari, Árvácska másért, másként volt fontos, de a tűz, a hév már rég elmúlt, kialudt. Elképzelhető, hogy ha újra végigolvasnám azt a több száz regényt, amit tinédzserkoromban a kezembe vettem, másként értékelnék mindent. Annak a kérdésnek tehát, hogy mire melyik hős/hősnő volt hatással, csak akkor van értelme, ha a hátteret, a viszonyrendszereket is feltárjuk, megvizsgáljuk az élettörténet, megkeressük az érzelmek és az élmények, a múlt és a jelen kapcsolódási pontjait.

Az utolsó interjúban Scherter megjegyzi, „Majd’ minden kollégád bajban volt ezzel a kérdéssel. Illetve a válasszal.” Parti Nagy Lajos, értelemszerűen, a következőképpen reagál: „Persze, mert erre nagyon nehéz válaszolni. Egy kicsit olyan, mintha azt mondanád, tessék, nevezd meg a kedvenc könyvedet” (265). Háy János már kereken kimondja, amit mások nem, vagy csak finoman: „a nőkről beszélni felvetés túl általános. [...] Ha azt mondod, beszéljünk a nőkről, akár irodalmi

alakokról, akár az én alakjaimról, akiket megírtam, illetve akikkel valamilyen módon személyes kapcsolatban voltam, nem tudom, hol kezdjek bele. De valószínűleg ugyanígy lennék, ha azt mondanád, beszéljünk a férfiakról. Egyáltalán milyen aspektusból beszéljünk? Ki legyen az a nő, akiről beszéljünk?” Ennek fényében érthető, hogy a „visszatérő” kérdésekre többnyire kitérő válaszok érkeztek, a szerzők lázasan keresgéltek régi emlékképeiket, és a felszínt kapargatva megmaradtak a mindenki által ismert klasszikusoknál (Anna Karenina, Bovaryné, helyenként Jadviga). A legtöbben fontosnak tartották néhány mondatban, sablonszerűen felvázolni a 19–20. századi regény és nő közötti különbségeket, vagy elismerték, hogy a kortárs magyar szerzők közül a leghatásosabb nőalakokat főként nők teremtették (Rakovszky Zsuzsa, Szabó Magda, Tóth Krisztina). Egyesek érintőlegesen felsorolták az említetteken kívül még néhány régi ismerős nevét (például Kárász Nelli, Tatjana, Édes Anna), de inkább általánosságban szóltak bizonyos, a témában jelentőset alkotó szerzőkről (főként Jókai, Móricz, Márquez, Ibsen, Csehov, Tolsztoj, Németh László neve került szóba). Mások érdekes irodalomtörténeti eszmefuttatásokba kezdtek, de sajnos, mivel a koncepció más volt, nem fejthették ki bővebben elméleteiket, pedig gyanítható, hogy sokan szívesen meghallgatnák Forgách András előadását a drámákban megjelenő nőalakokról, vagy Márton Lászlóét a 20. századi klasszikusokról.

A legizgalmasabb gondolatok azokban a részekben rejlenek, ahol az írók az intimitás területére tévednek. Nádas a titokról elmélkedik, visszaemlékszik arra, hogyan olvastak „együtt”, „telefonon keresztül” unokanővérével, elmeséli, miként táncol pengeélen alkotás közben, amikor kezdenek megszűnni számára a férfi–női létezés közötti határok, miközben átéli szereplői minden egyes rezdülését, mozdulatát, gondolatát, egyensúlyozva a valóságot és a képzeletet elválasztó cérnavékony határvonalon. „Az én becsvágyam az volt, hogy az egyik szereplőből átmenjek, átcsúszzak, átessenek a másikba, függetlenül attól, hogy az illető milyen nemű. [...] Meglepő és elképesztő eredményeket produkált a testem. Amikor ezzel [*Párhuzamos történetek* – D.B.] dolgoztam, olyankor hosszú hetekre nem férfiként, hanem nőként éreztem magam abban a férfitestben, ami genetikailag nekem adatott” – mondja. „Írás közben többször veszélyes állapotba kerültem. [...] féltem, hogy meg fogok örülni. Meg fogok billenni. Hogy holnapután jelentkezem egy... Nem tudom, kinél kell jelentkezni, egy sebésznel? Egy nőgyógyásznál? [...] hogy tévedés történt, én ötvenöt éves koromban, vagy mit tudom én,

hány éves voltam akkor, rájöttem, hogy nem is férfi vagyok, hanem nő, és tessék engem átoperálni” (14–15). Grecsó Krisztián a *jó nőkről*, a bókólásról, a többek által macsósnak tartott szemléletéről, a birtoklásvágyról nyilatkozik, meg arról, hogy ha nem lennének párkapcsolatok, soha nem tudnánk meg, milyenek vagyunk valójában. Forgách az írók regényeiben megszületett, saját magukról mintázott nőalakokat említi, Virginia Woolfot emelve ki közülük, de méltán folytathatnánk a sort Sylvia Plathtól kezdve egészen Erica Jongig. Kukorelly frappáns *shy guy* és Don Juan-módra elméletei nem okoznak meglepetést. A Márton László film- és olvasmányélményei között feszülő ellentétek színes leírásai lebilincselők. Parti Nagy Lajos a Sárbogárdi Jolánok kiletéről rántja le a leplet. Háy János trauma- és kríziselméletei egy pszichiáter vagy filozófus gondolatai is lehetnének. Spiró György édesanyjával való kapcsolatán töpreng. Darvasi László férfi–női barátságokról született megállapításai pedig elgondolkodtatók és vérlázítóak egyszerre.

Scherter Judit könyve tehát, bár néhány helyen akadozik, értékes gyűjteménynek mondható. Célközönsége nem az irodalomtörténetben jártas, a kortárs írókat jól ismerő értelmiségi réteg, ennek ellenére hiányoltam az inspiráló „vitákat”, az adott szerző gondolatainak a többi író és/vagy a kérdező nézeteivel való ütköztetését. Ráadásul tisztázatlan marad, hogy olyan jelentős nőalakokat megteremtő művészek, mint Esterházy Péter, Závada Pál vagy Bartis Attila miért maradtak ki a válogatásból. Információértékkel bírna, hogy kiket keresett még meg Scherter (Rubin Szilárdon kívül, aki elhunyt), mielőtt sor került volna beszélgetésükre. A hiányérzet emellett abból eredhet, hogy mivel nincs konkrét célkitűzés, „szétszóródnak” a mondatok.

Lezárásként Scherter Judit felveti az egyik szerzőnek, mit gondol, miért faggatja őt és a kollégáit a nőalakokról. „Tán mert azt gondold, a férfi írók tudnak valami olyasmit a saját és a mások nőalakjairól, amit a nők, a nőírók nem, vagy másképpen. Majd ha összeáll ez a könyv, kiderül, tényleg tudnak-e. Márpedig ez igencsak megéri a próbát. Én ebben nagyon bizonytalan vagyok. Hogy mi is az a más. Hogy annyira más-e az a más” (Parti Nagy Lajos, 270). Ami kiderült, az elég általános. Nem több, mint amivel eddig is tisztában voltunk. Vannak emberek és vannak szereplők. És körvonalazódott, hogy melyik író milyennek képzeletben az „igazi nőt”, vagy milyen viszonyt folytat szereplőivel. A kötet borítóján Canzi Ágoston *Nő képe* című festményének reprodukciója látható. A távolba révedő szomorú nőalak torzója a kiismerhetetlen, titokzatos nőiség jelképe.

2013. szeptember–október

Bibliográfiánk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2012–2013. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ: a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertórium eddig megjelent kötetekben (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetők el. Ezúton is köszönjük a Petőfi Irodalmi Múzeumnak az adatgyűjtésben nyújtott segítségét.

A feldolgozott folyóiratszámok

2000, 2013. 9., 10.
 Alföld, 2013. 9., 10.
 Apokrif, 2013. 3.
 Bárka, 2013. 5.
 Confessio, 2013. 3.
 Élet és Irodalom, 2013. szeptember 6.,
 szeptember 13., szeptember 20.,
 szeptember 27., október 4., október 11.,
 október 18., október 25., október 31.
 Eső, 2013. 3.
 Ex Symposion, 2013. 3.
 Ezredvég, 2013. 5.
 Forrás, 2013. 9., 10.
 Helikon (Kolozsvár), 2013. szeptember 10.,
 szeptember 25., október 10.,
 október 25.
 Hévíz, 2013. 5.
 Híd, 2013. 9., (10.)
 Hitel, 2013. 9., 10.
 Holmi, 2013. 9., 10.
 Irodalmi Jelen, 2013. 9., 10.
 Irodalmi Szemle, 2013. 9., 10.
 Jelenkor, 2013. 9., 10.

Kalligram, 2013. 9., 10.
 Kortárs, 2013. 9., 10.
 Korunk, 2013. 9., 10.
 Látó, 2013. 10.
 Liget, 2013. 9., 10.
 Lyukasóra, 2013. 5.
 Magyar Lettre Internationale, 2013. 3.
 Magyar Műhely, 2013. 3.
 Magyar Napló, 2013. 9., 10.
 Mozgó Világ, 2013. 9., 10.
 Műhely, 2013. 5.
 Műút, 2013. 5.
 Napút, 2013. 7., 8.
 Palócföld, 2013. 5.
 Pannonhalmi Szemle, 2013. 3.
 PoLiSz, 2013. 4.
 Sikoly, 2013. 2–3.
 Somogy, 2013. 3.
 Székelyföld, 2013. 9., 10.
 Tekintet, 2013. 5.
 Tiszatáj, 2013. 9., 10.
 Új Forrás, 2013. 8.
 Vár, 2013. 3.
 Várad, 2013. 8., 9.
 Vigilia, 2013. 9., 10.

Vers

1. ÁCS Zoltán: *Arcom alá...* = Vigilia, 9/691. p.
2. ÁCS Zoltán: *Levél az esőben.* = Vigilia, 9/691. p.
3. ACSAI Roland: *Tücsökiripelés hóesésben.* = Műhely, 5/127. p.
4. ÁFRA János: *Az alvó kert.* = Apokrif, 3/7. p.
5. ÁFRA János: *Kevés leszek.* = Tiszatáj, 10/23–24. p.
6. ÁFRA János: *Ottbonról el.* = Palócföld, 5/3. p.
7. ÁGH István: *Bújácska-játék.* = Kortárs, 10/3. p.
8. ÁGH István: *Isteni szarvasbogár.* = Kortárs, 10/4. p.
9. ÁGH István: *Új tüntetők.* = Kortárs, 10/5. p.
10. ÁGH István: *Vissza az erdőből.* = Műhely, 5/56–57. p.
11. ANDRÉ Ferenc: *bűskomorfium.* = Irodalmi Jelen, 10/135. p.
12. ANDRÉ Ferenc: *gyalog(x).* = Irodalmi Jelen, 10/138. p.
13. ANDRÉ Ferenc: *kolozsló.* = Irodalmi Jelen, 10/136. p.
14. ANDRÉ Ferenc: *műzsika.* = Irodalmi Jelen, 10/139. p.
15. ANDRÉ Ferenc: *nyelvtörténeti elmecevaronc.* = Irodalmi Jelen, 10/137. p.
16. ANDRÉ Ferenc: *szórolap.* = Irodalmi Jelen, 10/136. p.
17. ANDRÉ Ferenc: *vállva.* = Irodalmi Jelen, 10/137. p.
18. ARDAMICA Zorán: *...aké lett a nyelv.* = Irodalmi Szemle, 9/45–46. p.
19. ARDAMICA Zorán: *Ez. Ne...* = Irodalmi Szemle, 9/46. p.
20. ARDAMICA Zorán: *Jäger Jóska kesergője.* = Irodalmi Szemle, 9/47–48. p.
21. ARDAMICA Zorán: *a pultoslányban.* = Irodalmi Szemle, 9/44. p.
22. ARDAMICA Zorán: *rég a jövőben.* = Irodalmi Szemle, 9/47. p.
23. ARDAMICA Zorán: *tétova.* = Irodalmi Szemle, 9/44. p.
24. ASAF, Uri: *Embert vettem.* = Pannonhalmi Szemle, 3/90. p.
25. ASAF, Uri: *Meg gondolt tüzek.* = Pannonhalmi Szemle, 3/90. p.
26. BALASKÓ Ákos: *Felriadnak.* = Mozgó Világ, 9/80. p.
27. BALASKÓ Ákos: *Fülbevaló.* = Élet és Irodalom, szeptember 6. 14. p.
28. BALASKÓ Ákos: *Hitel.* = Élet és Irodalom, szeptember 6. 14. p.
29. BALASKÓ Ákos: *Kórlap.* = Élet és Irodalom, szeptember 6. 14. p.
30. BALASKÓ Ákos: *Megballgat.* = Mozgó Világ, 9/80–81. p.
31. BALASKÓ Ákos: *Nincs template.* = Mozgó Világ, 9/81. p.
32. BALASKÓ Ákos: *Tejköd.* = Élet és Irodalom, szeptember 6. 14. p.
33. BALÁZS F. Attila: *Almában mosolyog.* = PoLiSz, 4/99–100. p.
34. BALÁZS F. Attila: *Megugatnának a kutyák.* = PoLiSz, 4/100. p.
35. BALÁZS F. Attila: *Vers vagyok neked csupán.* = Sikoly, 2–3/16. p.
36. BALÁZS Imre József: *Megérkezés a föld alatti múzeumba.* = Székelyföld, 9/50–51. p.
37. BALÁZS Tibor: *Hagyatéki tárgyalás elé.* = Magyar Napló, 9/26. p.
38. BALÁZS Tibor: *A Hargitán át.* = Látó, 10/38–39. p.
39. BALÁZS Tibor: *Reggel Bükkfaluán.* = Látó, 10/39–40. p.
40. BALLA Zsófia: *Autóbaletet.* = Élet és Irodalom, október 11. 14. p.
41. BALÓ Levente: *(Csapódnak az ajtók).* = Látó, 10/25. p.
42. BALÓ Levente: *(Egy ismeretlen állat).* = Látó, 10/26. p.
43. BALÓ Levente: *[Fülembe hordom].* = Korunk, 10/38–39. p.
44. BALÓ Levente: *[Három cinege].* = Korunk, 10/38. p.
45. BALÓ Levente: *(Három lépcsőfok).* = Látó, 10/24–25. p.
46. BALÓ Levente: *[Hova lehetne elindulni].* = Korunk, 10/39–40. p.
47. BALÓ Levente: *(Olcsó zacskóba).* = Látó, 10/24. p.
48. BALÓ Levente: *[Vissza a gyerekkorba].* = Korunk, 10/39. p.
49. BALOGH Ádám: *Létra, folyondár.* = Eső, 3/27. p.
50. BALOGH Ádám: *A mosogatást megbagytad nekem.* = Eső, 3/27–28. p.
51. BALOGH Attila: *Danyiné.* = 2000, 9/28–29. p.
52. BARANYI Ferenc: *Armut macht frei.* = Ezredvég, 5/4. p.
53. BARANYI Ferenc: *A szabadság kelléke.* = Ezredvég, 5/3. p.
54. BARICZ Dezső: *Teremtés.* = Hévíz, 5/347. p.
55. BARTHA György: *Iránytű.* = Sikoly, 2–3/97. p.
56. BARTHA György: *Kertem törpéinek.* = Sikoly, 2–3/97. p.

57. BARTHA György: *A közeledés.* = Sikoly, 2–3/97. p.
58. BARTHA György: *Önfegyelem.* = Sikoly, 2–3/97. p.
59. BECK Tamás: *Balladácska.* = Holmi, 10/1260. p.
60. BECK Tamás: *Szemközi ablak.* = Holmi, 10/1260. p.
61. BECSY András: *Jeduthub éneklőmester harmóniái.* = Székelyföld, 9/5–9. p.
62. BENEDEK Miklós: *A halász halála.* = Tiszatáj, 9/33. p.
63. BENEDEK Miklós: *Kutyás.* = Tiszatáj, 9/32. p.
64. BENEDEK Miklós: *Le printemps.* = Sikoly, 2–3/18. p.
65. BENEDEK Miklós: *Mindenütt legyek.* = Tiszatáj, 9/32–33. p.
66. BENŐ Attila: *(a búvész és a nyúl biánya).* = Magyar Napló, 9/24. p.
67. BENŐ Attila: *(cseppkőbarlang).* = Magyar Napló, 9/25. p.
68. BENŐ Attila: *(ingek).* = Magyar Napló, 9/24. p.
69. BODA József: *Utózó, egy műtétbe.* (Lackfi János jegyzetével.) = Liget, 10/91–92. p.
70. BERTÓK László: *Firkák a pillanatra.* Kánnikula. Azt mondja. Ország. Párt. Beismerés. Nemzeti. Hatvanas. Hetvenes. Nap. = Jelenkor, 10/986–987. p.
71. BERTÓK László: *Parasztasszony szánkóval.* Firkák a szalmaszára 13. Háttal. Befászlizva. Messzebről. A fenyők. Az ujsa. A cucc, 1. A cucc, 2. Verejtékdeddel. Téli álom. = Műhely, 5/54–55. p.
72. BETTES Iván: *Összefüggések.* (Versciklus-részlet.) = Kalligram, 9/68–70. p.
73. BÍRÓ Balázs: *8x8.* = Apokrif, 3/32. p.
74. BÍRÓ Balázs: *Anyám növényei.* = Apokrif, 3/32. p.
75. BÍRÓ Balázs: *Tájkép nővel.* = Apokrif, 3/30. p.
76. BÍRÓ József: *Aranylövés.* = Napút, 7/104. p.
77. BÍRÓ József: *MÁS' MÁS.* = Palócföld, 5/15. p.
78. BÍRÓ József: *ZÁRVÁNYBAN37.* = PoLiSz, 4/74. p.
79. BIRTALAN Ferenc: *Nem a bíróságon voltunk.* = Hítel, 9/72. p.
80. BOBORY Zoltán: *Ember vagy Isten.* = Vár, 3/71. p.
81. BOBORY Zoltán: *Kéretlen...* = Vár, 3/71–72. p.
82. BODA Edit: *Akkor.* = Látó, 10/14–15. p.
83. BODA Edit: *Az aszfaltmuzsikás.* = Élet és Irodalom, október 4. 17. p.
84. BODA Edit: *Beltenger.* = Élet és Irodalom, október 4. 17. p.
85. BODA Edit: *Eltűnt szerelem.* = Élet és Irodalom, október 4. 17. p.
86. BODA Edit: *Hol tenger, ott sívatag.* = Látó, 10/15. p.
87. BODA Edit: *Ima a testbe.* = Élet és Irodalom, október 4. 17. p.
88. BODA Edit: *Jegyzet egy kórlapon.* = Látó, 10/14. p.
89. BODA Edit: *Kaleidoszkópon át.* = Élet és Irodalom, október 4. 17. p.
90. BODA Edit: *Ködköd.* = Látó, 10/13. p.
91. BODA Edit: *Ősszel a folyó fölött.* = Élet és Irodalom, október 4. 17. p.
92. BODA Edit: *Peóniás réten copfok alkonya.* = Élet és Irodalom, október 4. 17. p.
93. BODA Edit: *Posztraumatikus.* = Élet és Irodalom, október 4. 17. p.
94. BODA Edit: *Próbababa a próbababához.* = Élet és Irodalom, október 4. 17. p.
95. BODA Edit: *Tünékeny test.* = Látó, 10/14. p.
96. BODA Edit: *Tüzes róka.* = Élet és Irodalom, október 4. 17. p.
97. BODA Edit: *Vadkacsanóta.* = Élet és Irodalom, október 4. 17. p.
98. BODA Edit: *Visszatekintve.* = Élet és Irodalom, október 4. 17. p.
99. BODA László: *Várazók.* = PoLiSz, 4/82–83. p.
100. BODA Magdolna: *bizonytalan, mint a helyzet.* = PoLiSz, 4/93–94. p.
101. BODA Magdolna: *esti játék.* = PoLiSz, 4/93. p.
102. BODA Magdolna: *félelmeim.* = PoLiSz, 4/94. p.
103. BODA Magdolna: *galambok.* = PoLiSz, 4/94. p.
104. BODA Magdolna: *hajnalig.* = PoLiSz, 4/93. p.
105. BODA Magdolna: *próbálkozás.* = Ezredvég, 5/17. p.
106. BODA Magdolna: *valahol.* = Tekintet, 5/87. p.
107. BOGDÁN József: *Cím nélkül.* = PoLiSz, 4/4. p.
108. BOGDÁN József: *Emlékezetes nyár.* = PoLiSz, 4/4. p.
109. BOGDÁN József: *Így van ez.* = PoLiSz, 4/3. p.
110. BOGDÁN József: *Legbélül.* = PoLiSz, 4/3. p.
111. BOGDÁN József: *Mi, ketten.* = PoLiSz, 4/3. p.

112. BOGDÁN József: *Örökös áruulás.* = PoLiSz, 4/4. p.
113. BOGDÁN József: *Versbefűt.* = PoLiSz, 4/4. p.
114. [BOGDÁN László] Vaszilij Bogdanov: *Az eltűnő kocsmá.* 1. A pusztulás szele. 2. Kétségbeesett helyszínrajz. 3. Találkozhatunk mi még. = Székelyföld, 9/35–40. p.
115. [BOGDÁN László] Vaszilij Bogdanov: *Emigránsok XX.* Egy furcsa pár. = Irodalmi Jelen, 9/48–51. p.
116. BOGDÁN László: *Ovidius: Barbár vidéken.* I. Készülődés. V. A nagy római költő felriad. VI. A lázadó veres hangya. VII. Pán ébredése. X. A nagy római költő verset mond a barbároknak. XII. Az eltűnő démonok. XVII. Az elátkozott vidék. XVIII. A nagy római költő, halála előtt nem sokkal a naphoz fohászkodik. XIX. Levél Julius Caesarhoz. XX. Levél egy római fuvaláslányhoz. XXI. Levél Horatiusnak. XXII. Levél Ciceróhoz. = Helikon, szeptember 25. 12–13. p.
117. [BOGDÁN László] Vaszilij Bogdanov: *A párizsi füzetből.* Gyere, lépünk be a képbe! Fehér fény a horizonton. Csontvázak vitája a halott ember alatt. A forgatag. = Új Forrás, 8/29–34. p.
118. [BOGDÁN László] Vaszilij Bogdanov: *A saját farkába harapó kígyó.* 1. Alászállás. 2. A titkos kéz rajzolatai. 3. A sikátor foglyai. = Székelyföld, 9/27–34. p.
119. BOGNÁR Anna: *Leopardi halálára.* = PoLiSz, 4/60. p.
120. BOGNÁR Péter: *Á-1929/20160726.* = Holmi, 9/1153–1154. p.
121. BOGNÁR Péter: *Férjúi bajtársiaság.* = Holmi, 9/1152–1153. p.
122. BOGNÁR Péter: *„Megrobanják és pusztítják a noricumiakat.”* = Holmi, 9/1151–1152. p.
123. BOGNÁR Stefánia: *Sum.* = Napút, 7/121. p.
124. BOLDOGH Dezső: *Lebegünk alá.* = Ezredvég, 5/48–50. p.
125. BORSI Bálint: *Ismeretlen.* = Kortárs, 10/39. p.
126. BORSI Bálint: *Szótlanul.* = Kortárs, 10/39–40. p.
127. BOTÁR Attila: *Sorok a reménybe.* = Ezredvég, 5/17. p.
128. BOTOS Ferenc: *Ladányi-reminiscenciák.* = Ezredvég, 5/16. p.
129. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Majorana és a sátán.* = Irodalmi Jelen, 10/6. p.
130. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Majorana és az idő.* = Irodalmi Jelen, 10/3. p.
131. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Majorana esteje.* = Irodalmi Jelen, 10/4. p.
132. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Majorana halkuló szeme.* = Irodalmi Jelen, 10/5. p.
133. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Majorana kincse.* = Irodalmi Jelen, 10/5. p.
134. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Majorana tekintet.* = Irodalmi Jelen, 10/4. p.
135. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Majorana szikrája.* = Irodalmi Jelen, 10/3. p.
136. BURJÁN GÁL Enikő: *ANA HÜBU FILLÁ.* = Napút, 7/122. p.
137. BÜKI Attila: *Motívumok.* Don Quijote. Elszakadás. = Somogy, 3/60. p.
138. BÜKI Attila: *Ócsai anziksz.* = Somogy, 3/59. p.
139. CZIGÁNY György: *Messzire vannak.* = Műhely, 5/125. p.
140. CZIGÁNY György: *W. S. köszöntése.* = Ezredvég, 5/45. p.
141. CZILCZER Olga: *Holt fák.* = Napút, 7/115. p.
142. CZIROK Attila: *Látomások.* = Sikoly, 2–3/98. p.
143. CSEHY Zoltán: *Bokor.* = Jelenkor, 9/880. p.
144. CSEHY Zoltán: *Dallos Ádám: Fiú keselyűvel, olaj, vászon, 198x197 cm.* = Jelenkor, 9/879. p.
145. CSEHY Zoltán: *Hideg.* = Műhely, 5/122. p.
146. CSEHY Zoltán: *A jelentéktelen, száraz sáv.* = Jelenkor, 9/879. p.
147. CSEKE Gábor: *A bárka árnyékában.* = PoLiSz, 4/18. p.
148. CSEKE Gábor: *Belezőkéseim a balban...* = PoLiSz, 4/18. p.
149. CSEKE Gábor: *A halászinás reggeli panasz.* = PoLiSz, 4/18. p.
150. CSEKE Gábor: *Száritott halak a szélben.* = PoLiSz, 4/18. p.
151. CSÍK Mónika: *Nyáránalom.* = Sikoly, 2–3/13. p.
152. CSÍK Mónika: *Nyáreste.* = Sikoly, 2–3/12. p.
153. CSÍK Mónika: *Nyárutó.* = Sikoly, 2–3/12. p.
154. CSÍKI András: *Meg kell zavarodni.* = Sikoly, 2–3/26–27. p.
155. CSILLAG Tamás: *Apám.* = Hítel, 9/93. p.
156. CSILLAG Tamás: *Nekem.* = Hítel, 9/94. p.
157. CSILLAG Tamás: *Soknapos eső.* = Hítel, 9/93. p.

158. CSILLAG Tamás: *Utóirat*. = Hitel, 9/94. p.
159. CSÖNTÖS Márta: *Apám*. = PoLiSz, 4/2. p.
160. CSÖNTÖS Márta: *Manipuláció*. = PoLiSz, 4/3. p.
161. CSÖNTÖS Márta: *Repülésképtelen*. = PoLiSz, 4/2. p.
162. DARÁNYI Sándor: *Anterósz*. = Tiszatáj, 9/37. p.
163. DARÁNYI Sándor: *Felvonásköz*. = Tiszatáj, 9/36. p.
164. DEÁK László: *A történet eleje*. (Bene Zoltán jegyzetével.) = Liget, 10/90–91. p.
165. DEBRECENI Boglárka: *Félelem és rettegés Moszkvában, avagy a kismoszkvai álszpión*. V–VII. = Tiszatáj, 9/15–17. p.
166. DÉKÁNY Dávid: *A műveletek sorrendje*. = Holmi, 10/1319–1320. p.
167. DÉKÁNY Dávid: *Zseblámpafényben*. = Holmi, 10/1318–1319. p.
168. DEMÉNY Péter: *Évszakok*. = Székelyföld, 10/34. p.
169. DERES Kornélia: *Bermuda*. = Kalligram, 10/29. p.
170. DERES Kornélia: *Bódeváros*. = Kalligram, 10/29. p.
171. DERES Kornélia: *Ciklon*. = Élet és Irodalom, szeptember 20. 14. p.
172. DERES Kornélia: *Családi porció*. = Irodalmi Szemle, 10/71. p.
173. DERES Kornélia: *Dél*. = Kortárs, 9/32. p.
174. DERES Kornélia: *Dél az egyensúly*. = Élet és Irodalom, szeptember 20. 14. p.
175. DERES Kornélia: *Kampócskák*. = Irodalmi Szemle, 10/71. p.
176. DERES Kornélia: *Ráncgyár*. = Kortárs, 9/32. p.
177. DERES Kornélia: *Violán*. = Élet és Irodalom, szeptember 20. 14. p.
178. DEVECSERI Zoltán: *Vissza a téli erdőből*. = Műhely, 5/128. p.
179. DOBAI Lili: *Látszólag minden*. = Pannonthalmi Szemle, 3/93. p.
180. DOBAI Lili: *megbékél velük*. = Műhely, 5/78. p.
181. DOBAI Lili: *mégis valamennyi idő*. = Műhely, 5/78. p.
182. DOBAI Lili: *rácsodálkozom és csak*. = Pannonthalmi Szemle, 3/92. p.
183. DOBAI Lili: *utánnézet*. = Műhely, 5/77. p.
184. DOBAI Péter: *Első balál*. = Tekintet, 5/80. p.
185. DOBAI Péter: *Nem kell bilincs, szabad kezzed magában az*. = Tekintet, 5/81. p.
186. DONÁTI Flóra Lili: *Kávészóasztala*. = Ex Symposion, 3/67. p.
187. DONÁTI Flóra Lili: *Vizekre*. = Ex Symposion, 3/67. p.
188. DSIDA Jenő: *Helyet kerestek*. (Kállay Géza jegyzetével.) = Liget, 9/86. p.
189. ERDŐS Virág: *Szuvenír*. = Hévíz, 5/354–356. p.
190. FALCSIK Mari: *Anyaghatár*. = Élet és Irodalom, október 25. 17. p.
191. FALCSIK Mari: *A hőskről*. = Élet és Irodalom, október 25. 17. p.
192. FALCSIK Mari: *Kirschblüten*. = Élet és Irodalom, október 25. 17. p.
193. FALCSIK Mari: *Párhuzamos univerzumok*. = Élet és Irodalom, október 25. 17. p.
194. FALCSIK Mari: *Zöldben*. = Élet és Irodalom, október 25. 17. p.
195. FALUSI Márton: *De profundis*. [Kézirat-hasonmással.] = Vár, 3/3–4. p.
196. FALUSI Márton: *Halálos szótövek kertje*. = Magyar Napló, 10/14–15. p.
197. FALUSI Márton: *Virágének*. = Vár, 3/3. p.
198. FARKAS Beáta: *Lehunyt szemmel*. = Síkoly, 2–3/22. p.
199. FARKAS WELLMANN Endre: *Beás-Gyopáros dícsérővers*. = Helikon, október 25. 6. p.
200. FAZAKAS Géza: *extrém időjárás-jelenség*. = Helikon, október 25. 9. p.
201. FAZAKAS Géza: *hagymabeszéd*. = Helikon, október 25. 9. p.
202. FAZAKAS Géza: *tej és én*. = Helikon, október 25. 9. p.
203. FECSKE Csaba: *Csend. Élet*. = Hitel, 9/556. p.
204. FECSKE Csaba: *Kaland*. = Műút, 5/10. p.
205. FECSKE Csaba: *Ki tudja*. = Műhely, 5/59. p.
206. FECSKE Csaba: *Kis helynévtár*. = Élet és Irodalom, október 31. 14. p.
207. FECSKE Csaba: *Míg el nem tűnt*. = Műút, 5/10. p.
208. FECSKE Csaba: *Proféta*. = Hitel, 9/55. p.
209. FECSKE Csaba: *Tegnapí fájdalom*. = Hitel, 9/55. p.
210. FECSKE Csaba: *Téli reggel*. = Hitel, 9/54. p.
211. FEKETE Richárd: *Pepita*. XIX. XX. XXXI. = Jelenkor, 9/880–883. p.
212. FEKETE Vince: *Dicszótina*. = Helikon, október 25. 6. p.
213. FEKETE Vince: *A fűszer*. = Helikon, október 25. 6–7. p.
214. FELLINGER Károly: *A*. = Magyar Napló, 9/27. p.

215. FELLINGER Károly: *Az*. = Új Forrás, 8/47. p.
216. FELLINGER Károly: *Egyszer*. = Irodalmi Szemle, 10/85. p.
217. FELLINGER Károly: *Esti kérdés*. = Új Forrás, 8/47. p.
218. FELLINGER Károly: *Formába*. = Irodalmi Szemle, 10/86. p.
219. FELLINGER Károly: *Kiválasztott*. = Irodalmi Szemle, 10/84. p.
220. FELLINGER Károly: *Konstatálva*. = Irodalmi Szemle, 10/84. p.
221. FELLINGER Károly: *Kötés*. = Magyar Napló, 9/27. p.
222. FELLINGER Károly: *Meglékelt emlék*. = Irodalmi Szemle, 10/85. p.
223. FELLINGER Károly: *Szaván fogom*. = Magyar Napló, 9/27. p.
224. FELLINGER Károly: *Tetthely*. = Magyar Napló, 9/27. p.
225. FERENCZES István: *Hollóidőben*. = Helikon, október 10. 4. p.
226. GÁL Éva Emese: *A vers*. = Napút, 7/120. p.
227. GÁL Ferenc: *Ház körüli munkák*. = Holmi, 10/1300–1301. p.
228. GÁL Ferenc: *Ház körüli munkák*. IV. XVII. = Új Forrás, 8/71–72. p.
229. GÁLLA Edit: *Csirke*. = Helikon, október 25. 11. p.
230. GÁLLA Edit: *Múmia-monológ*. = Helikon, október 25. 11. p.
231. GÁLLA Edit: *Tervezek*. = Helikon, október 25. 11. p.
232. GÁLLA Edit: *Vadsparkban*. = Helikon, október 25. 11. p.
233. GARACZI László: *Keszeg Feri balladája*. = Műhely, 5/130. p.
234. GÁRDONYI Géza: [Cím nélkül.] = Napút, 8/126. p.
235. GÁRDONYI Géza: *Egy népnevelőbőz*. = Napút, 8/123. p.
236. GÁRDONYI Géza: *Készülődés a nagy útra*. = Napút, 8/124–126. p.
237. GÁRDONYI Géza: *A közös kincs*. = Napút, 8/122. p.
238. GÁRDONYI Géza: *A magas jutalom*. = Napút, 8/123. p.
239. GÁRDONYI Géza: *A poéta és a herceg*. = Napút, 8/123. p.
240. GÉCZI János: *Egy agrigentói szoborra*. = Alföld, 10/5. p.
241. GÉCZI János: *Lamentáció a tengeren*. = Ex Symposion, 3/69. p.
242. GÉCZI János: *Róma*. = Alföld, 10/3–5. p.
243. GLÉHER, István László: *Repülő szónyeg*. 54. Frustrált férj. 55. Angyali feleség. 56. Alzheimeres elefánt. 57. A katica. 58. A rozmár. 59. Cyberpapa végrendelete. = Alföld, 9/25–26. p.
244. GERGELY Ágnes: *Rachmaninov Amerikában*. = Holmi, 9/1131–1132. p.
245. GERGELY Ágnes: *San Franciscó-i éjszakák*. = Tiszatáj, 10/3–4. p.
246. GERGELY Borbála: *ékezetek nélkül*. = Új Forrás, 8/73. p.
247. GERGELY Borbála: *Gyomorfelekely*. = Tiszatáj, 10/52. p.
248. GERGELY Borbála: *Homok*. = Tiszatáj, 10/52–53. p.
249. GERGELY Borbála: *Összepakolok*. = Tiszatáj, 10/53–54. p.
250. GERGELY Borbála: *Sorozat*. = Mozgó Világ, 10/44. p.
251. GERGELY Borbála: *Sűrített*. = Mozgó Világ, 10/44. p.
252. GÖMÖRI György: *Börtönből szabadulva*. = Forrás, 10/79. p.
253. GÖMÖRI György: *Érkezés Angliába*. = Forrás, 10/79–80. p.
254. GÖMÖRI György: *Non omnis moriar...* = Forrás, 10/80. p.
255. GRECSÓ Krisztián: *Te soha*. = Élet és Irodalom, szeptember 27. 17. p.
256. GUNDA-SZABÓ Dóra: *Olaj és vész*. = Kortárs, 9/33–34. p.
257. GÜLCH Csaba: *A hős és befogad*. = Műhely, 5/84–85. p.
258. GYIMESI László: *Táviratok Na'Conyxpanból*. (Részletek.) = Ezredvég, 5/47. p.
259. GYÓRFI Kata: *elég a hely*. = Helikon, október 25. 8. p.
260. GYÓRFI Kata: *eufémém*. = Helikon, október 25. 8. p.
261. GYÓRFI Kata: *kék az ég nővérké*. = Helikon, október 25. 8. p.
262. GYÓRFI Kata: *melankobólia*. = Várad, 8/39–40. p.
263. GYÓRFI Kata: *valahol kolozsvárlak*. = Várad, 8/38. p.
264. GYÓRFI Kata: *a végéig maradjunk*. = Helikon, október 25. 8. p.
265. GYÓRI László: *Egy Segantini-képre*. = Műhely, 5/52. p.
266. GYÓRI László: *Faluszél*. = Forrás, 10/4. p.
267. GYÓRI László: *A kapu*. = Forrás, 10/5. p.
268. GYÓRI László: *Katapult*. = Forrás, 10/3. p.
269. GYÓRI László: *Kinyitna a súlyos márvány*. = Forrás, 10/3. p.
270. GYUKICS Gábor: *cabokia*. = Élet és Irodalom, október 25. 14. p.

271. GYUKICS Gábor: *nem sokkal előtte*. = Élet és Irodalom, október 25. 14. p.
272. GYUKICS Gábor: *sztalker*. = Élet és Irodalom, október 25. 14. p.
273. GYÜRE Lajos: *Harmónia*. = PoLiSz, 4/86. p.
274. HAJÓS János: *Bagatellianus úrutazása*. (Rezgönyárfa). (Homo habilis). (Holdszegon). (Kentaúr). (Konstelláció). (Nyersanyag). (Amnézia). (Vákuum). (Páramrika). = Helikon, október 10. 8. p.
275. HALASI Zoltán: *Istenisme*. = Alföld, 9/24–25. p.
276. HALASI Zoltán: *Szentföld, 1099*. Himnusz. Ostrom. Dies irac. = Forrás, 9/3–5. p.
277. HALMI Tibor: *Ottlik irodalmi agara*. = Várad, 8/32. p.
278. HALMI Tibor: *Rehab*. = Várad, 8/33. p.
279. HANDI Péter: *Fél fül*. = Holmi, 10/1301. p.
280. HANDI Péter: *Narancs*. = Liget, 9/42. p.
281. HANDI Péter: *A tudat kimenője*. = Liget, 9/43. p.
282. HANDI Péter: *Vers több arcról*. = Holmi, 10/1301–1302. p.
283. HANDI Péter: *Vítapont*. = Liget, 9/44. p.
284. HANKÓ TÓTH Ádám: *Csatorna*. = Sikoly, 2–3/43. p.
285. HANKÓ TÓTH Ádám: *Forgóajtó*. = Holmi, 9/1134. p.
286. HANKÓ TÓTH Ádám: *Gyerek*. = Magyar Műhely, 3/4. p.
287. HANKÓ TÓTH Ádám: *Gógytorna*. = Magyar Műhely, 3/5. p.
288. HANKÓ TÓTH Ádám: *A körbázi macskák*. = Irodalmi Szemle, 9/53–54. p.
289. HANKÓ TÓTH Ádám: *Közéret*. = Sikoly, 2–3/43. p.
290. HANKÓ TÓTH Ádám: *Parabola*. = Székelyföld, 9/64. p.
291. HANKÓ TÓTH Ádám: *Sorminta*. = Holmi, 9/1134. p.
292. HANKÓ TÓTH Ádám: *Spenót*. = Magyar Műhely, 3/6. p.
293. HARASZTI Ágnes: [Kíönteni a sietségben]. = Holmi, 10/1303. p.
294. HARASZTI Ágnes: *Süllyedő*. = Holmi, 10/1302–1303. p.
295. HEGEDŰS Gyöngyi: *anyák napja*. = Új Forrás, 8/35. p.
296. HEGEDŰS Gyöngyi: *aura*. = Új Forrás, 8/36. p.
297. HEGEDŰS Gyöngyi: *imágó*. = Új Forrás, 8/35. p.
298. HEGEDŰS Mária: *...lámszöveg*. = Műút, 5/20. p.
299. HEVESI Judit: *Csikóban a lányok*. = Ex Symposion, 3/58. p.
300. HEVESI Judit: *Madártávolat*. = Ex Symposion, 3/58. p.
301. HEVESI Judit: *Rekviem*. = Ex Symposion, 3/59. p.
302. HOLDASI-SZABÓ Zsuzsa: *Képtelenség*. = Sikoly, 2–3/88. p.
303. HOLDASI-SZABÓ Zsuzsa: *Korlát*. = Sikoly, 2–3/88–89. p.
304. HOLDASI-SZABÓ Zsuzsa: *Töréspont*. = Sikoly, 2–3/88. p.
305. HORGAS Béla: *Ponyvaregényem margójára*. = Liget, 9/31–33. p.
306. HORKAY HÖRCHER Ferenc: *A nő és a vers*. = Kalligram, 9/42. p.
307. HORKAY HÖRCHER Ferenc: *Pánik*. = Kalligram, 9/41. p.
308. HORKAY HÖRCHER Ferenc: *Sir Philip Sidney Krakkóba látogat*. = Kalligram, 9/43. p.
309. HORKAY HÖRCHER Ferenc: *Az utolsó roham előtti éjszaka*. = Kalligram, 9/42. p.
310. HORVÁTH Előd Benjámin: *Kelenföld*. = Helikon, október 10. 10. p.
311. HORVÁTH Előd Benjámin: *Könnyű másnap*. = Helikon, október 10. 10–11. p.
312. HORVÁTH Előd Benjámin: *Szerda, szírmok Panninak*. = Helikon, október 10. 10. p.
313. HORVÁTH Előd Benjámin: *Való világ*. = Helikon, október 10. 11. p.
314. HORVÁTH Ferenc: *A dagonya*. = Napút, 8/79. p.
315. HORVÁTH Ferenc: *Az égbeli Panyigán*. = Napút, 8/78. p.
316. HORVÁTH Ferenc: *Magyar etűd*. = Napút, 8/78. p.
317. HORVÁTH Ferenc: *Medvefia el nem daltolt éneke*. = Napút, 8/78. p.
318. HORVÁTH Ferenc: *Rongyszőnyegecske*. = Napút, 8/79. p.
319. HORVÁTH István, B.: *Időt vesz el*. = PoLiSz, 4/92. p.
320. HORVÁTH István, B.: *Méltósággal ment el*. = PoLiSz, 4/92. p.
321. HORVÁTH Ödön: *Ketten a csúcson*. = Ezredvég, 5/51. p.
322. HORVÁTH Ödön: *A Siratófalmál*. = Ezredvég, 5/51. p.
323. HORVÁTH Zoltán: *Aranybécé*. = Korunk, 9/55–58. p.
324. IANCU Laura: *Gólya*. = Sikoly, 2–3/8–9. p.
325. JÁNK Károly: *Köszöntő*. = Látó, 10/5. p.
326. JASSÓ Judit: *Az ifjú Puskín kíönti mosdótálgját a liceum ablakán*. = Holmi, 9/1191. p.

327. JASSÓ Judit: *Méz és viasz*. = Híd, 9/43–44. p.
328. JASSÓ Judit: *A rövid prózára fogott mondanivaló*. = Holmi, 9/1190–1191. p.
329. JASSÓ Judit: *Tülső terek*. = Híd, 9/40–42. p.
330. JÁSZ Attila: *levágott gorgófit búzva. Herm&Co.* = Műhely, 9/79. p.
331. JÁSZ Attila: *Satie-metafora. Myth&Co.* = Új Forrás, 8/88. p.
332. JÁSZ Attila: *üres dal. Myth&Co.* = Új Forrás, 8/88. p.
333. JÉKELY Zoltán: *Éjfél*. (Polgár Teréz Eszter jegyzetével.) = Liget, 9/85–86. p.
334. JENEI Gyula: *Ketrec*. = Mozgó Világ, 9/83–84. p.
335. JÓNÁS Tamás: *Elégia*. = Székelyföld, 9/16. p.
336. JÓNÁS Tamás: *Elértés*. = Irodalmi Jelen, 10/43. p.
337. JÓNÁS Tamás: *Halotti tor*. = Irodalmi Jelen, 10/44. p.
338. JÓNÁS Tamás: *Konstrukció*. = Irodalmi Jelen, 10/43. p.
339. JÓNÁS Tamás: *Melléktermék*. = Székelyföld, 9/17. p.
340. JÓNÁS Tamás: *MINDenEGY*. = Irodalmi Jelen, 10/42. p.
341. JÓNÁS Tamás: *Nem macska, nem este, nem nő*. = Székelyföld, 9/18. p.
342. JÓNÁS Tamás: *Nyafogás*. = Várad, 9/37. p.
343. JÓNÁS Tamás: *Rövid szóveges üzenet*. = Székelyföld, 9/16–17. p.
344. JÓNÁS Tamás: *Spirálkör*. = Irodalmi Jelen, 10/42. p.
345. JÓNÁS Tamás: *Testmeleg*. = Székelyföld, 9/17. p.
346. JUHÁSZ Anikó: *Duinó*. = Vigilia, 9/683–684. p.
347. JUHÁSZ Anikó: *Repülők*. = Vigilia, 9/684. p.
348. JUHÁSZ Tibor: *Az énekesnő*. = Apokrif, 3/12. p.
349. JUHÁSZ Tibor: *Ez nem az a környék*. = Apokrif, 3/13. p.
350. JUHÁSZ Tibor: *Mennyei Megtévesztés*. = Apokrif, 3/16. p.
351. JUHÁSZ Tibor: *Miféle*. = Apokrif, 3/15. p.
352. KADLÓT Nikolett: *Javíthatatlan*. = Palócföld, 5/14. p.
353. KAKUK Tamás: *Ablakból láthatod*. = Vigilia, 10/761. p.
354. KAKUK Tamás: *Engednek utadra*. = Vigilia, 10/760–761. p.
355. KAKUK Tamás: *Ha felizzik mégis*. = Vigilia, 10/761. p.
356. KALÁSZ István: *Lelt ár*. = Irodalmi Jelen, 9/55. p.
357. KALÁSZ Márton: *Tétováságom – főbajtásul, WS-nek*. = Magyar Napló, 10/13. p.
358. KÁNTÁS Balázs: *Versék*. Betűk mögé. Fogd a kezem. Egy főnevet. = Ezredvég, 5/16. p.
359. KÁNTOR Zsolt: *Határ úti vers, Kőbánya: bajnal*. = Ezredvég, 5/21. p.
360. KARÁDI Márton: *I. Lucas Marcos első útja Etiópiába*. = Magyar Lettre Internationale, 3/6. p.
361. KARÁDI Márton: *Kilégzés*. = Magyar Lettre Internationale, 3/6. p.
362. KARÁDI Márton: *A ragaszkodás fokozatai*. = Magyar Lettre Internationale, 3/6. p.
363. KARAFIÁTH Orsolya: *Bestiárium*. A forrás. = Élet és Irodalom, október 31. 17. p.
364. KARAFIÁTH Orsolya: *Bestiárium*. Nyílt víz. = Élet és Irodalom, október 31. 17. p.
365. KARAFIÁTH Orsolya: *Bestiárium: A táplálék*. = Holmi, 10/1240. p.
366. KELEMEN Lajos: *Kis versék*. (Világos). (Kék füzet). = Napút, 7/114. p.
367. KELEMEN Lajos: *A lény dicséretéről*. = Műhely, 5/83. p.
368. KEMÉNY Zsófia: *Hagyjál*. = Műút, 5/25. p.
369. KEMÉNY Zsófia: *Responsabilité*. = Műút, 5/24. p.
370. KÉPES Gábor: *Hétfőtől nyaralunk*. = Ezredvég, 5/32. p.
371. KERBER Balázs – MARNO János: *Lépcsőfordulók*. = Alföld, 9/33–38. p.
372. KERÉK Imre: *Bruegel: Ikárosz*. = Somogy, 3/52. p.
373. KERÉK Imre: *Millió ágboga kinő*. = Vár, 3/31–32. p.
374. KERÉK Imre: *Október végén*. = Somogy, 3/51. p.
375. KERÉK Imre: *Őszi szonett*. = Vár, 3/31. p.
376. KERÉK Imre: *Télelő*. = Somogy, 3/52. p.
377. KERÉK Imre: *Varázsigé*. = Somogy, 3/51. p.
378. KERESZTESI József: *A pingpongasztal*. = Jelenkor, 10/989–991. p.
379. KESZTHELYI György: *Kitilt és vége*. = Várad, 8/26. p.
380. KESZTHELYI György: *Következetes nyarak*. = Várad, 8/26–27. p.
381. KESZTHELYI György: *A szépség új változatai*. = Várad, 8/27. p.
382. KESZTHELYI Rezső: *Ágyazás után*. = Kalligram, 10/28. p.

383. KESZTHELYI Rezső: *Ágyazáskor*. = Kaligram, 10/27. p.
384. KESZTHELYI Rezső: *Irat*. = Irodalmi Jelen, 10/15. p.
385. KESZTHELYI Rezső: *Mielőtt*. = Kaligram, 10/27. p.
386. KESZTHELYI Rezső: *A nagy tengeri balandók*. = Ex Symposion, 3/72–73. p.
387. KESZTHELYI Rezső: *A nagy tengeri balandók*. = Irodalmi Jelen, 10/16–17. p.
388. KESZTHELYI Rezső: *Semmikor*. = Kaligram, 10/28. p.
389. KETTŐS Tamás: *Ismerek egy csóró költőt*. = Magyar Műhely, 3/11–13. p.
390. KETTŐS Tamás: *Utánatok özöntüz*. = Magyar Műhely, 3/13–16. p.
391. KETTŐS Tamás: *Üres*. = Magyar Műhely, 3/16–18. p.
392. KIRÁLY Levente: *Az évőember*. = Székelyföld, 10/29. p.
393. KIRÁLY Levente: *Határtalan ég*. = Székelyföld, 10/30. p.
394. KISS Benedek: *Bal – jobb...* = Magyar Napló, 9/8. p.
395. KISS Benedek: *Kegyelem vagy jószágetetés*. = Magyar Napló, 9/8. p.
396. KISS Benedek: *Picula nélkül*. = Magyar Napló, 9/7. p.
397. KISS Dénes: *Agyhomály*. = Lyukasóra, 5/3. p.
398. KISS Dénes: *Bankos napok*. = Lyukasóra, 5/4. p.
399. KISS Dénes: *Egyensúly*. = Lyukasóra, 5/4. p.
400. KISS Dénes: *Az eltűnő idő*. = Lyukasóra, 5/4. p.
401. KISS Dénes: *Főlnégylet király*. = Lyukasóra, 5/6. p.
402. KISS Dénes: *Jegesedés*. = Lyukasóra, 5/4. p.
403. KISS Dénes: *Kibantolás*. = Lyukasóra, 5/4. p.
404. KISS Dénes: *A létezésben*. = Lyukasóra, 5/3. p.
405. KISS Dénes: *Mi a haza?* = Lyukasóra, 5/3. p.
406. KISS Dénes: *Mirevalóságom*. = Lyukasóra, 5/3. p.
407. KISS Dénes: *A nap kemény foga*. = Lyukasóra, 5/3. p.
408. KISS Dénes: *A tudás felett*. = Lyukasóra, 5/3. p.
409. KÓKAI János: *Fent-lent*. = Műút, 5/43. p.
410. KÓKAI János: *Jason dala*. = Műút, 5/42. p.
411. KÓKAI János: *Kinder bueno*. = Műút, 5/42. p.
412. KÓKAI János: *Metamorfium*. = Műút, 5/43. p.
413. KOMÁLOVICS Zoltán: *Huszonhárom év*. = Műhely, 5/80. p.
414. KONCZEK József: *Egy régi alkonyat*. = Kortárs, 10/38. p.
415. KOOSÁN Ildikó: *Aki megváltozna*. = Ezredvég, 5/13. p.
416. KORMOS István: *Ház Normandiában*. = Látó, 10/111. p.
417. [KOVÁCS András Ferenc] Lázáry René Sándor: *Arany-kori fragmentum*. = Alföld, 9/3. p.
418. [KOVÁCS András Ferenc] Lázáry René Sándor: *Változatok verségre, telre*. Költőnek üdv, ha szótlanabb... De most a költők némasága... = Alföld, 9/4–5. p.
419. KOVÁCS MIKÓ Edina: 1963. = Élet és Irodalom, október 4. 14. p.
420. KOVÁCS MIKÓ Edina: *Álomtalan ringató*. = Élet és Irodalom, október 4. 14. p.
421. KOVÁCS MIKÓ Edina: *A Magányosan Sétáló Macska őszi éneke*. = Élet és Irodalom, október 4. 14. p.
422. KÖRIZS Imre: *Catullusi*. = Holmi, 10/1238. p.
423. KÖRIZS Imre: *Haiku helyett*. = Holmi, 10/1238–1239. p.
424. KÖRIZS Imre: *Három pont*. = Kalligram, 10/41–43. p.
425. KÖRIZS Imre: *Türelemjáték*. = Holmi, 10/1239. p.
426. KUKORELLY Endre: *Mindenhez közelebb*. = Élet és Irodalom, szeptember 27. 14. p.
427. KULCSÁR Ferenc: *Impromptu*. = Irodalmi Szemle, 9/49–50. p.
428. KÜRTI László: *ima lobbanásra*. = Hitel, 9/65. p.
429. KÜRTI László: *magasles*. = Hitel, 9/64. p.
430. LACKFI János: *Variációk két népdalra*. 1. Cirnos cica, haj. 2. Elvesztettem zsebkendőmet. = Bárka, 5/28–31. p.
431. LACKFI János: *A zene lelke*. 1. A tűnődő. 2. Akkoriban. 3. Hová? 4. A tömegközlekedés. 5. Csúrdöngölő. = Jelenkor, 9/885–891. p.
432. LADIK Katalin: *Hárman vagyunk, ha egymagam vagyok*. = Sikoly, 2–3/17. p.
433. LADIK Katalin: *Hegyek asszonya*. = Műhely, 5/81. p.
434. LANCZKOR Gábor: *Szöleit a gazda*. = Héviz, 5/327. p.
435. LÁNG Orsolya: *Kikeményített szavak*. = Helikon, szeptember 10. 7. p.

436. LÁNGI Péter: *Határtalan szabadság*. = Vár, 3/67. p.
437. LÁNGI Péter: *Mit veszű?* = Vár, 3/66. p.
438. LÁSZLÓ Gyopár: *Menekülőben*. = Várad, 8/41. p.
439. LÁSZLÓ Gyopár: *Uff*. = Várad, 8/41. p.
440. LÁSZLÓ Noémi: *Erdélyi Tündéről kelt himnusz*. = Helikon, október 25. 6. p.
441. LÁSZLÓ Noémi: *Kis Magyar Apokalipszis*. = Lyukasóra, 5/19. p.
442. LÁSZLÓ Noémi: *Szenkovicz Enikő panegyrikusza*. = Helikon, október 25. 6. p.
443. LÁSZLÓ Noémi: *Szentés Zágón nemzeti úrról*. = Helikon, október 25. 6. p.
444. LÁSZLÓ Noémi: *Zsidó Ferenc dícsérete*. = Helikon, október 25. 6. p.
445. LÁSZLÓ Péter Sándor: *Két szabálytalan haiku*. Téli látomás – Délhegyről. Csillámzó. = Vár, 3/58. p.
446. LIPCSEY Emőke: *virtuális médiaccont*. = Magyar Műhely, 3/1. p.
447. LOSCHITZ Ferenc: *Anyó a fával*. = Műhely, 5/121. p.
448. LOVASSY CSEH Tamás: *Akik tudják kikők*. = Helikon, szeptember 10. 11. p.
449. LOVASSY CSEH Tamás: *Ketten*. = Helikon, szeptember 10. 11. p.
450. LOVASSY CSEH Tamás: *Üzenem haza*. = Helikon, szeptember 10. 11. p.
451. LOVASSY CSEH Tamás: *Világvége*. = Helikon, szeptember 10. 11. p.
452. LOVÁSZ Krisztina: *Weöres Sándor, Orpheus, Eurýdike köve és én*. = Sikoly, 2–3/28. p.
453. MAGYARI Barna: *Az ész kezében szike*. = PoLiSz, 4/31. p.
454. MAGYARI Barna: *A Fekete bojtár népe*. = PoLiSz, 4/31–32. p.
455. MAGYARI Barna: *Sűrű rendben vágom a szombatot*. = Napút, 7/119. p.
456. MAGYARI Barna: *Trianon*. = PoLiSz, 4/31. p.
457. MAKKAJ Ádám: *Eszméletlen*. = Magyar Napló, 9/14. p.
458. MAKKAJ Ádám: *Meditáció három Ungarrett-i-ídézetre: „más özvívizek galambjáról”, az „ártatlan országról” és a „végtelenről”*. = Magyar Napló, 9/12–13. p.
459. MARCZINKA Csaba: *Székely-zászló*. = PoLiSz, 4/30. p.
460. MARIK Álmos: *Verssek*. = Ezredvég, 5/21. p.
461. MARKÓ Béla: *Átjárás*. = Irodalmi Szemle, 10/72. p.
462. MARKÓ Béla: *Előlmélet*. = Alföld, 10/11. p.
463. MARKÓ Béla: *Exegézis*. = Eső, 3/7. p.
464. MARKÓ Béla: *A Földközi-tengeren Annával, Balzzsal*. = Eső, 3/7. p.
465. MARKÓ Béla: *Kijárat*. = Alföld, 10/10–11. p.
466. MARKÓ Béla: *Megöröktítés*. = Alföld, 10/10. p.
467. MARKÓ Béla: *Óratorony*. = Tekintet, 5/74–75. p.
468. MARKÓ Béla: *Születésnap mondattal Annának*. = Irodalmi Szemle, 10/73. p.
469. MARKÓ Béla: *Szünet*. = Eső, 3/8. p.
470. MARKÓ Béla: *Ugyanúgy*. = Irodalmi Szemle, 10/72–73. p.
471. MARNO János: *Százszírató*. = Élet és Irodalom, szeptember 6. 17. p.
472. MÁTÓ Gyula: *Érintésében...* = Ezredvég, 5/17. p.
473. MATYIKÓ Sebestyén József: *Amikor elhagytok*. = PoLiSz, 4/33. p.
474. MATYIKÓ Sebestyén József: *Angyal érinti*. = PoLiSz, 4/33. p.
475. MATYIKÓ Sebestyén József: *Árnyékfolatok*. = PoLiSz, 4/33. p.
476. MATYIKÓ Sebestyén József: *Főleltek a szabadságot*. = PoLiSz, 4/33. p.
477. MATYIKÓ Sebestyén József: *A Hetyei rom-templomra*. = PoLiSz, 4/33. p.
478. MATYIKÓ Sebestyén József: *Takarónk a csillagos ég*. = PoLiSz, 4/32. p.
479. MEZEI Gábor: *fény/szálka*. = Műút, 5/41. p.
480. MEZEI Gábor: *monstrum3*. = Műút, 5/40. p.
481. MEZŐSI Miklós: *Századeleji emlék*. = Helikon, október 25. 5. p.
482. MIKLYA Zsolt: *Magával vitte*. = Mozzgó Világ, 10/42–43. p.
483. MIKLYA Zsolt: *Veteránok*. = Holmi, 9/1194–1196. p.
484. MIZSUR Dániel: *Akvarell I*. = Apokrif, 3/44. p.
485. MIZSUR Dániel: *Akvarell II*. = Apokrif, 3/45. p.
486. MIZSUR Dániel: *Emlék*. = Apokrif, 3/44. p.
487. MOLNÁR Krisztina Rita: *Lassú tánc*. = Élet és Irodalom, október 31. 17. p.
488. MOLNÁR Lajos: *Gauguin vagy a kikötés a Körös partján*. = Palócföld, 5/12. p.
489. MOLNÁR Lajos: *Most már írhatok*. = Palócföld, 5/13. p.
490. MURÁNYI Zita: *Április 4. a Pallag Zolínak*. = Mozzgó Világ, 9/83. p.
491. MURÁNYI Zita: *napló helyett*. = Mozzgó Világ, 9/82. p.
492. NÁDASDY Ádám: *Közlekedésfejlesztés*. = Bárka, 5/4–5. p.

493. NÁDASDY Ádám: *Limerikék*. = Bárka, 5/6–7. p.
494. NÁDASDY Ádám: *Ötvenes köszöntő*. [Kézirathasonmás.] = Bárka, 5/3. p.
495. NÁDASDY Ádám: *A vászon hüvösében*. = Műhely, 5/129. p.
496. NAGY Gábor: *Kiábrándulás*. = Magyar Napló, 10/37. p.
497. NAGY Gábor: *Önbiztató, hideglelésben*. = Magyar Napló, 10/36. p.
498. NAGY Gábor: *Választások*. = Magyar Napló, 10/36. p.
499. NAGY Gáspár: *Litániás dicsérvé ének*. = Vár, 3/14. p.
500. NAGY Kata: *Jövőbe néző*. = Élet és Irodalom, szeptember 13. 14. p.
501. NAGY Kata: *A legbosszabb bónap*. = Mozgó Világ, 10/38. p.
502. NAGY Kata: *Legyen nevelés*. = Mozgó Világ, 10/39. p.
503. NAGY Kata: *Melyik isten*. = Mozgó Világ, 10/38. p.
504. NAGY Kata: *A merülés fokozatai*. = Mozgó Világ, 10/40. p.
505. NAGY Kata: *Players*. = Mozgó Világ, 10/39. p.
506. NAGY Kata: *Variációk nyárra*. = Élet és Irodalom, szeptember 13. 14. p.
507. NAGY Kata: *Variációk tavaszra*. = Élet és Irodalom, szeptember 13. 14. p.
508. NAGY Márta Júlia: *Algebra-szakramentum*. = Holmi, 9/1192. p.
509. NAGY Márta Júlia: *Arnyékkapu*. = Holmi, 9/1192. p.
510. NAGY Márta Júlia: *Dió*. = Tiszatáj, 10/39. p.
511. NAGY Márta Júlia: *Mibály arkangyal útja*. = Élet és Irodalom, október 31. 17. p.
512. NAGY Márta Júlia: *Ophelia is Having Sex with Watermonsters*. = Tiszatáj, 10/39–41. p.
513. NAGY Zopán: *Fény-kertben*. = Ezredvég, 5/46–47. p.
514. NAGY Zopán: *Fény-kertben*. = Sikoly, 2–3/10–11. p.
515. NAGYPÁL István: *Abschied*. = Palócföld, 5/4–5. p.
516. NAGYPÁL István: *Ab, non scherziamo*. = Irodalmi Szemle, 9/51. p.
517. NAGYPÁL István: *Férfiakt, olaj, vászon, 2012*. = Kortárs, 9/35–36. p.
518. NAGYPÁL István: *New Yorkból*. = Kortárs, 9/35. p.
519. NAGYPÁL István: *Puszcza Niepołomice*. = Kortárs, 9/35. p.
520. NAGYPÁL István: *A szándék ellenére*. = Irodalmi Szemle, 9/52. p.
521. NAGYPÁL István: *A vénülő eb éji dala*. = Irodalmi Szemle, 9/51. p.
522. NÉMETH Bálint: *Szóban forgó*. = Műút, 5/38. p.
523. NÉMETH István Péter: *Wéores-szimfónia*. 1. Pornóapáti képeslap. 2. Psyche Shelley-fordítása. 3. Az Őrség dicsérete. 4. WS-érem. 5. Könyvjelző a Három veréb hat szemmel című antológiába. 6. WS-függetta-variáció. = Napút, 8/80–83. p.
524. NOVÁK Béla Dénes: *Nincs szerelem*. = Hitel, 9/87. p.
525. NOVÁK Béla Dénes: *(történelem)*. = Hitel, 9/88. p.
526. [NYERGES Gábor Ádám] Petrence Sándor: *Csókot loptam*. = 2000, 9/41. p.
527. [NYERGES Gábor Ádám] Petrence Sándor: *Ej az Isten*. = 2000, 9/41. p.
528. [NYERGES Gábor Ádám] Petrence Sándor: *Ez a víge*. = 2000, 9/42. p.
529. [NYERGES Gábor Ádám] Petrence Sándor: *Mi történt*. = 2000, 9/40. p.
530. [NYERGES Gábor Ádám] Petrence Sándor: *Mint lgy a bívajon*. = Héviz, 5/350. p.
531. [NYERGES Gábor Ádám] Petrence Sándor: *Most majd mi lessz*. = 2000, 9/39. p.
532. NYERGES Gábor Ádám: *Nem reklámtam*. = Jelenkor, 9/892. p.
533. NYERGES Gábor Ádám: *Rajtat sins nyoma*. = Jelenkor, 9/893. p.
534. NYERGES Gábor Ádám: *Rend*. = Jelenkor, 9/893–894. p.
535. NYIRÁN Ferenc: *Apróságok kicsiny tárháza*. 17. 24. = Apokrif, 3/27–29. p.
536. NYIRÁN Ferenc: *egy faun éjszakája*. = Műút, 5/9. p.
537. NYIRÁN Ferenc: *egy vén szatírra*. = Műút, 5/8. p.
538. NYIRÁN Ferenc: *Hajnali kávézás*. = Tiszatáj, 10/55–56. p.
539. NYIRÁN Ferenc: *Ikre, Skorpió*. = Tiszatáj, 10/55. p.
540. NYIRÁN Ferenc: *válladra teritettem*. = Műút, 5/8. p.
541. NYÍRFALVI Károly: *Sehol szőnyeg rojtjai*. = Sikoly, 2–3/20–21. p.
542. NYÍRFÁS PYRKER Dezső: *Játék*. = Napút, 7/119. p.
543. OLÁH András: *[az állomás mellett]*. = Helikon, szeptember 25. 5. p.
544. OLÁH András: *álmatlanul*. = Helikon, szeptember 25. 5. p.
545. OLÁH András: *elbalasztott utazás*. = Palócföld, 5/9. p.
546. OLÁH András: *fölegetett bidak*. = Palócföld, 5/10. p.

547. OLÁH András: *hogy rejtve megmaradj*. = Palócföld, 5/11. p.
548. OLÁH András: *a kód*. = Helikon, szeptember 25. 5. p.
549. OLÁH András: *megalkuvás*. = Helikon, szeptember 25. 5. p.
550. OLÁH Tamás: *Rács*. = Sikoly, 2–3/39. p.
551. ORAVECZ Péter: *Majdhogynem*. = Eső, 3/20. p.
552. ORAVECZ Péter: *Sürgős hívás*. = Eső, 3/21. p.
553. ORAVECZ Péter: *Szárnyak*. = Eső, 3/19–20. p.
554. ORGOVÁNYI Anikó: *Nagymamám*. = PoLiSz, 4/81–82. p.
555. OROSZ István: *Az öngyilkos bálnak strandja*. = Lyukasóra, 5/12. p.
556. PÁL Dániel Levente: *Egy sziget esendősége*. = Apokrif, 3/33. p.
557. PÁLFALVI András: *Elmaradt út*. = Vár, 3/32–33. p.
558. PÁLFALVI András: *Hajnal*. = Vár, 3/32–33. p.
559. PALLAG Zoltán: *Azt mondja*. = Holmi, 10/1320. p.
560. PALLAG Zoltán: *Szeptember, avagy nem felejték*. = Élet és Irodalom, október 11. 14. p.
561. PAPP Attila Zsolt: *A legvidámabb lány a világon*. = Helikon, szeptember 25. 1. p.
562. PAPP Dénes: *Coda*. = Palócföld, 5/8. p.
563. PAPP Dénes: *Tünődés*. = Palócföld, 5/7. p.
564. PAPP Dénes: *Virágvasárnap*. = Palócföld, 5/6. p.
565. PAPP Tibor: *sírató akro-telesztikon*. = Kortárs, 9/3. p.
566. PAPP-FÜR János: *Éjbeszéd*. = Vigilia, 9/693. p.
567. PAPP-FÜR János: *tévedés*. = Vigilia, 9/693. p.
568. PARANCS János: *Negyven felé*. (Vörös István jegyzetével.) = Liget, 9/87. p.
569. PÁTKAI Tivadar: *Magányos angyal*. = Műhely, 5/86. p.
570. PAULJUCSÁK Péter: *demorál*. = Kortárs, 9/48. p.
571. PAULJUCSÁK Péter: *epilógus*. = Kortárs, 9/48. p.
572. PÉNTEK Imre: *Szavak keresztje*. = Kortárs, 10/37. p.
573. PÉNTEK Imre: *A vidéki költők*. = Kortárs, 10/35–36. p.
574. PÉTER Márta: *(csak véletlen)*. = Vigilia, 9/691–692. p.
575. PÉTER Márta: *(lebegek)*. = Vigilia, 9/692. p.
576. PÉTER Márta: *négyütésű szó*. = Forrás, 10/13–21. p.
577. PÉTER Márta: *öregtemetők*. = Vigilia, 9/692. p.
578. PETRÓCZI Éva: *Egy Jékely-versre*. = Somogy, 3/49. p.
579. PETRÓCZI Éva: *Ima, bínárvágó hajókért*. = Confessio, 3/70. p.
580. PETRÓCZI Éva: *Szinte, kamaszként...* = Somogy, 3/48. p.
581. PETRÓCZI Éva: *„A vidám tücsökböz...”*. = Somogy, 3/49–50. p.
582. PETZ György: *deus*. = Napút, 8/84. p.
583. PETZ György: *Mifjéle*. = Napút, 8/84. p.
584. PETZ György: *W. S.* = Napút, 8/84. p.
585. PIENTÁK Attila: *A szombati hírek*. = Kortárs, 9/30–31. p.
586. POLÁK Péter: *szuperbúr*. = Új Forrás, 8/48. p.
587. POLLÁGH Péter: *22. századi*. = Híd, 9/31–32. p.
588. POLLÁGH Péter: *Déd-Medve*. = Híd, 9/32–33. p.
589. POLLÁGH Péter: *Egyke csillag*. = Sikoly, 2–3/44. p.
590. POLLÁGH Péter: *Megiszom egy presszót*. = Sikoly, 2–3/45. p.
591. POLLÁGH Péter: *A sötét*. = Sikoly, 2–3/44. p.
592. POÓS Zoltán: *Creca Trova*. = Jelenkor, 9/884. p.
593. POÓS Zoltán: *A bid*. = Jelenkor, 9/884–885. p.
594. POSGAY Eszter: *El van pakolva*. = Vigilia, 10/755. p.
595. POSGAY Eszter: *Az utolsó repülés*. = Vigilia, 10/755. p.
596. PRÁGAI Tamás: *Szüret falun*. = Napút, 7/102–103. p.
597. PROHÁSZKA László Máté: *Az akácfa is kívándorolnak*. = Ezredvég, 5/24. p.
598. PROHÁSZKA László Máté: *A magyar paraszt*. = Ezredvég, 5/25. p.
599. PROHÁSZKA László Máté: *Mesék tején*. = Ezredvég, 5/26. p.
600. PROHÁSZKA László Máté: *Unalmas este*. = Ezredvég, 5/24. p.
601. PUSZTAI Zoltán: *Jegyzet egy Segantini képhez*. = Műhely, 5/123. p.
602. RÁBA György: *Átváltozás*. (Nacsinak Gergely András jegyzetével.) = Liget, 10/89. p.
603. RÁCZ Boglárka: *Azt*. = Kalligram, 10/44. p.
604. RÁCZ Boglárka: *Ebben a havas*. = Kalligram, 10/44. p.

605. RÁCZ Boglárka: *Nyolc binoki*. = Kaligram, 10/45. p.
606. RADNAI István: *Festett egék vándorlása körül-köre*. = Tiszatáj, 9/14. p.
607. RADNAI István: *Percnyi megállás a földönfutásban*. = Tiszatáj, 9/12–13. p.
608. RADNAI István: *Rímelődés kávészagra*. = Tiszatáj, 9/11–12. p.
609. RADNAI István: *Szimbólintások*. = Tiszatáj, 9/11. p.
610. RÉDEY János: *Fuga Poesis in voces plures*. = Magyar Műhely, 3/19. p.
611. RÉFI János: *Sírfelirat*. = Magyar Napló, 10/19. p.
612. RESTÁR Sándor: *már megint a „mintha”*. = Kortárs, 10/29–30. p.
613. SAITOS Lajos: *Mire megvirrad 14/52*. = Vár, 3/50. p.
614. SAITOS Lajos: *Mire megvirrad 15/52*. = Vár, 3/50. p.
615. SAITOS Lajos: *Mire megvirrad 16/52*. = Vár, 3/51. p.
616. SAJÓ László: *Isten bidege*. = Műhely, 5/60–61. p.
617. SALL László: *átszállás*. = Várad, 8/17. p.
618. SALL László: *az élet*. = Várad, 8/19. p.
619. SALL László: *a gyermekkor – végre*. = Várad, 8/16. p.
620. SALL László: *lakberendezés*. = Várad, 8/17. p.
621. SALL László: *pár beszéd*. = Várad, 8/18. p.
622. SCHEIN Gábor: *Burok*. = Műút, 5/3. p.
623. SCHEIN Gábor: *A vaskorszak után*. = Műút, 5/3. p.
624. SCHWAMM Fanni: *Frida éneke*. = Sikoly, 2–3/41–42. p.
625. SCHWAMM Fanni: *Kis majmok gazdasszonykája, Frida*. = Sikoly, 2–3/40–41. p.
626. SEBESTYÉN Ádám: *Hazatérés*. = Műhely, 5/126. p.
627. SELYEM Zsuzsa: *Grand Siècle*. = Élet és Irodalom, szeptember 13. 17. p.
628. SERESTÉLY Zalán: *ősi leselkedés*. = Tiszatáj, 10/57. p.
629. SERESTÉLY Zalán: *a titokban végbement csoda*. = Tiszatáj, 10/58–59. p.
630. SERESTÉLY Zalán: *tolffosztás*. = Tiszatáj, 10/58. p.
631. SERFŐZŐ Simon: *Észrevettem*. = Kortárs, 10/27–28. p.
632. SERFŐZŐ Simon: *Kézbe a légkalapáccskal!* = Kortárs, 10/26. p.
633. SERFŐZŐ Simon: *Naphosszat*. = Kortárs, 10/27. p.
634. SIKLÓS István: *csöndErdje előtt*. = Magyar Napló, 10/3–6. p.
635. SIMEK Valéria: *Egymásnak sottogva*. = Napút, 7/115. p.
636. SIMEK Valéria: *Egymásnak sottogva*. = Vigília, 10/762. p.
637. SIMEK Valéria: *Érlelő*. = PoLiSz, 4/101. p.
638. SIMEK Valéria: *Lassuló ütemben*. = PoLiSz, 4/101. p.
639. SIMEK Valéria: *Lepkeszárnnyon*. = PoLiSz, 4/101. p.
640. SIMEK Valéria: *Lerakja köveit*. = PoLiSz, 4/101. p.
641. SIMEK Valéria: *Lerakja köveit*. = Vigília, 10/762. p.
642. SIMOR András: *Barnabás nevére*. = Ezredvég, 5/33. p.
643. SIMOR András: *Barnabás üzenete*. = Ezredvég, 5/34. p.
644. SIMOR András: *Bolond tavaszi vers*. = Ezredvég, 5/33. p.
645. SIMOR András: *Szigligeti napló*. = Ezredvég, 5/34. p.
646. SIMOR András: *Útavaló*. = Ezredvég, 5/34. p.
647. SOPOTNIK Zoltán: *Hamvas Béla/film/nap*. = Magyar Napló, 10/37. p.
648. STILLER Kriszta: *Cigányút*. = Élet és Irodalom, október 18. 17. p.
649. STILLER Kriszta: *életű*. = Élet és Irodalom, október 18. 17. p.
650. STILLER Kriszta: *felelgető*. = Irodalmi Jelen, 9/3. p.
651. STILLER Kriszta: *jambikus szepteniárius*. = Élet és Irodalom, október 18. 17. p.
652. STILLER Kriszta: *marionett*. = Irodalmi Jelen, 9/6. p.
653. STILLER Kriszta: *névtelen*. = Irodalmi Jelen, 9/5. p.
654. STILLER Kriszta: *ördögűző*. = Irodalmi Jelen, 9/5. p.
655. STILLER Kriszta: *ringató*. = Irodalmi Jelen, 9/4. p.
656. STILLER Kriszta: *slukk*. = Élet és Irodalom, október 18. 17. p.
657. STILLER Kriszta: *Társasjáték*. = Élet és Irodalom, október 18. 17. p.
658. STILLER Kriszta: *vízet áraszt*. = Élet és Irodalom, október 18. 17. p.
659. SUMONYI Zoltán: *Habent sua fata imagines*. = Holmi, 10/1261–1262. p.
660. SUMONYI Zoltán: *Másság*. = Holmi, 10/1262. p.
661. SÜTŐ Csaba András: *augusztus nyolc*. = Eső, 3/23–26. p.
662. SZABÓ Lőrinc: *Testünk titkaiból*. (Kállay G. Katalin jegyzetével.) = Liget, 9/88. p.

663. SZABÓ PALÓCZ Attila: *Alkonyat*. Sejtetés. Pályatársak. Számmisztika. Megmaradás. Komolytalan. Alakoskodás. = Sikoly, 2–3/58. p.
664. SZABÓ T. Anna: *Alkoholda(l) – népi csujogatók*. = Bárka, 5/11–12. p.
665. SZABÓ T. Anna: *Allati*. = Bárka, 5/12–13. p.
666. SZABÓ T. Anna: *Lovat agyalyá, Gyula!* = Bárka, 5/14. p.
667. SZABÓ T. Anna: *„Ni, milyen dicső!”*. = Bárka, 5/14. p.
668. SZABÓ T. Anna: *A tűz helye*. = Műhely, 5/82. p.
669. SZALAI Zsolt: *Otthon*. = Eső, 3/21–23. p.
670. SZALONTAI Imre: *Panasz*. = Ezredvég, 5/10–11. p.
671. SZARKA István: *Haladék*. = Ezredvég, 5/12. p.
672. SZARKA István: *Tűzmadarak*. = Ezredvég, 5/12. p.
673. SZARKA István: *Víg üzenet*. = Ezredvég, 5/12. p.
674. SZAUER Ágoston: *Formák*. = Napút, 7/121. p.
675. SZAUER Ágoston: *Pillanat*. = Napút, 7/121. p.
676. SZEGEDI KOVÁCS György: *Találkozás a gyönyörű régészszóval*. = Vár, 3/23. p.
677. SZÉKELY Csaba: *Nemzeti Sándor: Megvédjük a szobánkat a tyúkoktól!* = Bárka, 5/34. p.
678. SZÉKELY Csaba: *Petőfi-Székely Sándor: Édesanyám jércikéje*. = Bárka, 5/32–33. p.
679. SZÉKELY Csaba: *Szociálfő Sándor: Anyád, tyúkanyó!* = Bárka, 5/33–34. p.
680. SZÉP Ernő: *Homlokom lassan leáldoz*. = Látó, 10/110. p.
681. SZEPESI Dóra: *Drágakő*. = Napút, 7/122. p.
682. SZEPESI Dóra: *Gyermekdal*. = Napút, 7/122. p.
683. SZEPESI Dóra: *Idill*. = Napút, 7/122. p.
684. SZIJJ Ferenc: *Fényleírás / Napfény*. = Jelenkor, 10/1046–1047. p.
685. SZILÁGYI Ákos: *(Böbme és Nincs)*. = Alföld, 10/22–23. p.
686. SZILÁGYI Ákos: *(szétesik ember)*. = Alföld, 10/24. p.
687. SZILÁGYI Ákos: *(ugyebogy)*. = Alföld, 10/23–24. p.
688. SZŐCS Géza: *hábé*. = Magyar Napló, 9/3. p.
689. SZŐCS Géza: *Konferencia*. = Magyar Napló, 9/3. p.
690. SZŐGI Sándor: *Weöres Sándor – innen-s túliratok*. = Sikoly, 2–3/30–32. p.
691. SZŐKE Imre Mátyás: *csuang ce felbőt eszik*. idő. tér. = Irodalmi Jelen, 9/20. p.
692. SZŐKE Imre Mátyás: *báry*. = Irodalmi Jelen, 9/21. p.
693. SZŐKE Imre Mátyás: *kódex*. = Irodalmi Jelen, 9/19. p.
694. SZŐKE Imre Mátyás: *Sz. úr*. = Irodalmi Jelen, 9/18. p.
695. SZÖLLŐSI Mátyás: *purgatórium*. (2.). (3.). = Élet és Irodalom, október 18. 14. p.
696. TAKÁCS Tibor: *András fiam halálára*. = Somogy, 3/53. p.
697. TAKÁCS Tibor: *Őszi levélsokor Káptalanfüredről*. = Somogy, 3/53–54. p.
698. TAKÁCS Zsuzsa: *Felejtés pora*. = Holmi, 10/1223–1224. p.
699. TAKÁCS Zsuzsa: *Sírás ismeretlen vállon*. = Holmi, 10/1223. p.
700. TAMÁS Menyhért: *A rög példabeszéde*. = Kortárs, 10/16. p.
701. TAMÁS Menyhért: *Szemem mennyet ölt*. = Kortárs, 10/16. p.
702. TAMÁS Tímea: *Vakondvilág*. A járatfúrás ideje. Vakondbúcsú. A sor vége. = Látó, 10/52–56. p.
703. TANDORI Dezső: *Dal a Weöres-présből*. = Mozgó Világ, 9/79. p.
704. TANDORI Dezső: *Firkálások és cirkálóok (u. a. befejezéssel 2 helyen)*. Klasszikus páros. Gondolat = érzet? Nem leszek kisigényű. Ha az egzisztencialitás =. A sors szeszélye. Megismerni. Ha a legkisebb dolog. Nem, hogy 1-1. Nem bírom. És ahhoz. A megoldások még. Semmi se jut. Ez olyanféle. Hát ha ez így van, [!]. Eddig a befejezést. Örök tavasz. A róza mindig =. Egy olcsó rozé = egy. Fordítsd le: egy Stein-rózsa. Persze, mindenki. xxx. [Jaj!]. De csak így. Íme. [!]. Ide az úgynevezett műben... = Palócföld, 5/17–23. p.
705. TANDORI Dezső: *Weöres-prés*. = Mozgó Világ, 9/77–78. p.
706. TATÁR Sándor: *Téli teher*. = Műhely, 5/124. p.
707. TERÉK Anna: *Az örök homály*. = Sikoly, 2–3/19. p.
708. TERÉK Anna: *Pastorale*. = Sikoly, 2–3/19. p.
709. TERÉK Anna: *Szibéria*. Szerbia. 2010 szeptemberében. Szibéria. Két év késéssel. A szerb lányok. = Ex Symposion, 3/66–68. p.
710. TEREY János: *A nyár utolsó napja*. = Székelyföld, 10/9–13. p.

711. TÉREY János: *Nyugat – Bihar*. = Várad, 9/73. p.
712. TINKÓ Máté: *Belbarc készülöben*. = Forrás, 9/16–17. p.
713. TINKÓ Máté: *Mandarin szerint*. = Kortárs, 9/45. p.
714. TINKÓ Máté: *Sárkeresztúri ének Pityének*. = Forrás, 9/18–19. p.
715. TINKÓ Máté: *Szalag, korlát*. = Forrás, 9/17–18. p.
716. TINKÓ Máté: *Szolgalelek, körtánc*. = Kortárs, 9/46. p.
717. TOLNAI Ottó: *Azt mondom édesapám*. = Élet és Irodalom, október 11. 17. p.
718. TOLNAI Ottó: *Freud*. = Jelenkor, 10/988–989. p.
719. TOLNAI Ottó: *Némi pír*. = Élet és Irodalom, október 11. 17. p.
720. TOLNAI Ottó: *Tűp*. = Ex Symposion, 3/1–2. p.
721. TORNAI József: *Ember-sötétség*. = Mozgó Világ, 10/41. p.
722. TORNAI József: *Évszakok Tejtűja*. = Tekintet, 5/17. p.
723. TORNAI József: *Hajótörés*. = Somogy, 3/46. p.
724. TORNAI József: *Íme, az ige*. = Kortárs, 10/15. p.
725. TORNAI József: *Ismerem a neved, Ananék*. = Somogy, 3/46. p.
726. TORNAI József: *A kiolthatatlan halál*. = Mozgó Világ, 10/40–41. p.
727. TORNAI József: *Megnyugvás-lomb*. = Tekintet, 5/16–17. p.
728. TORNAI József: *Mennyi halottnak...* = Kortárs, 10/15. p.
729. TORNAI József: *Paul Éluard*. = Kortárs, 10/14. p.
730. TORNAI József: *A szeméremajkú démonok*. = Somogy, 3/47. p.
731. TÓTH Erzsébet: *Elővesszük a fekete rubát*. = Irodalmi Jelen, 9/16–17. p.
732. TÓTH Kinga: *All machine*. Lovag, Kehely. Aranytojás. = Irodalmi Szemle, 10/79–82. p.
733. TÓTH Kinga: *Úradta*. = Hévíz, 5/348–349. p.
734. TÓTH Krisztina: *Idő, idő, idő*. = Eső, 3/3–4. p.
735. TÓTH László: *Hegy Madonna*. = Műhely, 5/87. p.
736. TÓTH László: *Az otthon hidege*. /Mintha egy másik.../ /Ki, mit/. /Ha kávé.../ /Életünkben ennyi.../ = Élet és Irodalom, szeptember 20. 17. p.
737. TÓZSÉR Árpád: *Apokrif Segantini*. = Műhely, 5/53. p.
738. TÓZSÉR Árpád: *Virágpedofília*. = Alföld, 10/3. p.
739. TUNGLI M. Klára: *Csu Fu üzen*. = Somogy, 3/58. p.
740. TUNGLI M. Klára: *Öregfa, kegyelemben*. = Somogy, 3/58. p.
741. TUNGLI M. Klára: *Teabáz a Zselicben*. = Somogy, 3/58. p.
742. TURÁNYI Tamás: *Alef Kids*. = Új Forrás, 8/94. p.
743. TURÁNYI Tamás: *Ezüst-zselatin elégia*. = Új Forrás, 8/93. p.
744. TURÁNYI Tamás: *Quantum satis*. = Új Forrás, 8/95. p.
745. TURCSÁNY Péter: *Bari Károlynak Bükkaranyosra – negyven év múltán*. = Magyar Napló, 9/28. p.
746. TURCSÁNY Péter: *Gyümölcs fekete vérenek*. = Magyar Napló, 9/28. p.
747. TURI Timea: *A dolgok, amikről nem beszélünk*. = Kalligram, 9/45. p.
748. TURI Timea: *Játszóteri anyák*. = Kalligram, 9/44. p.
749. UGHY Szabina: *Határátlépés*. = Hévíz, 5/334. p.
750. UGHY Szabina: *A szél öröme*. = Hévíz, 5/334. p.
751. UGHY Szabina: *Távolsággyakorlatok*. = Kortárs, 9/44. p.
752. UGHY Szabina: *Új bazák*. = Kortárs, 9/44. p.
753. VADÁSZ János: *Ezredvég*. = Ezredvég, 5/4. p.
754. VADÁSZ János: *Intés egy rózsabokorról*. = Ezredvég, 5/5. p.
755. VADÁSZ János: *Tudósítás*. = Ezredvég, 5/5. p.
756. VARGA Borbála: *kiderül*. = Helikon, szeptember 25. 8. p.
757. VARGA Borbála: *sürgösség*. = Helikon, szeptember 25. 8. p.
758. VARGA Borbála: *szerelem*. = Helikon, szeptember 25. 8. p.
759. VARGA Borbála: *Tavaszi csujogatók*. = Helikon, szeptember 25. 8. p.
760. VARGA Imre: *Visszatérés az erdőből*. = Műhely, 5/119–120. p.
761. VARGA László Edgár: *Balázs K. Attila*. = Helikon, október 25. 6. p.
762. VARGA László Edgár: *Zsigmond Andrea*. = Helikon, október 25. 6. p.
763. VARGA Melinda: *A boldogság tapintható*. = Helikon, október 10. 15. p.

764. VARGA Melinda: *Koravén tavasz*. = Helikon, október 10. 15. p.
765. VARGA Melinda: *Légbajó és hiány*. = Helikon, október 10. 15. p.
766. VARGA Melinda: *Ritmus*. = Helikon, október 10. 15. p.
767. VARGA Melinda: *Sárban nárciszok*. Jég-csapvagy. Reggelek. = Helikon, október 10. 15. p.
768. VARGA Melinda: *Viszontszerető*. = Helikon, október 10. 15. p.
769. VARGA Zoltán Tamás: *Megígért tenger*. = Új Forrás, 8/67–68. p.
770. VASADI Péter: *Egy szubjektív dobogás(a)*. = Hítel, 9/18–19. p.
771. VASADI Péter: *Kísértés*. = Új Forrás, 8/12. p.
772. VASADI Péter: *A Madár*. = Új Forrás, 8/12. p.
773. VASADI Péter: *Megtérés*. = Vigilia, 9/675–676. p.
774. VASADI Péter: *Nagy, halk beszéd*. = Vigilia, 9/675. p.
775. VASADI Péter: *Só*. = Új Forrás, 8/11. p.
776. VÉGH Attila: *Bóbíta*. = Lyukasóra, 5/8. p.
777. VÉGH Attila: *Bóbíta lájkol*. = Bárka, 5/20. p.
778. VÉGH Attila: *Egy ember végén*. = Bárka, 5/19. p.
779. VÉGH Attila: *Ha az ember*. = Bárka, 5/20–21. p.
780. VÉGH Attila: *Már csak egy UFO menthet meg bennünket*. = Bárka, 5/18–19. p.
781. VÉGH Attila: *Örven*. = Bárka, 5/21. p.
782. VÉGH Attila: *A vers születése*. = Lyukasóra, 5/9. p.
783. VÖRÖS István: *Egy másik élet*. = Holmi, 9/1133–1134. p.
784. VÖRÖS István: *Novella*. János a börtönben. A tanítvány. János kérdései. Az ör vitája. Úton Jézus és János között. Egy bevonulás. Jézus válaszol. Bilincs. Közös cellában. Az első keresztény halála. Az elveszett evangélium. = Jelenkor, 10/1048–1056. p.
785. VÖRÖS István: *Az osztályfőnök*. = Holmi, 9/1132–1133. p.
786. VÖRÖS István: *Segantini-fraktál*. = Műhely, 5/62. p.
787. VÖRÖS István: *WS-fraktál*. = Napút, 7/101. p.
788. WEÖRES Sándor: [Cím nélkül; kézirat-hasonmás.] = Napút, 8/90. p.
789. WEÖRES Sándor: *Hatodik szimfónia*. = Napút, 7/59–65. p.
790. WEÖRES Sándor: *Istár pokoljárása*. (Részlet.) = Lyukasóra, 5/17. p.
791. WEÖRES Sándor: *Könyvemre*. [Kézirat-hasonmás.] = Napút, 8/91. p.
792. WEÖRES Sándor: *Testamentum*. [Kézirat-hasonmás.] = Napút, 8/90. p.
793. WEÖRES Sándor: *Zugor Sanyinak*. [Kézirat-hasonmás.] = Napút, 8/90. p.
794. ZALÁN Tibor: *Délelőtti töprengések*. = Új Forrás, 8/23. p.
795. ZALÁN Tibor: *Emlék, geller*. = Irodalmi Jelen, 9/11. p.
796. ZALÁN Tibor: *Farönkkel, szánnal, tengerre, égre*. = Műhely, 5/63–64. p.
797. ZALÁN Tibor: *Idill*. = Irodalmi Jelen, 9/10. p.
798. ZALÁN Tibor: *Illat*. = Irodalmi Jelen, 9/10. p.
799. ZALÁN Tibor: *Kései Berzsenyi-esték*. = Tiszatáj, 10/21–22. p.
800. ZALÁN Tibor: *Mellétal*. = Irodalmi Jelen, 9/11. p.
801. ZALÁN Tibor: *Ősz*. = Irodalmi Jelen, 9/10. p.
802. ZALÁN Tibor: *Téli amfiteátrum*. = Új Forrás, 8/24. p.
803. ZÁVADA Péter: *Ágyból, rádión*. = Műút, 5/26. p.
804. ZÁVADA Péter: *Akit most keresek*. = 2000, 10/52. p.
805. ZÁVADA Péter: *A fekete mosogató*. = Műút, 5/27. p.
806. ZÁVADA Péter: *Felszállás után*. = 2000, 10/54. p.
807. ZÁVADA Péter: *Mész*. = 2000, 10/53. p.
808. ZÁVADA Péter: *Süllyed*. = 2000, 10/52–53. p.
809. ZÁVADA Péter: *A szégyen kötőjelei*. = 2000, 10/55. p.
810. ZÁVADA Péter: *Úgy vet majd szét*. = 2000, 10/54. p.
811. ZONDA Tamás: *Hommage à deux*. = Ezredvég, 5/45. p.
812. ZUDOR János: *Bartók és Napóleon*. = Várad, 8/4. p.
813. ZUDOR János: *Drága Múzsá*. = Várad, 8/5. p.
814. ZUDOR János: *Fák*. = Várad, 8/6. p.
815. ZUDOR János: *Júdás a főgengszter*. = Várad, 8/7. p.
816. ZUDOR János: *Mesterszonett*. = Várad, 8/8. p.
817. ZUDOR János: *Az óskász*. = Helikon, október 25. 5. p.

818. ZUDOR János: *Óskasz II.* = Helikon, október 25. 5. p.
819. ZUDOR János: *Rövid rab-szódia.* = Várad, 8/4. p.
820. ZUDOR János: *A Rusnya valcer folytatása.* = Várad, 8/8. p.
821. ZUDOR János: *Szélütött baiku.* = Várad, 8/7. p.
822. ZSIDÓ Piroska: *Anyá.* = Helikon, szeptember 25. 8. p.
823. ZSIDÓ Piroska: *Egészen semmit.* = Helikon, szeptember 25. 8. p.
824. ZSIDÓ Piroska: *Haza.* = Helikon, szeptember 25. 8. p.
825. ZSIDÓ Piroska: *Tanítványok.* = Helikon, szeptember 25. 8. p.
826. ZSOLNAI György: *Hommage à Dallas.* = Tiszatáj, 9/34–35. p.

Rövidpróza

827. ADORJÁNI Panna: *Anyám nem tudja eldönteni.* = Székelyföld, 10/49–50. p.
828. ADORJÁNI Panna: *Anyámnak mondom, hogy tisztezt kaptam magyarból a félévi dolgozatra.* = Kalligram, 9/72–73. p.
829. ADORJÁNI Panna: *Neked pap az apád, kérdezte a szünetben az egyik tizenkettedikes srác.* = Kalligram, 9/71–72. p.
830. ÁGOSTON László, T.: *A kutyasétáltató.* = PoLiSz, 4/75–81. p.
831. AMBRUS Judit: *Országok rongya.* = 2000, 9/30–37. p.
832. BALLAI László: *A fekete-sárga lobogó.* = Ezredvég, 5/18–20. p.
833. BÁNYAI Tamás: *A szemtanú.* = Várad, 8/20–25. p.
834. BÁNYAI Tamás: *Tüzeset.* = Sikoly, 2–3/70–77. p.
835. [BÁRDOS József] Jean-Jacques Rousseau: *Az emberek közötti egyenlőtlenség eredetéről.* = Irodalmi Jelen, 9/77–80. p.
836. [BÁRDOS József] James Joyce: *Fán igen víg.* = Irodalmi Jelen, 10/67–69. p.
837. BÁTÁRI Gábor: *A hekatombheiről és a kiülopszokról.* = Helikon, október 25. 10–11. p.
838. BÁTÁRI Gábor: *Törzsfelföldés vagy amit akartok.* = Helikon, október 25. 10. p.
839. BECK Tamás: *Idegem az idegem.* = Mozgó Világ, 9/74–76. p.
840. BENE Zoltán: *Szív, üvegben.* = Ezredvég, 5/22–23. p.
841. BENYHE István: *A fűzéri vár.* = Irodalmi Jelen, 10/45–48. p.

842. BODOR Ádám: *A kárpáti bojtos műrzike.* = Élet és Irodalom melléklete, október 25. 8. p.
843. BOLDOG Zoltán: *A látogatók.* = Tiszatáj, 10/42–44. p.
844. BURNS Katalin: *Betegségem Akbárnál.* = Új Forrás, 8/59–66. p.
845. BÜKI Mátyás: *Utolsó előtti utazás.* = Palócföld, 5/34–40. p.
846. CZAPÁRY Veronika: *Koszorú babák.* = Élet és Irodalom, szeptember 27. 16. p.
847. CZETŐ Bernát László: *Addikció.* = Lyukasóra, 5/8–9. p.
848. CSÁKI Dóra: *Családfa.* = Ex Symposion, 3/78. p.
849. CSÁNYI Vilmos: *A textus örök, a gondolat néma, még él a méla Béla.* = Tekintet, 5/76–79. p.
850. CSAPLÁR Vilmos: *Följegyzés 2155-ből.* = Hévíz, 5/321–326. p.
851. CSERNA-SZABÓ András: *Mia.* = Mozgó Világ, 9/61–67. p.
852. CSIKÓS Artilla: *Hidegtű.* = Kalligram, 9/74–76. p.
853. CSILLEG Lajos: *Esztrád.* = Irodalmi Szemle, 9/58–61. p.
854. CSUSZNER Ferencz: *Szabadulástörténet.* = Helikon, szeptember 10. 9–10. p.
855. DALOS Margit: *Fáért mentek.* = Műhely, 5/107–117. p.
856. DARVASI László: *A grünewaldi Kleist-átirat.* = Élet és Irodalom, október 11. 16. p.
857. DARVASI László: *Kölépcső.* = Alföld, 10/6–9. p.
858. [DARVASI László] Szív Ernő: *Smink.* = Élet és Irodalom, szeptember 27. 14. p.
859. [DARVASI László] Szív Ernő: *A szél és egyéb tehetségek.* Kleist-átiratok. = Élet és Irodalom, október 25. 14. p.
860. DEÁK Csillag: *A kék kosztüm.* = Irodalmi Jelen, 9/65–68. p.
861. DEÁK-TAKÁCS Szilvia: *Iszonyú hosszú.* = Irodalmi Jelen, 9/45–47. p.
862. DEÁK-TAKÁCS Szilvia: *Tangóharmonika.* = Irodalmi Jelen, 9/44–45. p.
863. DEBRECENI Boglárka: *Tetovált lány.* = Palócföld, 5/27–28. p.
864. DIMÉNY Lóránt: *A hiány.* = Látó, 10/6–12. p.
865. DÓKA Péter: *Almavirág.* = Korunk, 9/17–22. p.
866. DÓKA Péter: *Későkása.* = Korunk, 9/14–17. p.
867. ÉBERT Tibor: *A cserepes.* = Lyukasóra, 5/16. p.

868. EGRESSY Zoltán: *Ravatal Rádió.* = Bárka, 5/8–10. p.
869. ELMER István: *Íme, a fiam.* = Tiszatáj, 10/60–61. p.
870. ELMER István: *Nagyapa vágya.* = PoLiSz, 4/83–86. p.
871. FARKAS WELLMANN Éva: *Dalátiratok.* = Bárka, 5/38–40. p.
872. FARKAS WELLMANN Éva: *Jelenségek, tünetek, diagnosizok a nép nyelvén.* = Bárka, 5/37–38. p.
873. [FEKETE J. József] Ephemeria Silver: *Tempus.* = Sikoly, 2–3/14–15. p.
874. FILÓ Mariann: *Balkán.* = Palócföld, 5/44–45. p.
875. FILÓ Mariann: *Sötétkamra.* = Palócföld, 5/46. p.
876. FODOR Janka: *Sodrás.* = Jelenkor, 9/898–900. p.
877. FODOR Janka: *Az úszóverseny.* = Jelenkor, 9/895–897. p.
878. FORGÁCH András: *A tizenkettedik.* = Magyar Lettre Internationale, 3/43–45. p.
879. FORGÁCH András: *Z.* = Élet és Irodalom, szeptember 20. 15. p.
880. FORGÁCS Zsuzsa Bruria: *A rock gyermeke, a punk úttörője.* = Holmi, 9/1164–1171. p.
881. GÁL Soma: *Felemel.* = Irodalmi Jelen, 9/7–9. p.
882. GÁL Soma: *Szentély.* = Apokrif, 3/48–51. p.
883. GALAMBOS Lajos: *Olyan nagy gyilkos.* = Lyukasóra, 5/15–16. p.
884. GALÁNTAI Zoltán: *A fazekas meséje.* = Új Forrás, 8/69–70. p.
885. GARACZI László: *Lizával a hintáknál.* = Hévíz, 5/331–333. p.
886. GARACZI László: *A periszkóp.* = Hévíz, 5/328–330. p.
887. GERGELY Tamás: *A sikoly természetéről.* = Sikoly, 2–3/78–79. p.
888. GERLE KISS Éva: *Akár a kő.* = Irodalmi Jelen, 9/52–54. p.
889. GRECSÓ Krisztián: *Anyám első süteménye.* = Bárka, 5/36. p.
890. GRECSÓ Krisztián: *Az első szerelmes étel.* = Bárka, 5/35. p.
891. HALÁSZ Margit: *A málnáról és egyebkről.* = Kortárs, 10/17–19. p.
892. HÁY János: *A tenger bangja.* = Élet és Irodalom, szeptember 13. 15. p.
893. INCZÉDY Tamás: *A férfiak meztelenül alszanak.* = Liget, 9/46–49. p.
894. JANÁKY Marianna: *Csalások.* = Tiszatáj, 9/28–29. p.

895. JANÁKY Marianna: *Lopások.* = Tiszatáj, 9/27–28. p.
896. JÁSZBERÉNYI Sándor: *Die Toten Reiten Schnell.* = Hévíz, 5/335–346. p.
897. JÁSZBERÉNYI Sándor: *A lebegő hordók.* = Kalligram, 9/31–38. p.
898. JÁSZBERÉNYI Sándor: *Pompás felbök.* = Élet és Irodalom, október 4. 16. p.
899. JÓNÁS Tamás: *A pofon – újra.* = Irodalmi Jelen, 9/12–15. p.
900. KABAI Csaba: *A Kilepő.* = Tiszatáj, 9/30–31. p.
901. KABDEBŐ Tamás: *Eltorzított identitások.* = Irodalmi Jelen, 9/102–104. p.
902. KAISER László: *Én csak szerettem!* = Somogy, 3/55–57. p.
903. KÁLMÁN Dóra: *Állatkert.* = Irodalmi Jelen, 9/56–58. p.
904. KÁNTOR Péter: *Messze, mint Lacháza.* Egy költőtanács feljegyzéseiből. = Élet és Irodalom, szeptember 6. 14. p.
905. KÁNTOR Péter: *Repülő a sivatagban.* Egy költőtanács feljegyzéseiből. = Élet és Irodalom, október 4. 14. p.
906. KÁNTOR Péter: *A vasárnapi ebédek.* Egy költőtanács feljegyzéseiből. = Élet és Irodalom, október 31. 14. p.
907. KAPITÁNY Máté: *Áthelyezés.* = Liget, 9/51–55. p.
908. KAPITÁNY Máté: *Lobus extraterrestriális.* = Liget, 10/51–58. p.
909. KARÁTSON Endre: *Állványzaton.* = Kalligram, 10/8–14. p.
910. KASZÁS Máté: *A sajtórelő.* = Jelenkor, 10/1005–1009. p.
911. KISS Judit Ágnes: *Búcsúlevél.* = Élet és Irodalom, október 18. 14. p.
912. KISS Judit Ágnes: *Idegénvezető.* = Élet és Irodalom, szeptember 20. 14. p.
913. KISS László: *A nőgyógyász.* = Székelyföld, 9/11–15. p.
914. KISS Noémi: *Vízsla.* = Műút, 5/22–23. p.
915. KISS Ottó: *Síjja Vevit unokája.* = Élet és Irodalom, szeptember 6. 15. p.
916. KISS Tamás, T.: *Kis nyári polka.* = Sikoly, 2–3/49–54. p.
917. KISSLAKI László: *Bödön bácsi birkával.* = Vigília, 10/766–769. p.
918. KODITEK Bernadett: *Beavatkozás.* = Vár, 3/24–28. p.
919. KOVÁCS Gergő: *Tyúk.* = Élet és Irodalom, szeptember 6. 16. p.
920. KÖRÖSSI P. József: *Piros cipő.* A lányt nevezük Victoriának. = Élet és Irodalom, szeptember 6. 16. p.

921. KÖTTER Tamás: *Arany Jaguár.* = *Eső*, 3/11–19. p.
922. KÖTTER Tamás: *A mozi.* = *Magyar Napló*, 9/15–23. p.
923. KRÚDY Gyula: *Villásreggeli.* = *Ezredvég*, 5/53–56. p.
924. KRUSOVSKY Dénes: *Mielőtt apámat kettőfürészelték.* = *Holmi*, 9/1154–1163. p.
925. KUPA Júlia: *Ágota és a szeretők.* = *Kalligram*, 10/47–49. p.
926. KUPA Júlia: *Mikulás.* = *Kalligram*, 10/46–47. p.
927. KUPA Júlia: *nincs ott.* = *Kalligram*, 10/49–50. p.
928. KURUCZ Gyula: *Törpék és mikulások.* = *Kortárs*, 10/20–25. p.
929. LÁNG Zsolt: *Csontfa.* = *Műhely*, 5/132–136. p.
930. LÁNG Zsolt: *Kolumbusz.* = *Kalligram*, 9/39–40. p.
931. LÁSZLÓFFY Csaba: *Hütlenek búsége.* [2. rész.] = *Helikon*, szeptember 10. 13–16. p.
932. LATZKOVITS Miklós: *A betűk háborúja.* = *Jelenkor*, 9/859–868. p.
933. LEVENDEL Júlia: *Az éjszínű vért egyszerűen.* [Részlet.] = *Liget*, 9/35–40. p.
934. LOVRA Éva: *Tegnap után.* = *Sikoly*, 2–3/33–34. p.
935. LUKÁTS János: *Az ülésszak hosszú szünetében...* = *Polisz*, 4/87–92. p.
936. MAGYAR László András: *Részvét.* = *Mozgó Világ*, 10/78–80. p.
937. MAKKA-KISS Nóra: *EsszéAmely arra irányul, hogy önmagam felmutassam. A meditációról.* = *Napút*, 7/116–118. p.
938. MÁN-VÁRHEGYI Réka: *Neon.* = *Kalligram*, 9/61–67. p.
939. MÁN-VÁRHEGYI Réka: *A portré.* = *Mozgó Világ*, 9/68–73. p.
940. MÁN-VÁRHEGYI Réka: *Répásmegegyer 200: A nyúl halála.* = *Irodalmi Szemle*, 10/97–91. p.
941. MÁNYOKI Endre: *Füst.* = *Irodalmi Jelen*, 10/52–54. p.
942. MÁNYOKI Endre: *Sztabanovista.* = *Irodalmi Jelen*, 9/69–73. p.
943. MÉHES Károly: *Haza az erdőből.* = *Műhely*, 5/137–141. p.
944. MÉHES Károly: *A svéd erő.* = *Élet és Irodalom*, október 18. 15. p.
945. MESTER György: *Holdvilág.* = *Helikon*, szeptember 25. 19. p.
946. MEZEY Katalin: *Családi titok.* = *Magyar Napló*, 10/12–13. p.
947. MEZEY Katalin: *Most vagy soha.* = *Magyar Napló*, 10/9–12. p.
948. MEZEY László Miklós: *A híd.* = *Vár*, 3/52–57. p.
949. MOLNÁR Erzsébet: *4711.* = *Élet és Irodalom*, október 11. 12. p.
950. MOLNÁR Erzsébet: *Hívásra várva.* = *Élet és Irodalom*, szeptember 6. 6. p.
951. MOLNÁR Erzsébet: *Van új a nap alatt.* = *Élet és Irodalom*, október 25. 4. p.
952. MOLNÁR Miklós: *Újabb rövidkék és hosszabbkák.* Ádám és Éva ivadékai. Guatama Buddha születése. Szakozok. Szerlem. Író a kútban. A legderekből tündér. Rózsamészárlás. A gazdagok megköszönik. Tíz frank. Nincs mentesség. = *Irodalmi Szemle*, 9/62–70. p.
953. MOLNÁR LAMOS Krisztina: *Galambszürkekeszűm.* = *Irodalmi Jelen*, 9/62–64. p.
954. M[OLNÁR]. LAMOS Krisztina: *Lehunyt, becsukott szemmel.* = *Élet és Irodalom*, október 25. 15. p.
955. MOLNÁR LAMOS Krisztina: *Majomság.* = *Irodalmi Jelen*, 9/59–61. p.
956. MRENA Julianna: *Arról, ami elműlik.* = *Eső*, 3/9–10. p.
957. MRENA Julianna: *Egy szereplőről, egy történetből.* = *Eső*, 3/10–11. p.
958. MRENA Julianna: *A főzésről.* = *Eső*, 3/10. p.
959. MRENA Julianna: *A reinkarnációról.* = *Eső*, 3/8–9. p.
960. MUSZKA Sándor: *A novella.* = *Helikon*, október 25. 9. p.
961. MUSZKA Sándor: *Karcsi komám dicsnyót vágott.* = *Bárka*, 5/22. p.
962. MUSZKA Sándor: *Revelion (Boldogújév).* = *Bárka*, 5/23. p.
963. MUSZKA Sándor: *Szar világ eccer nincs.* = *Bárka*, 5/23–24. p.
964. NOVÁK Gábor: *Élűkön Fárossal.* = *Liget*, 10/39–42. p.
965. ODZE György: *Életem végéig.* = *Élet és Irodalom*, október 25. 15. p.
966. ONAGY Zoltán: *A gyilkos Duna.* = *Új Forrás*, 8/37–46. p.
967. PAPP Andrea: *Félpercek.* Logika. Felháborodás. Tévedés. Vásárlás. Valóság. = *Vár*, 3/47–49. p.
968. PARTI NAGY Lajos: *Fejszámoló Szent György.* = *Holmi*, 9/1128–1131. p.
969. PÉTI Miklós: *A marslakó.* = *Kalligram*, 10/58–60. p.
970. PETRIK Iván: *Un peu trop.* = *Holmi*, 10/1241–1250. p.
971. PODMANICZKY Szilárd: *Az asszony, akiből dőlt a füst.* = *Bárka*, 5/41–42. p.

972. PODMANICZKY Szilárd: *Életbárs.* = *Élet és Irodalom*, szeptember 27. 15. p.
973. POTOZKY László: *Három.* = *Sikoly*, 2–3/46–48. p.
974. SÁNDOR Zoltán: *A három bajtárs.* = *Sikoly*, 2–3/62–67. p.
975. SÁNTHA József: *Az utolsó rab.* = *Tiszatáj*, 9/22–26. p.
976. SCHREINER Dénes: *Mint aki visszahagyja, mit mástól elrabolt.* = *Holmi*, 10/1294–1299. p.
977. SCHREINER Dénes: *Tengermélyi források törnek föl egyre.* = *Kalligram*, 9/46–49. p.
978. SIGMOND István: *Egy ateista tanácsa: biggyetek Istenben 19.* Hóhérok. [1. rész.] = *Helikon*, szeptember 10. 7. p.
979. SIGMOND István: *Egy ateista tanácsa: biggyetek Istenben 19.* Hóhérok. [2. rész.] = *Helikon*, szeptember 25. 7. p.
980. SIGMOND István: *Egy ateista tanácsa: biggyetek Istenben 20.* Nemes versengés. [1. rész.] = *Helikon*, október 10. 7. p.
981. SIGMOND István: *Egy ateista tanácsa: biggyetek Istenben 20.* Nemes versengés. [2. rész.] = *Helikon*, október 25. 7. p.
982. SIGMOND István: *Élet a gesztenyefán.* = *Új Forrás*, 8/25–28. p.
983. SIGMOND István: *Este nyolckor találkoztunk.* = *Kalligram*, 10/51–54. p.
984. SIGMOND István: *Gyilkosok között.* = *Kalligram*, 10/54–57. p.
985. SIGMOND István: *Jaj, cica.* = *Élet és Irodalom*, október 25. 16. p.
986. SIGMOND István: *Keresztelés.* = *Irodalmi Jelen*, 10/7–14. p.
987. SIGMOND István: *Molekulák 13.* A modell. = *Ezredvég*, 5/14–15. p.
988. SOMOGYI Ferenc: *Telefónia (Nő az utcán).* = *Tiszatáj*, 10/49–51. p.
989. SOMOGYI Tamás: *Minőségét megőrzi.* = *Élet és Irodalom*, szeptember 6. 14. p.
990. SÓS Dóra: *Igön szerelmes jányok és igön rendös embörök.* = *Apokrif*, 3/35–43. p.
991. SPIRÓ György: *A Karanpege.* = *Élet és Irodalom* melléklete, október 25. 5. p.
992. SZABÓ Ádám: *Baráti beszélgetések.* = *Szekélyföld*, 10/35–48. p.
993. SZABÓ Ádám: *Munkahelyi dráma.* = *Látó*, 10/30–32. p.
994. SZABÓ Ádám: *Rozsés utolsó terve.* = *Látó*, 10/27–28. p.
995. SZABÓ Ádám: *Téli teológia.* = *Látó*, 10/29–30. p.
996. SZABÓ T. Anna: *Róka.* = *Mozgó Világ*, 10/74–77. p.
997. SZAKÁCS István Péter: *Hípnózis.* = *Látó*, 10/34–36. p.
998. SZAKÁCS István Péter: *Kis magyar családi csetepaté.* = *Látó*, 10/33–34. p.
999. SZAKÁCS István Péter: *Klinikai eset.* = *Látó*, 10/36–37. p.
1000. SZAKÁCS István Péter: *Túlvilági zaklatás.* = *Irodalmi Jelen*, 10/65–66. p.
1001. SZALÓCZI Géza: *Hal.* = *Élet és Irodalom*, szeptember 20. 16. p.
1002. SZAMOS Miklós: *Az újszilósi sündisznó.* = *Kortárs*, 10/31–34. p.
1003. SZANISZLÓ Judit: *Gangréz.* = *Élet és Irodalom*, szeptember 27. 16. p.
1004. SZÁNTHÓ Erika: *A vallásról.* = *Élet és Irodalom*, szeptember 20. 16. p.
1005. SZÁNTÓ T. Gábor: *K, avagy a nyomozás.* = *Élet és Irodalom*, október 4. 15. p.
1006. SZARKA Klára: *A Tanárnő.* = *Ezredvég*, 5/7–9. p.
1007. SZÁSZI Zoltán: *Fagyos rágógumi, érkező nő.* = *Irodalmi Szemle*, 9/55–57. p.
1008. SZÁVAI Attila: *Régi sínek.* = *Palócföld*, 5/41–43. p.
1009. SZIKRENYES Miklós: *Meghalni olyan.* = *Műút*, 5/36. p.
1010. SZILÁGYI PERJESI Katalin: *Nyiba.* = *Várad*, 8/28–29. p.
1011. SZILÁGYI PERJESI Katalin: *Tóth Tibamér és az elveszett menyasszony.* = *Várad*, 8/29–31. p.
1012. SZILASI László: *Fél óra.* = *Élet és Irodalom*, október 11. 14. p.
1013. SZILASI László: *Jó egészséget kívánunk.* = *Élet és Irodalom*, szeptember 13. 14. p.
1014. SZILASI László: *Kassa, távoli svéd kisváros.* = *Tiszatáj*, 9/3–10. p.
1015. SZOLLÁTH Dávid: *Barna Tesco.* = *Élet és Irodalom*, október 4. 16. p.
1016. SZOMBATH András: *A vekker.* = *Élet és Irodalom*, szeptember 13. 16. p.
1017. SZÖLLŐSI Barnabás: *A negyedik.* = *Apokrif*, 3/8–11. p.
1018. SZÖLLŐSI Barnabás: *Rendezetlen sorok.* = *Műút*, 5/6–7. p.
1019. SZUNYOG Zsuzsa: *Dinnye I.* = *Kalligram*, 9/58. p.
1020. SZUNYOG Zsuzsa: *Dinnye II.* = *Kalligram*, 9/58–60. p.
1021. SZUNYOG Zsuzsa: *galambok reggel.* = *Kalligram*, 9/56–57. p.
1022. SZUNYOG Zsuzsa: *az utazó.* = *Kalligram*, 9/54–56. p.
1023. SZÜK Balázs: *Töltény és harmat...* = *Várad*, 8/34–37. p.

1024. SZVOREN Edina: *Újkefe*. = Jelenkor, 9/851–854. p.
1025. TARI István: *Piros-fehér-zöld*. = Kortárs, 10/6–13. p.
1026. TELLÉRY Márton: *Nyilván*. = Liget, 10/45–49. p.
1027. THIMÁR Attila: *Türögombóc fagyosan*. = Kortárs, 9/37–43. p.
1028. TÓTH Andrea: *Futottak még*. = Sikoly, 2–3/84–87. p.
1029. TÓTH Krisztina: *Megint bűdös a víz*. = Jelenkor, 10/1057–1059. p.
1030. TÓTH Krisztina: *Táncol a nyelv a fürdőszobában*. = Élet és Irodalom melléklete, október 25. 8. p.
1031. TÓTH Mária: *A csont*. = Helikon, október 25. 4–5. p.
1032. TÓTH-MÁTHE Miklós: *Csak egy olvasó*. = Confessio, 3/70–75. p.
1033. TÖNKÖL József: *Egyszer Saint Cloudban*. = Műhely, 5/103–106. p.
1034. TÖTTÖS Gábor: *Kis fekete történet*. = Élet és Irodalom, október 11. 16. p.
1035. TURI Bertalan: *Rangos János*. = Ezredvég, 5/27–31. p.
1036. VÁRADI NAGY Pál: *Michael Zorkingen*. = Hid, 9/37–39. p.
1037. VARGA Klára: *Senkibajnok*. = Hévíz, 5/351–353. p.
1038. VÁRALJAI Anna: *Mi van a mélyben?* = Élet és Irodalom, október 25. 16. p.
1039. VAVREK Balázs: *Vízborítás*. = Élet és Irodalom, október 18. 16. p.
1040. VÉCSEI Rita Andrea: *Egy cápa volt*. = Székelyföld, 9/19–22. p.
1041. VÉCSEI Rita Andrea: *Elaprózza*. = Székelyföld, 9/23–26. p.
1042. VÉCSEI Rita Andrea: *Életre kel*. = Élet és Irodalom, szeptember 20. 16. p.
1043. VINCZE Ferenc: *Idegenek Kamaráson*. = Helikon, szeptember 10. 8. p.
1044. VÖLGYI Lajos: *Hová lett*. = Élet és Irodalom, október 25. 16. p.
1045. VÖLGYI Lajos: *Késő, Szeged*. = Tiszatáj, 10/45–48. p.
1046. VUKOVIĆ Ildikó: *Visszatérés*. = Sikoly, 2–3/29. p.
1047. ZELEI Miklós: *Többpártrendszer a Kádár-korban*. = Korunk, 10/14–15. p.
1048. ZOLTÁN Gábor: *Ékszeri venni*. = Élet és Irodalom, október 18. 15. p.
1049. ZOLTÁN Gábor: *Kéreg*. = 2000, 10/43–51. p.

Hosszúpróza

1050. BARCSA Dániel: *Brimiszkald*. Beszély, 18. folytatás. = PoLiSz, 4/95–99. p.
1051. BENE Zoltán: *Farkaseresznye*. (Regényrészlet.) = Helikon, szeptember 25. 9–10. p.
1052. BENEDEK Szabolcs: *Focialista forradalom*. (Regényrészlet.) = Apokrif, 3/17–26. p.
1053. BENEDEK Szabolcs: *Focialista forradalom*. (Regényrészlet.) = Eső, 3/28–33. p.
1054. BENEDEK Szabolcs: *Focialista forradalom*. (Regényrészlet.) = Látó, 10/41–51. p.
1055. BOGDÁN László: *A két Boszporusz és az angyalok*. (Részlet a Katona és a démon című regényből.) = Várad, 8/9–15. p.
1056. CSIKI László: *Fáradt pantomim*. (Részlet a Hazugok szigete című regényből.) = Helikon, szeptember 10. 4–5. p.
1057. CSOBÁNKA Zsuzsa: *Joanna Maya*. (Regényrészlet.) = Irodalmi Jelen, 9/22–27. p.
1058. CSOBÁNKA Zsuzsa: *Joanna Maya*. (Regényrészlet.) = Kalligram, 9/11–23. p.
1059. DANYI Zoltán: *Beckett, sárgarépa*. (Részlet.) = Hid, 9/20–30. p.
1060. FERENCZES István: *Veszedelemről álmodom*. 2. (Regényrészlet.) = Kortárs, 9/4–29. p.
1061. GRENDEL Lajos: *Utazás a semmi felé*. (Regényrészlet.) = Kalligram, 10/3–7. p.
1062. GRENDEL Lajos: *Utazás a semmi felé*. 5. (Regényrészlet.) = Hid, 9/3–8. p.
1063. HALÁSZ Margit: *Vidráczki-kodex*. (15–17. rész.) = Műút, 5/15–19. p.
1064. JÓNÁS Tamás: *Apuapupu*. (Részletek.) = Eső, 3/4–6. p.
1065. KÁNTOR Lajos: *F – elszámolás*. = Forrás, 10/22–78. p.
1066. KELECSÉNYI László: *Angyalszárnyak*. (Regényrészlet.) = Kalligram, 10/30–35. p.
1067. KELECSÉNYI László: *Szívárványgomb*. (Regényrészlet.) = Tekintet, 5/88–104. p.
1068. LADIK Katalin: *A tenger mint vágy*. (Részlet a Vadhús című készülő regényből.) = Ex Symposion, 3/70–74. p.
1069. LANCZKOR László: *Folyamisten*. (Regényrészlet.) = Alföld, 9/27–32. p.
1070. LOVAS Ildikó: *Cenzúra alatti*. (Regényrészlet.) = Kalligram, 9/24–30. p.
1071. MAGYARY Ágnes: *Rövidzárlat az alvilágban*. Regényrészlet. = Látó, 10/16–23. p.

1072. MÁRTON László: *Köztársaságunk létrejöttén*. (Regényrészlet.) = Alföld, 10/12–21. p.
1073. NAGY Ildikó Noémi: *Hullámzó horizont*. (Részlet egy készülő regényből.) = Székelyföld, 10/31–33. p.
1074. NAGY Koppány Zsolt: *Béla bá informálódik*. (Részlet a Feljegyzések a hivatalból című regényből.) = Bárka, 5/15–17. p.
1075. OECSIK Roland: *Quattro mille baci*. (Regényrészlet.) = Kalligram, 10/36–40. p.
1076. PÉTERFYGy Gergely: *A majom és a barbár*. (Regényrészlet.) = Kalligram, 10/15–26. p.
1077. SÁNDOR Iván: *A battyú emeli szárnyát*. (Részlet a Vanderbilt jacht hajóorvosa című készülő regényből.) = Jelenkor, 9/901–907. p.
1078. SIRBIK Attila: *Kitömött angyal*. (Regényrészlet.) = Ex Symposion, 3/76–78. p.
1079. SIRBIK Attila: *Kitömött angyal*. (Regényrészlet.) = Hid, 9/34–36. p.
1080. SZABÓ Imola Julianna: *Liszka hintája*. (Részlet.) = Ex Symposion, 3/79. p.
1081. SZABÓ Imola Julianna: *Liszka hintája*. (Részletek.) = Helikon, október 10. 9. p.
1082. SZABÓ Róbert Csaba: *A kitalált badseger*. (Részlet.) = Tiszatáj, 10/5–16. p.
1083. TALLÉR Edina: *Lehetek én is*. (Regényrészlet.) = Kalligram, 9/50–53. p.
1084. TÉTÉNYI Csaba: *A szeánsz*. (Részlet A ház maga című regényből.) = Palócföld, 5/29–33. p.
1085. VIDA Gábor: *Ahol az ő lelke*. (Regényrészlet.) = Helikon, szeptember 25. 5–7. p.
1086. ZALÁN Tibor: *Papírváros-foszlányok*. (Regényrészlet.) = Irodalmi Jelen, 10/18–41. p.
1087. ZÁVADA Pál: *Természetes fény*. (Részletek.) = Jelenkor, 10/992–1004. p.
1088. ZSÁGOT András: *Kalandozások a hegyesítés világában / V*. [Részlet.] = Vár, 3/62–66. p.
1089. ZSIDÓ Ferenc: *Huszonnégy*. (Részlet egy készülő regényből.) = Székelyföld, 9/41–49. p.
1090. ZSIDÓ Ferenc: *Huszonnégy*. [Regényrészlet.] = Kortárs, 9/49–54. p.

1092. GÖRGEY Gábor: *Görgey*. Dráma két felvonásban. = Tekintet, 5/18–73. p.
1093. HÁY János: *Rák Józsa, dán királyfi*. Rendszerváltó játék. Második felvonás. = Alföld, 9/6–23. p.
1094. MATUZ János: *Húsevők*. 2. felvonás. = Eső, 3/35–51. p.
1095. PARTI NAGY Lajos: *Hulabopp*. Színjáték. = Jelenkor, 10/955–985. p.
1096. WODIANER-NEMESSURI Zoltán: *Kegyelem*. Történelmi dráma Gyula 1566. évi ostromáról. Második felvonás. = Hittel, 9/20–53. p.
1097. ZALÁN Tibor: *A fáktya kialszik*. Történelmi dráma két felvonásban. = Bárka, 5/76–102. p.

Átmeneti műfajok

1098. ACZÉL Géza: *(szino)lira*. akármerre. akármerrel. akárm. [Prózaversek.] = Holmi, 9/1193–1194. p.
1099. ACZÉL Géza: *(szino)lira*. ájulást. ájulak. [Prózaversek.] = Műút, 5/12–13. p.
1100. ASAF, Uri: *Anyanyelv*. [Prózavers.] = Új Forrás, 8/58. p.
1101. ASAF, Uri: *Ovális és antik*. [Prózavers.] = Új Forrás, 8/58. p.
1102. ASAF, Uri: *Tatatókért*. [Prózavers.] = Új Forrás, 8/58. p.
1103. GARACZI László: *A favágók vonulása*. [Prózavers.] = Apokrif, 3/46. p.
1104. GARACZI László: *Fogadás a városbázán*. [Prózavers.] = Apokrif, 3/47. p.
1105. GARACZI László: *Kísértő szavak*. [Prózavers.] = Apokrif, 3/46–47. p.
1106. GARACZI László: *Tisztulások*. Első csók. Első vacsora. Első éjszaka. [Prózaversek.] = Székelyföld, 10/5–8. p.
1107. KEMSEI István: *Templom a purgatóriumban*. [Prózavers.] = Műhely, 5/58. p.
1108. TÉREY János: *„Hamuszínű férfiak”*. (Részlet A Legkisebb Jégkorszak című verses regényből.) = Kalligram, 9/3–10. p.

Kevert műfajok

1109. BÍRÓ József: [Cím nélküli vizuális költemény.] = Magyar Műhely, 3/2. p.
1110. BÍRÓ József: [Cím nélküli vizuális költemény.] = Magyar Műhely, 3/3. p.
1111. INCZÉDY Tamás – MACSINKA Zsolt: *Egy hátrahagyott papírlapon*. [Próza rajzzal.] = Liget, 10/hátsó borító.

Közönség előtt előadásra szánt mű

1091. FORGÁCS Miklós: *Áruló vagy, Halász!* Grendel Lajos Egy este Amerikában című novellája alapján. (Dráma.) = Irodalmi Szemle, 10/53–70. p.

1112. KÓBANYAI János: *Helló, csajok!* [Film-novella; 1. rész.] = *Korunk*, 10/91–104. p.
1113. PAPP Tibor: *fokhagymás motorbicikli kérdőjelként a bálónak font szövetsorok közepén.* [Vizuális költemény.] = *Magyar Műhely*, 3/20. p.
1114. PAPP Tibor: *Salátakocka.* [Vizuális költemény.] = *Magyar Műhely*, 3/22. p.
1115. PAPP Tibor: *Vassas sárvál.* [Vizuális költemény.] = *Magyar Műhely*, 3/21. p.
1116. PAPP Tibor: *Villanydrót lóg a szemedből.* [Vizuális költemény.] = *Magyar Műhely*, 3/23. p.
1117. TANDORI Dezső: *Szalámi végrendeletem.* (Versek, jegyzetek, rajzok.) = *Tiszatáj*, 10/25–38. p.

(Összeállította: MICSKEI-KÖRÖS KATA)

SZÁMUNK SZERZŐI

CSUFOR LILLA (1989) kritikus

DEBRECENI BOGLÁRKA (1981) író, kritikus

GOROVE ESZTER (1988) kritikus

KIRÁLY FARKAS (1971) költő, szerkesztő

MEZEY ALEXA (1991) kritikus

TAKÁCS ÉVA (1990) kritikus

VASS NORBERT (1985) kritikus, a Szépirodalmi Figyelő szerkesztője

VIDOSA ESZTER (1991) kritikus

KÖZLEMÉNY A SZÉPIRODALMI FIGYELŐ-DÍJRÓL

A Szépirodalmi Figyelő-díj kuratóriuma 2013-ban is meghozta döntését a díjazott szerzőkről a 2012. évfolyam Szemle rovatá alapján.

Tekintettel arra, hogy a kuratórium ezúttal két határon túli magyar alkotót részesített elismerésben, a Szépirodalmi Figyelő szerkesztősége úgy határozott, hogy a díjat a 2014. évi első lapszám, a tervezett Kolozsvár-szám bemutatójával egybekötve adja át. Erre előreláthatólag 2014 márciusában kerül sor Kolozsvárról.

A díjazottak neveit ezért a 2014/1. szám megjelenésére időzítve hozzuk nyilvánosságra, és a róluk írt laudációk is ebben a lapszamban lesznek olvashatók.

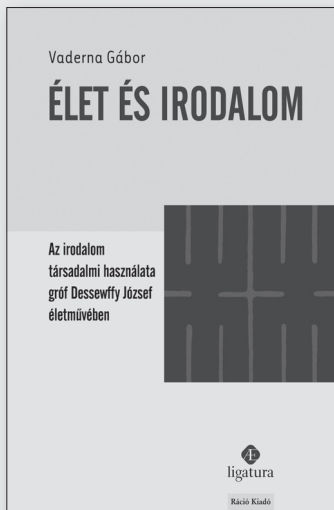
Szépirodalmi Figyelő szerkesztősége

VADERNA GÁBOR

Élet és irodalom

Az irodalom társadalmi használata
gróf Dessewffy József életművében

2013, 456 oldal, 3125 Ft

Gróf Dessewffy József (1771–1843) tevékeny főnemes, a 19. század első évtizedeinek közismert, szinte mindenkiel kapcsolatban álló, megke-
rülhetetlen alakja. Sajátos kettősség jellemzi: négy országgyűlésen követ, a sajtószabadság lelkes híve, aki tevékenyen részt vesz a Magyar Tudós Társaság vagy a Casino felállításában, *ugyanakkor* gróf Széchenyi István konzervatív ellenfele, aki értetlenül áll főúri barátja reformtervei előtt. A magyar kultúra bőkezű mecénása, író, költő, Kazinczy Ferenc meghitt barátja, a magyar nyelv rajongója, aki lelkesen vesz részt a nyelvújítás korának kritikai

vitáiban, *ugyanakkor* Bajza József maradi ellenfele a Conversationslexikoni pörben, szállka egy feltörekvő nemzedék szemében. Ezek az ellentmondások az *érzékeny embertípus* 19. századi hanyatlásával és bukásával magyarázhatók. A monográfia azt a társadalomtörténeti folyamatot mutatja be, amiként a 19. század modernizálódó és intézményesülő polgári nyilvánosságának keretei közt a mindennapi élet esztétikailag elgondolt társas és magányakorlatai formálódnak.

VADERNA GÁBOR (sz. 1979) az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének oktatója, az *Irodalom-történet* folyóirat szerkesztője. A *Magyar irodalom* című kézikönyv egyik szerzője (főszerk. Gintli Tibor, Akadémiai, Budapest, 2010).

A kötet megrendelhető vagy kedvezményesen megvásárolható a kiadó szerkesztőségében: Ráció Kiadó • 1072 Budapest, Akácfa utca 20.
tel.: (1) 321-8023 • fax: (1) 402-1293 • e-mail: racio@racio.hu • www.racio.hu

KOMMENTÁR: A MAGYARÁZAT

A 2013/6. SZÁM TARTALMÁBÓL

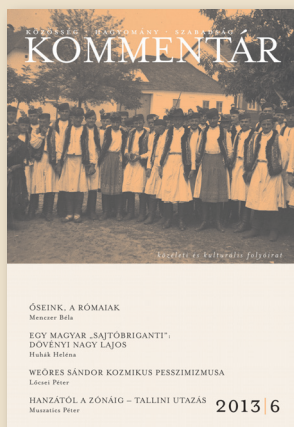
Gebauer Hanga: *Egy fiatal tudós az „ősi” nyomában*

SZELLEMEK ÉS POLITIKA

Menczer Béla: *Európa római ősei*

Lőcsei Péter: *A „kozmosz pesszimizmus” és „a derűs lét ősi titka” – Töredékek Weöres Sándor világszemléletéről, társadalomképéről, politikai nézeteiről*

Bartha Ákos: *A könyv útja „a néphez” – Hatalmi attitűdök és olvasási szokások a 20. századi Magyarországon*

MAGYAR FÉLMŰLT

Csunderlik Péter: *Fekete sereg, mētely, piócák – A Galilei Kör „antiklerikális” retorikája és tevékenysége*

Huhák Heléna: *„Egy sötét lelkű sajtóbriganti” – Dovényi Nagy Lajos portréja*

Vörös Géza: *„Bárkit el lehet ítélni...” Mindszenty bíboros Rákosi politikai rendőrségének célkeresztjében, 1945–1949 [I.]*

KELET-KÖZÉP

Muszatics Péter: *Kelet-Közép – európai városportrék I. Tallinn: a kapu*

MESSZELÁTÓ

Sobieski Tamás: *Katalónia: a szív és az ész harca?*

SZEMLE

Szécsényi András: *Evolutív népirtás (Kádár Gábor és Vági Zoltán könyvéről)*

Krahulcsán Zsolt: *A harmadik nyelv (Takács Tibor könyvéről)*

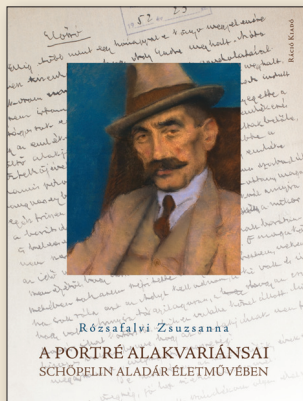
Pál Zoltán: *A gömbcsukló szorításában (Tóth Sándor könyvéről)*

Szilvay Gergely: *IV. Károly restaurációs kísérletei – Kétfelvonásos operett-előadás vagy több annál? (Speidl Zoltán könyvéről)*

RÓZSAFALVI ZSUSZANNA

A portré alakvariánsai Schöpflin Aladár életművében

2013, 228 oldal, 2500 Ft

Rózsafalvi Zsuzsanna Schöpflin-monográfiája a 2009-ben nagy sikerrel megvédett doktori értekezésének átdolgozott, az utóbbi évek kutatásait is hasznosító változata. Napjainkban látványosan felélénkült az érdeklődés a 20. századi magyar kritikátörténet egyik kiemelkedő alakjának munkássága iránt. Különleges aktualitása többek között abban rejlik, hogy értő szemmel tekintett a korszakok, stílusok, irányzatok eltérő teljesítményeire, ösztönözte az ízlésformák párbeszédét, a múltbeli és a kortárs fejlemények történeti távlatú értékelését. Esztétikai szempontból elvetette a tradicionálisnak és a modernnek, avagy a konzervatívnak és

a liberálisnak nevezett irodalmi áramlatok éles, egymást kizáró szembeállítását. Az anekdota mesterének tartott Mikszáth Kálmánban éppúgy észrevette az újtó epikust, mint ahogy a szimbolista Ady Endrében is a magyar verselési hagyományokhoz kapcsolódást. Érzékelt a modernizálódás feszültségeit, de mindig tárgyilagos és türelmes maradt.

A monográfia Schöpflin Aladár jellegzetes műfajára, az írói portréra összpontosít. Korszerű szempontok szerint vizsgálja az „arképszerűnek” a 19–20. században igen elterjedt módszerét, mely az irodalmi nyelvvel összefüggésben látja mind az alkotó személyiséget, mind pedig a társadalmi életet. E portrék fontos szerepet játszottak a magyar irodalom romantikus és modern klasszikusainak kanonizálásában. Rózsafalvi Zsuzsanna könyve elmélyült szakmaisággal veszi sorra a Vörösmarty Mihályról, Petőfi Sándorról, Gyulai Pálról, Babits Mihályról, Móricz Zsigmondról, Kaffka Margitról és másokról szóló írásokat, mellőzhetetlen eredményekkel járulván hozzá a magyar kritikátörténet egyik lényeges fejezetének kutatásához.

A kötet megrendelhető vagy kedvezményesen megvásárolható a kiadó szerkesztőségében: Ráció Kiadó • 1072 Budapest, Akácfá utca 20.
tel.: (1) 321-8023 • fax: (1) 402-1293 • e-mail: racio@racio.hu • www.racio.hu

ISSN 1585-3829

Ára: 600 Ft

